

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií Brno

O příčinách sebevražd odsouzených a obviněných ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu vazby

Diplomová práce

Zpracovatel : **Bc. Petr NOVOTNÝ**

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Miroslav JÚZL, Ph.D.**

Brno 2010

OBSAH	str.
ÚVOD	6
1. Teorie suicidia	9
1.1 Historie suicidia	10
1.2 Formy suicidálního jednání	12
1.3 Způsoby suicidálního jednání	15
1.4 Vliv vnějších podmínek na suicidální jednání	17
1.5 Sebepoškozování	25
1.6 Euthanasie – asistovaná sebevražda	27
1.7 Dílčí závěr	28
2. Vězeňství a výkon vazby	30
2.1 Výkon vazby v ČR	31
2.2 Osobnost jedince	34
2.3 Příčiny sebevražedného jednání ve výkonu vazby	35
2.4 Odborný personál ve výkonu vazby	37
2.5 Dílčí závěr	38
3. Výkon trestu odnětí svobody	40
3.1 Diferenciace věznic	40
3.2 Problematika drog ve věznicích	43
3.2.1 Metadonový program – alternativa pro drogově závislé	45
3.2.2 Spolupráce s neziskovými organizacemi	46
3.3 Mobilní telefony ve věznicích	46
3.4 Přeplněnost věznic	48
3.5 Proces humanizace vězeňství	50
3.6 Programy zacházení s odsouzenými	52
3.7 Dílčí závěr	54
4. Empirický výzkum	56
4.1 Statistický přehled pokusů o suicidium a dokonaných suicidií (2005-2008)	58
4.2 Výkon vazby – případy suicidálního jednání (2009)	62
4.3 Výkon trestu odnětí svobody – případy suicidálního jednání (2009)	67

5. Zpracování údajů o pokusech o sebevraždu a dokonáního suicidia osob ve VV a VTOS za roky 2007-2008	75
5.1 Vybrané sebevražedné jednání osob ve výkonu vazby (2007)	75
5.2 Vybrané sebevražedné jednání osob ve výkonu trestu odnětí svobody (2007)	78
5.3 Vybrané sebevražedné jednání osob ve výkonu vazby (2008)	81
5.4 Vybrané sebevražedné jednání osob ve výkonu trestu odnětí svobody (2008)	84
5.5 Dílčí závěr	87
6. Kasuistika	89
ZÁVĚR	93
RESUMÉ	97
ANOTACE	99
Použité prameny a literatura	101

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „O příčinách sebevražd odsouzených a obviněných ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu vazby“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

.....
Bc. Petr Novotný

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Velké poděkování patří také mé manželce a dětem za morální podporu a pomoc, zaměstnavateli a kolegům z oddělení pak za vstřícnost při plnění studijních povinností..

Brno, 30. března 2010

Bc. Petr Novotný

Úvod

Tématem následující práce je problematika, která je svým obsahem multidisciplinární, neboť všechny takové jevy se odrážejí do psychiky jedince a mohou mu způsobit vážná životní traumata. Dokonce až taková, že člověk sáhne na to nejdražší co má, a tím je jeho zdraví, jeho vlastní život. Mám na mysli sebevražedné jednání a jeho návaznost na další životní skutečnosti, které mohou mít na jedince ohromný vliv. Někde jsem slyšel, že sebevražda je provázena velkým strachem z života, na druhou stranu mají takové osoby ale velkou osobní statečnost vůči smrti. Mnoho otázek, které se týkají sebevražedného jednání se týká stavu, zdali mohl někdo takové osobě pomoci, či jednání takového jedince bylo nezvratné apod. Existuje určitě mnoho argumentů, jak takovému jednání zabránit, ale dle mého vlastního názoru se jedná pouze o teoretizování nad problémem, který měl být řešen ještě v době, kdy šlo dotyčnému pomoci. Mnoho těchto teorií je však vytvářeno až v období, kdy již suicidální jedinec nemusí být mezi námi, případně důsledky takového jednání pro jedince byly tak devastující, že jeho život probíhá pouze vegetativně, případně jej jinak dehonestuje.

Existuje celá řada definic suicidálního jednání a již dlouhou dobu se mnoho odborníků z celé řady oborů pokouší vytvořit nějakou obecně platnou definici takového jednání. Při shromažďování materiálů, které by mi pomohly více proniknout do problematiky suicidia, jsem se například setkal s definicí, jejímž autorem je Esquirol: „Sebevražda je činem, který vykazuje všechny znaky duševní poruchy“. (ESQUIROL, 1838 in Durkheim E., Suicide, a study in sociology, 1951).

S podobnou definicí přichází i Emil Durkheim v roce 1897 ve svém díle Sebevražda, kdy uvádí: „Sebevražda je činem člověka, jenž si sáhne na život ve stavu pomatenosti. Všichni kandidáti sebevraždy jsou pomatení“. (<http://www.amazon.com/>).

Existuje zcela jistě ještě mnoho definic, které by se daly na problematiku sebevražd stáhnout, nebo které se jí snaží přímo vymezit. Nicméně Světová zdravotnická organizace (WHO), která sleduje a studuje mechanismy sebevraždy v globálním měřítku, přijala v roce 1968 tuto definici: „Sebevražedný čin je útok proti vlastní osobě s různým stupněm úmyslu zemřít. Sebevražda je sebezničující čin s fatálním výsledkem“. U pokusů o sebevraždu rozlišuje Světová zdravotnická organizace tři základní poddruhy: předstíraná sebevražda, pokus s cílem upoutat pozornost, neúspěšná sebevražda. (MONESTIER, M., 2003, s.14). I o těchto projevech takového jednání bude ještě pojednáno.

První kapitola této práce bude věnována historii suicidia a taktéž různým příkladům, které bychom z dnešního pohledu mohli považovat za, mírně řečeno, kuriózní. Nicméně v rámci této kapitoly bych se chtěl také věnovat různým pohledům a především druhům sebevražedného jednání, protože i v případě této činnosti se dá takové jednání rozdělit do několika kategorií. Následně budou tyto různé kategorie hodnoceny ve vztahu k obviněným a odsouzeným, jichž se problematika tohoto jednání dotýká a kteří jsou hlavní skupinou této práce. Je třeba se taktéž zamyslet nad faktem, které hlavní markanty na jedince působí natolik, že se rozhodne pro tento krok. Část kapitoly bude tedy věnována i této problematice, především vztahu jedince k prostředí, ve kterém se nalézá, případně jehož je součástí.

Druhá kapitola práce bude následně věnována právě prostředí, kde je možné se setkat se sebevražednými tendencemi a to je prostředí vězeňských zařízení, ovšem ještě v době, kdy jsou osoby, které čekají na rozhodnutí soudu ve své věci umístěni do vazebních věznic. Jedná se o prostředí, které evokuje v jedinci různé představy, které mohou souviset i s bilancováním jeho života a mohou vyústit k provedení takového činu. Proto jsou v těchto zařízeních zřízena různá specializovaná pracoviště, která se věnují osobám ve výkonu vazby a snaží se vytvářet náhled na jejich trestnou činnost i vztah k dalšími životu. Když bychom si dokázali představit, co taková osoba v tomto prostředí prožívá, dokázali bychom lépe zhodnotit i čin, kterým se jedinec rozhodne odejít z tohoto světa. Nelze však opomíjet i skutečnost, že osoby v těchto zařízeních jsou v podstatě nevinné, neboť je na orgánech činných v trestním řízení, aby jim prokázaly vinu a dopomohly tak dojít spravedlnosti. Člověk se najednou ocitá sám, připadá si všemi opuštěný a zrazený. To mohou být příčiny, kterými je třeba se zaobírat. Mnohdy dojde také k zavržení jedince, který si vazbou prošel a to jenom z toho důvodu, že se v takovém zařízení vůbec ocitl. Pak se naplno projeví určitý stupeň tzv. sociální smrti, kdy je právě jedinec společností vyloučen z dalšího fungování a to i v případě, že jednání, jež je mu kladeno za vinu třeba ani nespáchal. Takové případy nejsou neznámé a v rámci shromáždění studijních materiálů bych je podrobněji popsal v uvedené kapitole.

Třetí kapitola se pak bude zabývat skutečností, že jedinec byl za své jednání řádně odsouzen soudem a čeká jej vykonání trestu v některé věznici, dle typu, který mu soud pro výkon trestu odnětí svobody ustanovil. Pokud si již osoba ve výkonu vazby zvykla na určitý zaběhaný způsob existence v takovém zařízení, bývá pro jedince přechod do výkonu trestu odnětí svobody stresujícím zážitkem, neboť se dostává do specifické vězeňské subkultury, která vyznává naprosto odlišná pravidla, než na která byl jedinec ve svém civilním životě zvyklý. Právě změna prostředí může hrát velkou roli v případě, že se u jedince začnou projevovat sebevražedné tendence a snahy o ukončení života. I v těchto zařízeních jsou

pracoviště a odborný personál, který se stará o duševní stránku odsouzeného a kromě náhledu na jeho vlastní trestnou činnost se snaží i o pochopení vlastní podstaty jeho žití. Hlavním úkolem výkonu trestu odnětí svobody je kromě represivního opatření i možnost začlenit odsouzeného opětovně do společnosti, pomoci mu s jeho resocializací, aby po výkonu trestu mohl smysluplně plnit všechny úkoly, které jsou na něj kladeny. Ne vždy se tento proces daří a proto se můžeme v rámci věznic setkat s celou řadou pachatelů, jež jsou poněkolkáté ve výkonu trestu a tento stav považují oni sami dokonce za určitou osobní prestiž.

Následující kapitola pak bude věnována především různým druhům kasuistik, které se mi podařilo v rámci shromažďování materiálů získat a které vypovídají nejen o samotném provedení suicidálního jednání, ale snaží se i blíže přiblížit a konkretizovat psychický stav, ve kterém se musela dotyčná osoba nacházet. Cílem práce není vyjádřit lítost nad provedeným trestným činem, ze něž byl dotyčný odsouzen, ale pochopit, že i za mřížemi jsou stále lidé i jako takoví mají různé psychické a jiné problémy, umocněné navíc skutečností, že jsou omezeni na svobodě. Byť někdy máme chuť nechat tyto jedince napospas jejich osudu, především za to, co udělali, nemůžeme ani by to nemělo být našim cílem nenabídnout pomocnou ruku při záchraně jejich vlastního života. Třeba se nám, jako pracovníkům Vězeňské služby České republiky podaří alespoň část z těchto osob racionálně pohlédnout na svůj spáchaný trestný čin. Snažit se o to, aby odsouzený pochopil nejen svůj současný stav, ale dokázal přijmout i vlastní odpovědnost za trestný čin a chtěl jej nějak odčinit, to je hlavním krédem všech zaměstnanců, kteří s těmito osobami přicházejí do kontaktu. Jejich práce není v žádném případě jednoduchá a nelze ji taktéž bagatelizovat a schovat pod termínem „bachař“. I když jsou takto zaměstnanci označováni i ve sdělovacích prostředcích, sami se cítí spíše jako terapeutická síle, jejíž náplní je úplná resocializace jedince do společnosti. Zdali se těmito zaměstnancům bude tato činnost i nadále dařit, to bude záviset na podmínkách, které budou ze strany státu pro tuto problematiku nastaveny. Nelze ji však opomíjet, ani stavět na vedlejší kolej. Všichni zaměstnanci těchto organizací si navíc zaslouží dík za to, co ve svém zaměstnání odvádějí a jak k problematice vězeňství přistupují.

1. Teorie suicidia

Již v úvodu jsem se zmínil, že vývoj suicidálního jednání, tedy lépe řečeno jeho klasifikace se postupem času měnil a do této problematiky stále více začaly promlouvat další a další vědecké disciplíny, jako je například psychiatrie, sociologie, filozofie apod. Lze tedy připustit, že tento druh jednání je výsledkem činnosti různých okolností, které na jedince působí. Je důležité taktéž přijmout fakt, že jedinec se specifickou bytostí s různým prahem tolerance ke vnějším vlivům. Proto také ne každá událost působí stejně na jedince, má stejný vliv. Svoji nezastupitelnou úlohu v jednání osobnosti hraje taktéž motivace k dosažení určitého cíle a pokud není tato snaha dostatečně saturována může dojít ke vzniku depresí, neuróz či psychóz. Ty pak mohou vyústit až v sebevražedné sklony, neboť jedinci se nedaří překonat překážky na cestě k dosažení určitého, pro něj mimořádně důležitého cíle. Při možném vzniku suicidálních tendencí hraje významnou roli i faktor prostředí, který život jedince ovlivňuje a sám jedinec je s tímto prostředím v interakčním vztahu. Proto je nejprve třeba přiblížit některé z faktorů, které mohou ovlivnit činnost člověka natolik, že se rozhodne pro ukončení svého života. Nicméně je důležité i přiblížit samotný proces suicidia, stejně tak jako různé druhy suicidálního jednání. I při této činnosti můžeme pozorovat jistý nuance, které od sebe jednotlivé způsoby provedení suicidia odlišují. S tímto odlišením pak mohou pracovat například pracovníci Vězeňské služby ČR, neboť v případě osoby ve výkonu trestu odnětí svobody je toto úmyslné sebepoškození považováno za kázeňský přestupek ve smyslu ustanovení, která se výkonem trestu zaobírají.

V souvislosti se suicidálním chováním nelze vždy předpokládat, že pokud se již jedinec k nějakému takovému činu rozhodne, musí být vždy stoprocentně úspěšný. Taktéž je důležité rozlišovat jisté formy takového jednání, neboť ne vždy jde o klasickou dokonanou sebevraždu, tak jak ji známe z různých periodik, či jiných sdělovacích prostředků. V chování samotné osoby, která o takovém skutku uvažuje nebo se již pro nějaký takový čin rozhodla, můžeme pozorovat například sebevražedné myšlenky, které následně mohou přejít v sebevražedné sklony a tato snaha pak může vyústit až v dokonání samotného suicidia. A právě těmto tématům, stejně jako pohledu na tento jev v historických souvislostech bych se chtěl v následující kapitole věnovat, abych tak pomohl lépe pochopit jednání, na které nebylo v historii lidstva nahlíženo vždy stejně.

1.1 Historie suicidia

Historie tohoto jevu je stará asi jako lidstvo samo. Již ve starověku jsou pozorovatelné tendence, které ukazovali na sebevražedné jednání. Nicméně to v sobě neslo jiný náboj, než tomu bylo postupem času a vztah k sebevraždě se měnil v průběhu staletí. Již například v 1. století našeho letopočtu napsal o sebevraždě Seneca: „vybíráme si dobře loď, chceme-li se nalodit, nebo dům, kde chceme bydlet. Stejně tak máme právo vybrat si prostředek k odchodu ze života. Ve smrti bychom měli více než v čemkoliv jiném uplatnit svoji vlastní volbu.“ (MONESTIER, M., 2003, s. 15).

Názory na sebevraždu se během kulturního vývoje lidstva radikálně měnily a také v současné době nalzáme vedle sebe pohledy zcela protichůdné. Například mayští sebevrazi měli svoji bohyni Ixteb a po své dobrovolné smrti odcházeli rovnou do mayského nebe. Ve starém Řecku nebyly názory na sebevraždu jednotné. Mnozí ji pokládali za něco, co lze uvést v soulad s mravními principy, a řada slavných Řeků odešla ze života dobrovolně. Tak ukončili svůj život například Démosthenes, Diogenes, Empedokles atd. Platón však kategoricky sebevraždu odsuzoval a požadoval, aby s potupou byl pohřben ten, kdo připravil svého nejbližšího a nejmilejšího, což znamená sebe samého, o život. Podobně nejednotné názory na sebevraždu měli i staří Římané. Mnozí ze slavných si sáhli na život. Byli to například Cato, Brutus, Seneca a jiní. Názor Senekův, že „mudřec žije, pokud musí, a nikoli, pokud může“, ovlivňuje postoj k sebevraždám u řady lidí dodnes. I Cicero prohlašoval, že každý má nezadatelné právo odejít ze scény života, kdy to uzná za vhodné. (ŠULC, J., DVOŘÁK, J., MORÁVEK, M., 1984, s. 158 – 159).

Dalším kritickým mezníkem, který jednoznačně odsuzoval sebevražedné jednání byla křesťanská věrouka, která se poměrně rychle rozšířila po celém evropském kontinentě a dodnes představuje v evropských zemích hlavní náboženský proud. Tato epocha pak souvisí s obdobím středověku. Tehdejší církev rozhodla, že sebevražda je zločin. Propast mezi křesťany, kteří měli od nynějška projevovat k životu hluboký respekt, a Římany, jimž byl život lhostejný, se prohlubovala. Oproti uvážené volbě Řeků a Římanů se nyní sebevraždy prvních křesťanů stávaly duchovním hororem. Heslo „miluj bližního svého jako sebe sama“ by, pokud bychom připustili sebevraždu, nejhorší z hříchů, postrádalo smysl. Svatému Augustinovi se s pomocí církevních hodnostářů podařilo zvrátit veřejné mínění. V církevním právu bylo ještě třeba počkat na 6. století. Tehdy (roku 533) koncil v Orleansu rozhodl upírat nábožensky motivovaným sebevrahům právo na církevní pohřeb. Roku 562 byl tento zákaz

rozšířen na všechny sebevrahy bez výjimky. Další koncily, například v Troyes roku 578, tato ustanovení potvrdily a upřesnily, že jde o ponoukání d'áblem. Spravedlnost nyní sebevraždy přísně trestala a ve všech zeních, kde je církev potírala, vznikala v souvislosti s takovým jednáním i příslušná trestní legislativa.

Ve 12. a 13. století sebevražedná mánie ožila se vzpomínkou na starověk ve všech vrstvách společnosti. Romány a básně té doby vyprávějí o mnoha případech, kdy čest či láska dovedly hrdiny a krásné dámy až k tomu, aby dobrovolně zemřeli. Tato posedlost smrtí přetrvala ještě ve 14. a 15. století. Dobrovolných smrtí přibývalo natolik, že se církevní spisovatelé museli sebevražednou mánii, kterou nazývali *acedia*, intenzivně zabývat. Zasáhla dokonce i vysoké představitele církve, například štrasburského biskupa, který se oběsil roku 1484, nebo métského biskupa, který se otrávil zhruba ve stejnou dobu. Oba představitelé církve byli z této organizace za tento svůj čin exkomunikováni. V 16. století, kdy došlo k určitému uvolnění víry, k renesanci filozofie, k probuzení věd a literatury, se začali všude objevovat spisovatelé, kteří církvi oponovali a snažili se sebevraždu ospravedlnit, ba někdy se pokoušeli přímo o její apologii. V 17. století podporoval boj církve proti sebevražďám Ludvík XIV., jenž vydal nařízení, podle něhož šlechtic, který vztáhne ruku na svůj život, bude prohlášen rebelem, budou mu useknuty prsty, jeho zámek zbořen a jeho lesy pokáceny. Nakonec budou za přítomnosti představitelů církve zlomeny jeho zbraně. Když šlo o měšťana nebo muže z lidu, jeho tělo bylo pověšeno a jeho majetek zkonfiskován ve prospěch krále, který s ním pak mohl volně disponovat. Když někdo svůj pokud o sebevraždu přežil, nebyl sice potrestán smrtí, ale jeho trest sahal od prostého žaláře přes mrskání na veřejném místě až po galeje. Tato nařízení platila až do revoluce, protože teprve roku 1789 byla sebevražda vyškrtuta ze seznamu zločinů. 19. století, v němž došlo k objevu psychoanalýzy, však v odsuzování sebevražď otevřelo skupinu, když přišlo s pojmem nevědomí, což teology postupně přimělo k vypracování nové definice člověka. Církev začala zvolna připouštět, že jedinec může podléhat podnětům, které neovládá, a že v důsledku toho nemůže pokládat v každém případě za pochybení chování, které de facto nevyplývá, ač se tak dlouho soudilo, z bezvýhradné svobody a jasné vůle člověka. V rámci křesťanské a sociální logiky církev ovšem pravidelně připomínala zákaz zabít se až do prvního svodu kanonického práva v roce 1917. Bývá často nepochopeno, že náboženský zákoník z roku 1917 znamená v nesnadné pozici církve nový a odvážný krok, neboť se zde upřesňuje, že církevní pohřeb je odepřen „těm, kdo se zabili vlastní rukou po zralé úvaze“. Od roku 1965, kdy pak byly zveřejněny liturgické práce Druhého vatikánského koncilu, již církevní úřady nevyžadují žádné lékařské osvědčení ani doklad, a kromě vzácným případů, kdy zemřelý sám písemně vyjádřil opačné

přání, se všem sebevrahům dostane církevního pohřbu. Postoj církve znovu potvrdil svod kanonického práva z roku 1983, kdy bylo oficiálně vyhlášeno, že sebevražda není rouhačství. (MONESTIER, M., 2003, s. 334 – 344).

1.2 Formy suicidálního jednání

Pokud bychom se měli zamyslet nad formami suicidálního jednání, tak v tomto případě jde o způsob myšlení a uvažování, případně motivace, která vede jedince k tomu, že se rozhodne pro ukončení svého života. Ne vždy se musí jednat o jednání, na jehož konci je smrt dotyčné osoby, ale taková forma může mít například znaky myšlení na suicidium, případně se může jednat o pokus o ukončení vlastního života. Dokonaným jednáním se pak rozumí smrt jedince a to z pohnutek, které mou mít řadu specifických příčin, často známých pouze vykonavateli tohoto činu.

Jestliže se jedinec rozhodne vůbec přemýšlet o takové sebedestruktivní činnosti, bývá jeho jednání zpravidla spojeno s pojmem motivace, neboť ta se složkou, která má na jednání člověka ohromný vliv a do jisté míry ovlivňuje veškeré jednání a konání člověka během jeho života. Motivace je pojem, který je v psychologii nejednotně vymežován. Pochází z latiny (movere) a znamená hýbat, pohybovat. Dílčí, ale základní jednotkou motivace je motiv. Nejčastěji je motivace chápána jako dynamický aktivizující proces, který určuje směr, intenzitu a dobu trvání aktivity (chování, jednání). Je základním procesem dynamiky osobnosti a lidských činností. Motiv, jako její základní jednotka bývá vymežován jako vnější nebo vnitřní příčina, pohnutka, popud k činnosti (jednání, chování), která aktivizuje činnost, řídí ji a udržuje. Motivy se vyznačují svojí směrovostí a cílovostí, intenzitou a určitou dobou trvání. Člověk si uvědomuje motivační pozadí jen u některých tendencí nebo svému jednání nepřisuzuje správné motivy, a proto na otázku "proč jsi to udělal?" často neumí odpovědět. Značná část lidských motivů leží totiž mimo sféru vědomí. každá činnost (ale i nečinnost) má vždy své motivační pozadí. Chování či jednání člověka vzbuzuje někdy více motivačních činitelů současně. Motiv může existovat ve dvou variantách:

- aktualizovaný motiv: jako ten, který právě působí
- potenciální motiv: jde o dispozici, která se za určitých okolností může oživit a uplatnit jako reálný motiv. (ŠVINGALOVÁ, D., 2001, s. 59-62).

Velmi častou formou suicidálního jednání jsou myšlenky, které jsou spojené s dobrovolným odchodem ze života a to na základě nějakých traumatických vzpomínek, případně událostí, na které jedinec nedokáže nalézt adekvátní řešení. Tím mám na mysli takové řešení, které by mu pomohlo řešit celou událost konstruktivně, bez toho, aniž by musel uvažovat o sebevražedných tendencích. Takové suicidální myšlenky lze spatřovat například u dospívajících jedinců, kteří v důsledku ztráty svého dosavadního partnera uvažují o takovém činu, neboť se domnívají, že tím pro ně jejich život končí. Nevidí možnost vzniku dalších interpersonálních vztahů, připadají si opuštění, případně zrazení a podvedení. Tento stav může souviset s určitou psychickou labilitou v tomto věku a je třeba ze strany rodinných příslušníků věnovat těmto vztahovým problémům dospívající mládeže značnou pozornost. Bagatelizovat tyto problémy je snad tím nejhorším řešením, kterého se rodiče vůči svým dětem mohou dopustit, stejně tak jako zlehčování jejich problémů, či znevažování jejich citového života.

Suicidální myšlenky jsou charakterizovány verbálními i neverbálními projevy a to podle toho, zdali se jejich autor skutečně zabývá myšlenkami na sebevraždu. Pokud zkoumáme suicidální myšlenky, musíme se zabývat hodnocením jejich intenzity, kolik času jedinci zabírají, nakolik jsou odklonitelné. Důležitým faktorem pro posouzení jejich nebezpečnosti je jejich vlastní konkrétnost, tj. nakolik je jasná představa o možnosti sebevraždy, jakým způsobem a na jakém místě by se měla odehrát, zda je například připravován dopis na rozloučenou apod. (KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J., 2007, s. 28).

Druhým, svým způsobem dalším krokem na cestě k dokonání suicidia je pokus takového činu. Ten je již charakterizován určitou činností, jež si klade za cíl odejít jedince z tohoto světa. To, zdali bude tento pokus úspěšný záleží i na jedinci samotném, jak si dokáže připravit své okolí na tento odchod. I zde hraje důležitou roli faktor vnějších okolností, které mají na jednání dotyčné osoby značný vliv. Suicidální pokus je definován jako každý život ohrožující akt s úmyslem zemřít, avšak nikoliv s letálním koncem. Je otázkou, zdali suicidální pokus je pouze „nepodařená sebevražda“, tedy rozdíl je pouze kvantitativní, nebo je kvalitativně odlišnou formou suicidálního jednání. Mezi suicidiem a suicidálním pokusem jsou uváděny následující rozdíly:

- u žen se vyskytuje častěji suicidální pokus, u mužů dokonané suicidium,
- sebevražedný pokus u obou pohlaví dominuje především v první polovině života, zatímco dokonané suicidium v druhé polovině,

- při sebevražedných pokusech je častěji použita tzv. měkká metoda (např. intoxikace medikamenty), zatímco u dokonaných suicidií jsou voleny tzv. tvrdé metody (strangulace, střelná zbraň)¹,
- motivy vedoucí k suicidálním pokusům jsou většinou z oblasti interpersonálních vztahů, zatímco u sebevraždy bývají motivy z oblasti intrapsychické a z problémů ohrožení,
- k suicidálním pokusům dochází nejčastěji ze spontánního, málo promyšleného rozhodnutí, suicidium je naproti tomu výsledkem delšího plánování a příprav.

Zvláštním případem nedokonaného suicidálního jednání je parasuicidium. To je definováno jako suicidální pokus, u něhož není přítomen úmysl zemřít – jde tedy spíše o sebepoškození. I to však může nešťastnou náhodou či nesprávným odhadem např. toxicity léku skončit letálně. Můžeme se též setkat s přímou simulací suicidálního jednání, tedy jeho předstíráním. Toto jednání nebývá spojeno s autoagresivními projevy a jeho účelem je něčeho dosáhnout, případně se něčemu nepříjemnému vyhnout. (KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J., 2007, s. 28 – 29).

Poslední formou, která se problémem suicidia zabývá, je letální stádium, tedy stav, kdy dojde ke smrti jedince. Tento čin bývá zpravidla dobře promyšlen ze strany jednotlivce a v rámci samotného suicidia se můžeme setkat s různými druhy této činnosti. Sebevražda je akt vědomého odebrání si života. Člověk který tento čin provede se nazývá sebevrah. Druhy sebevražd:

- **Sebevražda plánovaná, bilanční** - jde o osobní uzavření účtu, člověk nevidí důvod, proč dál setrvávat na světě. Lze dokonce konstatovat, že details provedení připravuje a plánuje velice pečlivě, někdy až zálibně. Velmi často ji plánuje na hluboké soukromí, pouze člověk s velmi pomstychtivým motivem s sebou chce vzít co nejvíc jiných lidí. To je případ fanatických teroristů nebo prostě člověka v hlubokém týlu nepřítele, ať se jedná o jakékoliv pojetí výrazu nepřítel (osobní, válečný, atd.). Je velice obtížné této sebevraždě zabránit, protože bez odborné pomoci stav potřeby mít klid a dosáhnout pomyslného ráje přetrvává a vede k novým přípravám. Otázka podílu viny přímého a současného okolí dotyčného je velmi diskutabilní. Ne každý dokáže odhadnout nebo dokonce vyhodnotit jakékoliv známky „volání o pomoc“, pokud jsou vůbec rozpoznatelné v poslední fázi příprav.

¹ Měkká metoda, tvrdá metoda - o těchto metodách bude ještě v práci pojednáno (pozn.autora)

- **Sebevražda impulzivní** - vznikne z náhlého popudu, a to i při dlouhodobých depresích (padla poslední kapka), může působit jako blesk z čistého nebe. Šok z momentálního psychického úrazu překryje naprosto všechno ostatní a dokáže vyrušit i pud sebezáchovy. Pokud se podaří sebevraha zdržet, roste šance na ústup této nejjednodušší ničující optiky. Obnoví se potřeba žít nebo alespoň strach z bolesti. Stává se, že i impulzivní sebevrah kolem sebe nechá náznaky, kterými podvědomě volá o pomoc a pozornost okolí.
- **Sebevražda předstíraná** - předstíraná sebevražda je velmi oblíbený nástroj citového vydírání, při kterém je obětí jednoznačně okolí. Sebevrah se zajistí, aby někdo přišel a našel ho. Bolest z pořezaných zápěstí nebo předloktí vnímá optikou velikosti trestu toho, kdo to zavinil – tedy vydírané osoby. „Bolí mě to proto, že jsi byl zlý.“ Hrubší zacházení s vyděračem se ukázalo jako celkem přínosné. Ve zdravotnických zařízeních bývali „práškaři,“ nuceni podílet se na úklidu po výplachu žaludku, řezné rány se zašívaly bez většího umrtvení. Stále platí, že přistoupení na hru sebevraha znamená jeho vítězství. (<http://www.psychomost.cz/>).

1.3 Způsoby suicidálního jednání

V hrubých obrysech lze způsoby suicidálního jednání rozdělit na dvě základní kategorie, a to na měkké a tvrdé způsoby. Mezi měkké metody patří ty, u nichž je nebezpečnost nižší a možnost záchrany života vyšší, tedy metody, které většinou nevedou okamžitě ke smrti. Mezi takové metody lze zařadit intoxikaci medikamenty², povrchní pořezání nebo skok z malé výšky. U těchto metod zůstává naděje, že dotyčný bude včas nalezen a zachráněn. U jednotlivých typů suicidálního jednání pak lze uvažovat o vědomých či nevědomých tendencích přežít sebevražedný pokud. V adolescenci je dosti typický způsob „dát život v sázku“, kdy suicidant počítá s oběma možnostmi: buď že zemře, nebo bude zachráněn. Oba výsledky jsou pro něj stejně přijatelné.

Takzvané tvrdé metody naopak vedou nejčastěji okamžitě nebo velmi rychle ke smrti a možnost záchrany je velmi snížena, případně vyloučena. Mezi tyto metody patří zejména strangulace, použití střelné zbraně a skok z velké výšky. Na hranici stojí pořezání, při jeho

² Během shromažďování studijních materiálů jsem se setkal v souvislosti s intoxikací medikamenty s termínem OD's – z angl. jazyka „overdose“ – předávkování – častý způsob provedení suicidálního jednání zpravidla mezi osobami z umělecké sféry. (pozn. autora).

hodnocení musíme brát v úvahu jeho závažnost a také místo suicidálního činu. (KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J., 2007, s. 34 – 35).

Ke způsobům suicidálního jednání se vyjadřovala celá řada odborníků, ať už v současnosti, nebo například i v minulosti. Jednou z osob, která se problematikou sebevražedného jednání zabývala, byl i 1. prezident naší republiky, tehdejšího ČSR, T.G. Masaryk ve svém spise „Sebevražda“. Tento autor se v úvodu této sondy do problematiky sebevražedného jednání zamýšlí nad činností spojenou se sebevraždou a uvádí, že tento pojem lze chápat ze dvou základních úhlů.

Jednak lze pojem sebevražda chápat v užším, jednak v širším smyslu slova. V širším smyslu slova rozumí se jí ten nepřirozený způsob smrti, jenž byl přivozen neúmyslným vsahováním člověka v životní proces, ať kladným, činným vlastním jednáním, nebo záporným, trpným chováním k nebezpečí života. V tomto smyslu je například sebevrahem ten, kdo pro nemravný nebo nemoudrý život nalezne předčasnou smrt, neboť normální by bylo, kdyby každý člověk dosáhl stařeckého věku a pak teprve opustil tento svět pro slabost a stáří. V užším a vlastním smyslu je naproti tomu jenom ten sebevrahem, kdo učiní svému životu konec úmyslně a vědomě, kdo si smrti jako takové přeje a je si jist, že si svým jednáním nebo opomenutím smrt přivodí. Rychlost smrti není podstatnou známkou činu, neboť je též možno způsobit si smrt velmi zdoluhavým způsobem, znenáhla. Ani vlastní jednání, záporné, trpné chování k nebezpečím života může se dít rovněž v sebevražedném úmyslu: jako při každém samovolném jednání i zde záleží na úmyslu. (MARASYK, T.G., 1926, s. 2).

V této souvislosti lze tedy připustit fakt, že Masaryk považuje každou sebevraždu za nemravnou. Pod nemravností však rozuměl mravní slabost, nepevnost, důsledek zvláštní beznadějnosti a zoufalosti, nedostatek důvěry, nedostatek síly. Uzavíral: „Vlastní příčinou moderní sebevražednosti je nenáboženství doby“. Připadá nám to možná nemoderní – vždyť také od vyslovení tohoto závěru uplynulo přes sto let – avšak Masaryk je ve skutečnosti velice aktuální. Pod pojmem náboženství nerozumí věcí církevní ani věroučné, nýbrž duchovní v nejširším smyslu. Řešení sociální otázky rozeznává Masaryk momentální, což je totožné s řešením materiální úrovně lidí (a tedy i politického uspořádání společnosti). „Tísňivá nouze a pokořující bída musí být odstraněny, nemyslím, že bych mohl hladovějících nakrmiti mravoučným kázáním“. Vedle toho však vidí i řešení definitivní, které je v oblasti duchovní, pod čímž chápe nastolení nových vztahů mezi lidmi, nových sociálních poměrů. Celá řada příznaků, útěk z domova, závislost na alkoholu a na omamných a psychotropních látkách, rostoucí počet psychóz i sebevražd – to vše svědčí o tom, že naše doba je v jistém smyslu

podobná době zániku římské říše. Dnešní doba je dobou zániku – celosvětového – celé dosavadní civilizace. Je to doba úpadku. To ovšem neznamená konec lidstva. Znamená to pouze, že je třeba hledat a nastoupit jinou vestu. Materiální vývoj společnosti i lidstva bude vystřídán vývojem duchovním. Musíme nejen hledat příznaky nové doby, nýbrž hledat i cesty a způsoby, jak do nové doby přejít. (DVOŘÁK, J., 1990, s. 206 – 207).

1.4 Vliv vnějších podmínek na suicidální jednání

Jedinec není ve společnosti izolovanou bytostí, ale nachází se v určitém prostředí, které na něj působí a člověk svojí činností zpětně působí na okolní prostředí. Můžeme hovořit o vzájemné interakci mezi těmito dvěma systémy. Pokud bychom se rozhodli blíže specifikovat prostředí jako takové, je třeba si uvědomit, že každé prostředí jakéhokoliv typu a jakéhokoliv úrovně má vždy dvě stránky. Prvou bychom mohli nazvat materiální (věcná, prostorová) a druhou sociálně psychická (osobnostně vztahová). První stránku jakéhokoliv prostředí bychom dále mohli charakterizovat tím, jaký prostor dané prostředí vymezuje, jeho stav, jaké faktory (materiální, přírodní) se v něm vyskytují, vybavení věcmi, technikou apod. Druhá stránka je dána lidmi, kteří se v daném prostoru nacházejí, jejich strukturou (z hlediska věku, pohlaví, vzdělání) a vztahy, které mezi nimi existují (včetně podřízenosti, nadřízenosti, tedy formální i neformální). K tomu lze ještě například připočítat styl řízení, např. různé instituce, režim, který v nich panuje, stupeň samosprávnosti apod. (KRAUS, B., 2001, s. 51 – 53).

Dále je důležité si uvědomit, že postavení jedince ve společnosti je taktéž spojeno s jeho dosavadním životem, tím jestli byl v této části svého bytí úspěšný, zdali se mu podařilo získat uznání svého okolí apod. To všechno jsou aspekty, které přispívají k hodnocení individua a vytváří tak předpoklad k zařazení tohoto jedince na určité místo společenské hierarchie, je mu tedy přiznána nějaká společenská prestiž. S tímto pojmem pak souvisí i dvě základní společenské kategorie a těmi jsou sociální statut a sociální role.

Sociální status je společensky definovanou pozicí v rámci širší společnosti. Jde o postavení, které jedinec nebo skupina zaujímají ve společnosti. Jsou s ním spojena práva a povinnosti, které zpravidla vyplývají z profesní pozice. Může se měnit v kontextu věku, socioekonomického zařazení a míry sociální aktivity. Souběh více statusů v životě jedince je dán jeho postavením jako příslušníka určité společenské třídy nebo vrstvy, jeho profesní zakotveností, úrovní vzdělání, místem bydliště, rodinnou pozicí a příslušností k určité

skupině. V souvislosti s tímto pojmem pak můžeme rozlišovat fakt, zdali se jedná o sociální status vrozený, získaný, vnucený apod. Běžně používaný pojem sociální role je spojován s určitými vzory chování, které vyplývají z individuální příslušnosti ke konkrétním skupinám. Je souborem chování, postojů a hodnot, které jsou od jedince jako člena určité skupiny či společnosti očekávány. Jde o takové charakteristiky, tedy činnosti, chování a jednání, které vyjadřují funkční provázanost se společensky stanovenými pravidly a očekávaným způsobem chování ve vztahu k pozici, kterou jedinec nebo skupina zastává. V případě sociálních rolí pak může dojít i k určitému střetu těchto společenských rolí a pak hovoříme o tzv. konfliktu rolí. Ten nastává v okamžiku střetu neslučitelných sociálních pozic. Naplňování role spojované s jedním individuálním statutem totiž může přímo narušovat role spojované s jiným statutem, který jedinec zastává. (SEKOT, A., 2002, s. 41 – 43).

Na základě těchto společenských faktorů se odvíjí život jedince ve společnosti. Během života člověka dochází k různým druhům situací, které na něj působí a to především v oblasti emocí a citů. Významnou okolností, jež může způsobit vznik úvah na téma sebevražedného jednání jsou situace, kterým jedinec nedokáže dost dobře vzdorovat a jsou způsobeny převážně významným narušením interpersonálních vazeb, případně souvisí se změnou pozice a role ve společnosti. Faktory vnějšího prostředí jsou nejdůležitějším ukazatelem, proč došlo, nebo mohlo by dojít ke vzniku sebevražedných tendencí. V takovém případě hovoříme o krizových životních situacích, či o situacích mezních.

Pojem situace můžeme vymežit jako souhrn podmínek vztahujících se k něčemu, někomu. Je to komplex podnětů (jevů, osob, interpersonálních vztahů) vyskytujících se v určitém místě a v určitém čase. Z pohledu interpersonální sociologie je podstatné, že lidé se nechovají podle toho, jaká situace objektivně je, ale podle toho, jak na ně tato situace působí, jak jí oni sami rozumějí a jaké v nich evokuje stavy. Hovoříme pak o objektivně daném významu situace a subjektivně daném smyslu situace. Tento smysl odvozujeme ze znaků konkrétní situace, které jsou dány kulturou v daném prostředí. Situace může dělit dle dvou základních hledisek na :

- V objektivním, respektive kulturním a sociálním významu jako kulturou formulované, vyjádřené a sdílené percepce a interpretace situací,
- V subjektivním, respektive individuálním smyslu jako percepce a interpretace nějaké situace jedincem, který se v ní nachází.

Jestliže v této části hovoříme o životních situacích, tak je třeba přijmout fakt, že v životě jedince se nevyskytují pouze běžné situace, na něž jedinec reaguje, ale často se objevují situace náročné, které někdy můžeme charakterizovat jako krizové, jež taktéž patří

neodmyslitelně k našemu životu. Takovou situaci můžeme charakterizovat jako situaci vyostřenou v relativně krátkém čase, kterou (na rozdíl od náročné životní situace) již není jedinec schopen sám překonat a vnitřní či vnější zátěž zvládnout pomocí vlastní strategie. Pokud jde o stav déle trávající, objevuje se také pojem tíživá životní situace, která je většinou důsledkem jistých společenských a osobnostních změn. Posouzení krizové situace je záležitostí značně subjektivní a záleží přitom na síle a vnitřní odolnosti jedince. To, co pro někoho představuje náročnou životní situaci, může pro jiného znamenat naprosto beznadějnou situaci, ze které nevidí východiska. Krizové situace můžeme rozdělit na kategorie:

- Traumatické – nepředvídatelné a velmi bolestivé situace (ztráta blízké osoby, úraz, vážné onemocnění apod.),
- Situace vznikající jako důsledek životních změn – jedná se o takové změny, které objektivně přicházejí (stěhování, ztráta zaměstnání, klimakterium, odchod do důchodu atd.). (KRAUS, B., 2008, s. 140 – 143).

Každá životní událost, případně situace, kterou bychom mohli nazvat krizovou a která na jedince během jeho života působí bychom mohli dále rozdělit z hlediska fází, jak vstupuje do života člověka a jak na ni tato osoba blíže reaguje:

1. Fáze elevace – jedná se o počáteční fázi krize, kdy se nestabilita prostředí vznikem a vlivem mimořádné události zvyšuje, kdy se mimořádná událost jako potenciální zdroj krize projevuje silnými dopady a kdy při nepřijetí dostatečných opatření k obnovení stability dochází k eskalaci krize (nárůstu a zmnožení ohrožení). Ne vždy se ale elevace výrazně projeví.
2. Fáze eskalace – pokračující fáze krizové situace, jež je vyvolána tím, že není dosaženo stability, ohrožení narůstá. Mimořádná událost - jinak zdroj krize - vyvolá další mimořádné události v jiných prostředích (méně stabilních), přičemž dochází k prudkému, stupňovitému nárůstu nestability. Dopady mimořádných událostí sílí, zvyšuje se jejich četnost a závažnost.
3. Fáze kulminace – tato část navazuje na předcházející fázi, přičemž v ní krize dosahuje svého vrcholu (úrovně kritického bodu), přičemž ve sledovaném prostředí dochází ke zpomalení až zastavení růstu intenzity ohrožení. Fáze kulminace může být i při dočasném zamezení rozrůstání krize mezistupněm pro její další eskalaci.
4. Fáze konsolidace - pro fázi je charakteristické zapojení do činností k dosažení relativně trvalé stability prostředí s novými hranicemi stability. Jedná se o aktivity ke standardizaci běžného života, odstraňování škod atd.

Z jednotlivých fází vývojového cyklu krize lze dovodit, jaký význam mají v průběhu krize "stabilizační síly" a jaká je jejich funkce. K tomu poslouží přiblížení pojmů odezva na krizovou situaci a obnova. Odezva na krizovou situaci je souborem opatření za účelem zvládnutí krizové situace, tzn. dosažení stability v daném prostředí a jeho okolí a zamezení nebo omezení dalšího rozvoje negativních dopadů. Obnova znamená soubor opatření k vypořádání se s důsledky krizové situace, k zajištění a udržení stability, k likvidaci škod a k nastoupení dalšího rozvoje. Přináležitost odezvy a obnovy k jednotlivým fázím vývojového cyklu krize nelze s přesností ohraničit. Z hlediska své podstaty se odezva více realizuje v počáteční a postupných fázích krize (koordinací řízení, zásahy k potlačení mimořádných událostí, silami a prostředky), obnova pak v závěrečné fázi. Opatření odezvy a obnovy se časově překrývají. (<http://www.trivis.info/>).

Jak vyplývá z výše uvedeného, souvisí krizové situace s reakcí člověka na nějaký vnější nebo i vnitřní podnět. Tento stav se může projevit v případě, že jedinec není schopen za pomoci svých vlastních sil zvládnout danou situaci, neumí si s ní poradit, reagovat na ni. Je-li tento stav dlouhodobějšího charakteru, může v jedinci vyvolávat frustrující stav³, který může dále přejít v hlubší a závažnější psychický stav a tím jsou deprese.

Depresí se rozumí nemoc, která je podobná jiným onemocněním, jako je například vysoký krevní tlak, žaludeční vředy nebo cukrovka. Není to jen špatná nálada, ale nemoc celého organismu. V žádném případě to není nedostatek vůle nebo sebekázně. Deprese také není jenom reakce na nepříznivé události v životě, i když často na ně navazuje. Deprese bývá jedním z nejčastějších problémů, který lidé v životě zakusí. U každého pátého člověka se alespoň jednou za život objeví klinicky významná deprese. Klinickou depresí onemocní každý rok 5% obyvatelstva nezávisle na věku. Ženy onemocní dvakrát častěji než muži. Objevuje se i u dětí, častější je však u dospělých. Vrchol pro obě pohlaví je v období od 25 – 44 let. Častá je též u žen v období klimakteria, dále ve stáří, kde často navazuje na smutek po ovdovění nebo na odchod do důchodu. S vysokým rizikem deprese je u žen spojeno i období šestinedělí a mateřská dovolená, kdy žena tráví dlouhý čas v relativní izolaci. K dalším rizikovým faktorům patří osamělost, chudoba nebo příslušnost k minoritní skupině obyvatelstva. S vyšším rizikem deprese se pojí ta období života, kdy dochází k zásadním změnám, jako je puberta, narození dítěte, menopauza, odchod do důchodu apod. Všechna tato období jsou do určité míry spojena se ztrátou. Je však třeba zdůraznit, že deprese se nevyhýbá

³ Frustrace - situace, kdy je zamezeno uspokojování základních životních potřeb (potrava, citový vztah, jistota, vzájemné porozumění, péče, společenské uznání a uplatnění). Vyznačuje se stavem napětí, zklamáním. (<http://mechatronik.blog.cz/>).

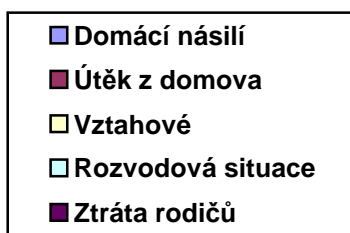
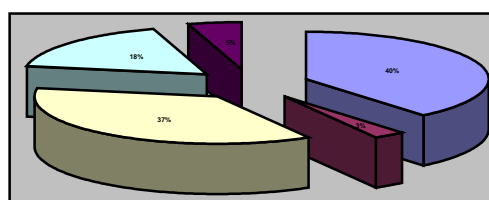
nikomu, žádnému věku, povolání, rase nebo inteligenci. S pojmem deprese můžeme spojovat i její intenzitu, kdy v této souvislosti bychom mohli toto onemocnění z klinického hlediska rozdělit do tří základních skupin:

- Mírná deprese – postižený je schopen chodit do práce a fungovat v každodenním životě, jen mu vše jde hůře a pomaleji, věci ho přestávají těšit, vyhýbá se svým přátelům.
- Středně těžká deprese – zpravidla není možné pracovat a i domácí činnosti jdou velmi těžce. Většinu času je postižený nešťastný, zpomalený, nebo nadměrně napjatý, nedokáže se soustředit na jinak běžné domácí činnosti (četba, sledování televize), ztrácí zájem o sexuální život, izoluje se od ostatních. Cítí nedostatek energie a zpravidla se za vše obviňuje.
- Těžká deprese – postižený není schopen se starat ani sám o sebe, má tendenci ležet v posteli a veškerý čas trávit v sebevýchýtkách. Je buď výrazně zpomalený v pohybech, mluvě i myšlení, nebo naopak výrazně agitovaný, plný neklidu, který ho popohání z místa na místo. Porucha nálady je hluboká, téměř neovlivnitelná vnějšími impulsy. Praktickou činnost již pacient nevykonává, nemá na ni energii a ztratil pocit smysluplnosti jakékoliv aktivity. Často myslí na sebevraždu, ale tyto myšlenky se objevují i při mírné nebo střední depresi. (PRAŠKO, J., PRAŠKOVÁ, H., 2003, s. 26 - 30).

Tyto stavy však mohou být vyvolány i situačním prostředím, ve kterém se jedinec nachází, případně ve kterém je v sociální interakci. Může se tak stát, že k sebevražedným tendencím s úmyslem dobrovolně odejít z tohoto světa se můžeme setkat v rodinném prostředí, a to v případě, kdy takové prostředí neplní své funkce, rodina se stává dysfunkční, případně se v ní vyskytují i jiné sociálně patologické jevy, jako je např. domácí násilí, alkoholismus, drogová závislost apod. Právě drogová závislost může hrát v případě rozhodnutí k sebevraždě důležitou roli, poněvadž nejprve působí omamné a psychotropní látky jako jistý druh stimulu, který pomáhá jedinci překonat svízelné situace, avšak po vypuknutí závislosti jí podřizuje veškerou svoji činnost, která většinou končí absolutní dehonestací daného jedince. A právě zde se mohou vyskytnout sebevražedné tendence, neboť jedinec již nedokáže racionálně myslet a celý svůj život podřídí závislosti. V této únikové metodě pak vidí jedinec jedinou možnou volbu a přípravě na takový čin začne podřizovat všechny podněty z vnějšího okolí. Nezbyvá tedy než přijmout jednoznačně fakt, že vznik závislosti na omamných a psychotropních látkách může velmi uspíšit snahu o odchod z života.

Z grafického znázornění, které jsem v souvislosti s problematikou vnějších vlivů, které mohou mít na jedince v rodinném prostředí získal, vyplývá, že v tomto primárním sociálním prostředí působí na jedince celá řada vnějších vlivů, které mohou hrát velmi významnou roli v uvažování o sebevraždě. Jsou to vesměs rodinné problémy, které souvisí s jinými sociálně patologickými jevy, o kterých jsem se zmínil v předcházejícím odstavci. Zdali se některý z těchto důvodů opravdu stane tím jednoznačným, důvodem pro odchod ze života je dosti individuální záležitostí a hranice vzniku těchto sebevražedných tendencí je individuální. Uvádím tyto skutečnosti pouze pro dokreslení celkového stavu v rodinném prostředí a pro dokreslení vztahů, které mohou být osudné pro život jedince, jež se rozhodl odejít z tohoto světa.

<http://www.spondea.cz/index.php?pg=statistika>

Zátěžová situace	procento
Domácí násilí	40 %
Útěk z domova	3 %
Vztahové problémy	37 %
Rozvodová situace	18 %
Ztráta rodičů	5 %

Poměrně závažným vnějším vlivem, který může ovlivnit psychiku jedince natolik, že se rozhodne sáhnout si na život jsou úrazy a pouřazové stavy. Tato problematika souvisí rovněž se zařazením jedince do společnosti, s jeho dosavadním postavením a tím, které je způsobeno pouřazovým stavem. Jedná se většinou o taková zranění, kde je značný předpoklad, že se jedinec do svého zaměstnání již nevrátí a bude třeba jeho převedení do skupiny osob s přiznaným invalidním důchodem. Jsou to většinou ztráty končetin, upoutání na invalidní vozík a s tím spojené další faktory, které jedince v následujícím životě do značné míry handicapují.

Zpracování traumatické zkušenosti v případě somatického úrazu je ovlivňováno řadou faktorů, například okolnostmi úrazu a následných důsledků, stabilitou osobnosti daného jedince, ale například i pevností rodinného zázemí. Podstatný význam má subjektivní

výkladový vzorec traumatizace. Setkáváme se s masivními pocity viny, s představou, že jedinec si trauma a jeho následky zavinil sám. Tento pocit může být zesilován i ze strany ostatních členů společnosti, kteří mohou jedinci vyčítat jeho lehkomyšlnost nebo neopatrnost. V případě, že traumatická zkušenost není dostatečně terapeuticky zpracována, může dojít například u adolescentů k výrazným změnám ve vývoji osobnosti. Z psychopatologického hlediska je jednou z možných forem reakce na závažný stres porucha přizpůsobení. Porucha přizpůsobení je definována jako klinicky významná emoční a behaviorální porucha, která vznikne jako odpověď na identifikovaný psychosociální stresor. Je nejběžnější psychiatrickou poruchou u pacientů hospitalizovaných pro somatické potíže. Porucha přizpůsobení vzniká jako reakce na stres, ale nemusí být zcela úměrná závažnosti samotného stresoru. Závisí například na míře intenzity, trvání a reverzibilitě stresoru, na osobních charakteristikách jedince a taktéž na reakci prostředí. (<http://www.prevenceurazu.cz/>).

Dalším možným vnějším faktorem, který může mít vliv na sebevraždnost osob, je i samotná pracovní činnost, která může souviset se specifickými činnostmi, kterým se jedinec v rámci pracovní činnosti věnuje. Můžeme se s takovým jednáním setkat prakticky ve všech oborech lidské činnosti, na druhou stranu ale existují i profese, které jsou mnohem náchylnější k takovému jednání. Jsou to například příslušníci ozbrojených složek, kteří pracují s více či méně narušenými jedinci, starají se o dodržování zákonnosti na našem území, případně jsou nějak zapojeni třeba do záchranného systému ČR. Mám na mysli především vojáky, příslušníky Policie České republiky, pracovníky záchranných služeb, lékaře, zaměstnance Vězeňské služby ČR apod. Zde všude se zvyšuje riziko vzniku sebevraždného jednání, neboť tyto osoby jsou prakticky denně nasazováni do extrémních situací a právě nezvládnutí nastalých stresů může vést až k suicidálním projevům. Zde je pak na místě psychoterapeutická činnost, která si klade za cíl uvolňovat napětí, jež tyto pracovníci během výkonu své služby pociťují. Například v knize „Terénní krizová práce“ jsou některé z těchto technik popsány a to právě ve vztahu k příslušníkům ozbrojených služeb. Může jít například o psychoterapeutickou metodu debriefingu, či o metodu zvanou defusing.

Debriefing – jde vlastně o strukturovaný rozhovor, využívající potenciálu skupiny. Obecnou podstatou debriefingu je dát dohromady skupinu lidí, kteří prošli stejnou traumatickou událostí, a vést rozhovor tak, aby svou zkušenost sdíleli, mluvili o svých reakcích a aby přijali, že jsou to přirozené reakce na nenormální situaci. Provádí se teprve tehdy, kdy člověk již není ve fázi šoku a je schopen prožité myšlenkově zpracovávat (mezi prvním dnem a čtyřmi týdny po ukončení události, zpravidla 6 – 10 dní po akci). Vede jej pouze psycholog/lékař s dostatečnou přípravou v technice. Závazné je spolupůsobení kolegů

(angl. peers – např. vyškoleného policisty, hasiče, zdravotníka apod.). Počet účastníků je 4 – 20. Počet členů týmu je 3 – 4 (vedoucí, spoluvedoucí, kolegové). Prostorové rozmístění při debriefingu je sezení v kruhu. Skupiny bývají pokud možno stejnorodé. Nikdy se neprovádí pod časovým tlakem. Na debriefing má navazovat neformální posezení s občerstvením. Mezi pravidla patří např. účastníky sezení jsou pouze ti, kteří se přímo účastnili akce; důvěryhodnost – každý hovoří jen sám za sebe; nikdo nesmí být k tomu, aby hovořil, nucen; neprovádějí se žádné záznamy; nikdo nemá zbytečně opouštět místnost; hodnosti a funkce zde nemají význam; žádná kritika osob nebo činností; žádné přestávky.

Debriefing má sedm následujících fází:

- úvod – představení týmu, uspořádání sezení, motivace účastníků, stanovení očekávání a pravidel, zdůraznění důvěryhodnosti informací.
- fáze skutečností (myšlenková úroveň) – po řadě říká každý své jméno, funkci, kde a jak se dozvěděl o události, co viděl, slyšel, dělal, cítil.
- fáze myšlenek (přechod z myšlenkové do pocitové úrovně) – po řadě každý říká, jaké myšlenky mu během nasazení šly hlavou, co bylo jeho první myšlenkou.
- fáze reakcí (pocitová úroveň) – kdo chce, říká, co bylo pro něj nejhorší zkušeností, který úsek události by z paměti nejraději vymazal.
- fáze příznaků (přechod z pocitové úrovně do myšlenkové) – kdo chce, říká, jaké reakce nebo změny během nasazení nebo po něm na sobě zjistil
- fáze informací (myšlenková úroveň) – zabývá se hlavními projevy zátěže a učí způsoby, jak s nimi zacházet a jak je zvládat.
- fáze opětovného začlenění (angl. re-entry) – příprava na ukončení debriefingu, diskuse o následných službách, závěrečné shrnutí, cíle plány, perspektivy.

Defusing – využívá se pro malé události nebo tam, kde se debriefing bude dělat později. Defusing je vlastně zkrácenou formou debriefingu. Cílová skupina je malá a složená pouze z těch lidí, kteří společně prožili událost. Doba po události je optimálně 3 – 8 hodin (max. 18 hod.), dělá se bezprostředně po návratu z nasazení, dříve než dotyčný opustí služebnu, dokud zřetelně převládají jejich emocionální reakce. Defusing provádějí školení členové týmu posttraumatické stresové péče. Provádí se v bezpečném prostředí, chráněné klidné místnosti okolo stolu, bez časového nátlaku, ale ne déle než 20 – 30 minut. Je důležité vyloučit záměnu situace s vyšetřováním události. Defusing je možno provést pouze v případě, že zásah netrval

příliš dlouho. Jeho cílem je zklidnění – rychlé snížení intenzity reakcí na stres. (BAŠTECKÁ, B. a kolektiv, 2005, s. 254 – 258).

1.5 Sebepoškozování

Velmi závažným zásahem do fyzické, ale i psychické integrity jedince je činnost, která je zaměřena na „mučení“ své vlastní osobnosti a při které může být hranice mezi touto činností a dokonanou sebevraždou velmi křehká. Jak již z názvu podkapitoly vyplývá, jedná se o sebepoškozující činnosti.

Většina definic je postavena na popisu fyzického aktu a hodnocení intencionality. Pro naše potřeby postačí přiblížit jednu z posledních definic této činnosti a tou je ta, která definuje záměrné sebepoškozování jako přímou a záměrnou destrukci nebo poškození vlastních tělesných tkání bez vědomého suicidálního záměru. Sebepoškozující chování je heterogenní skupinou, zahrnující různé techniky poškození vlastního těla od kouření, požívání alkoholických nápojů, piercingu až po dokonané suicidium. Do oblasti sebepoškozujícího chování ovšem nepatří pouze záměrné narušení vlastního těla, ale také automutilace jako symptom závažné fyziopatologie nebo patopsychologie. Taktéž nelze přesně specifikovat a kategorizovat, jaké činnosti přesně spadají do této oblasti, nicméně mezi tyto jevy patří například přejídání se, tělesné sebe bití, pálení kůže, enukleace oka, polykání cizích předmětů nebo toxických tekutin apod. (KRIEGELOVÁ, M., 2008, s. 17 – 21).

V souvislosti s těmito činnostmi je důležité i z hlediska různé klasifikace těchto jevů přiblížit alespoň rámcově různé pohledy na problematiku sebepoškozování, případně na další jednání, které v sobě nese takové znaky. Proto v zde dále můžeme hovořit o:

- **Automutilace (self-mutilation)**- představuje sebepoškození, kde nejčastější motivace vyplývá z psychotické poruchy a sebepoškození může mít symbolický význam. Příkladem je automutilace zaměřená proti části těla (např. ruce, genitáliím, očím, jazyku) symbolicky vyjadřující patologické pocity viny a sebepotrestání při těžké depresi. Bizarní automutilace se mohou vyskytnout u pacientů trpících schizofrenním onemocněním. Automutilace se může také vyskytnout jako vedlejší produkt neobvyklých sexuálních praktik sadomasochistického charakteru nebo u osob s poruchami osobnosti v zátěžových situacích, jako je např. trestní stíhání, pobyt ve vězení, nedobrovolná hospitalizace, a může mít účelový charakter.

- **Sebepoškozování (self-harm, self-injury, self-wounding)**- je termín, který je nejčastěji spojován s vědomým, záměrným, často opakovaným sebepoškozováním (sebezraňováním) bez vědomé suicidální motivace, v němž dochází k narušení tělesné integrity, bez závažného letálního dosahu. Nejčastěji jde o řezná poranění kůže, zápěstí, předloktí, hřbetů rukou, škrábance, vyřezávání znaků do kůže. K sebepoškození bývají používány ostré předměty, např. žiletka, sklo. Další formou sebepoškození je popálení, např. cigaretou nebo zapalovačem. Uváděné motivy pro sebepoškození jsou rozličné, nejčastěji uváděným motivem bývá pocit vzteku na sebe samého, úleva od napětí, někdy též přání zemřít. Sebepoškozování je považováno za jeden ze znaků narušené osobnosti, nejčastěji hraničního charakteru. Někteří autoři ovšem sebepoškozující chování koncipují spíše jako návykovou poruchu (addiction) než jako znak specifické poruchy osobnosti. Do okruhu sebepoškozování bývá zahrnováno i předávkování léky, které je opakováno a není u něj patrný přímý suicidální motiv. I když v sebepoškozujícím chování můžeme nalézt apel na okolí, nebývá snaha o získání pozornosti okolí jediným motivačním mechanismem.
- **Syndrom záměrného sebepoškozování (deliberate self-harm)**- představuje širší pojetí sebepoškozujícího chování, které je vydělené z kategorie suicidálních pokusů a zahrnuje sebepoškozování jako specifický patologický projev u poruch osobnosti (hraniční, histrionské, disociální, mnohočetné poruchy osobnosti), nebo u pacientů s poruchami příjmu potravy (zejména mentální bulimie) a pacientů závislých na omamných a psychotropních látkách.
- **Syndrom pořezávaného zápěstí (wrist-cutting, slashing)**- má charakter sebepoškozování, v němž dominuje pořezávání, typicky na zápěstí a předloktí, které nemá vědomý suicidální motiv. Popisuje se, že afektivní projevy, které provázejí sebepoškozování, mají specifickou dynamiku a průběh. Pacienti prožívají tenzi a dysforii. Sebepoškozování vede k úlevě a k opakování tohoto jednání. Osoby, které se pořezávají, mají snahu proti tomuto jednání bojovat, ale při snaze ovládnout se prožívají napětí, dysforii a vztek, afektovou kombinaci, která vede k opakování sebepoškozujícího jednání. (<http://www.lapiduch.cz/>)

1.6 Euthanasie – asistovaná sebevražda

Eutanásie (z řec. εὐ - eu, dobrá, θάνατος - thanatos, smrt; doslova "dobrá smrt"), je obvykle definována jako usmrcení na žádost (též asistovaná sebevražda). Usmrcení na žádost, tedy se svolením poškozeného, stejně jako asistovaná sebevražda, je z hlediska českého trestního práva nedovolené a je posuzováno jako vražda.

Otázka přípustnosti či nepřípustnosti eutanásie není v trestněprávní nauce ničím novým (v právní vědě se tento problém diskutuje nejméně od počátku 18. století) a vždy vyvolávala a vyvolává celou řadu souvisejících pochybností. Zpravidla se objevovala ve všech novějších osnovách trestních zákonů, aby pak byla opět zapomenuta nebo aby její provedení bylo nedůsledné. (<http://cs.wikipedia.org/>).

Velkým, snad bych řekl že i nejdiskutovanějším tématem, které souvisí s odchodem jedince ze života, je problematika eutanásie. Toto téma je v posledních několika letech nejvíce skloňovaným pojmem, které se problematiky sebevražedného jednání dotýká nejvíc. Už jsem se na stránkách této práce zmínil o skutečnosti, že existuje celá řada autorů, kteří považují asistovanou sebevraždu, jak je někdy eutanásie nazývána, za důstojný odchod jedince ze společnosti. Ze světa, pro nějž často existuje pouze a jen ve formě tělesné schránky upoutané na lůžku. Každý člověk má právo vyjádřit svůj názor a nikdy by tomu nemělo být jinak. Existovala v minulosti období, kdy tomu tak úplně nebylo, nicméně žádná z těchto společenských period se netýkala přístupu k eutanásii.

Bývám často velmi rozhořčen, když o této problematice rozhodují „odborníci“, bez ohledu na jakoukoliv skutečnost, která se opravdu dotýká té dané osoby. Zkoumáme tento fenomén a hodnotíme, proč by taková činnost nemohla být legální, avšak měli bychom se snažit i o pochopení podstaty této činnosti, tedy o pochopení významu, proč se tento jev ve společnosti vyskytuje a proč se k němu lidé uchylují, často v ní dokonce vidí poslední naději, jak důstojně a se ctí z tohoto života odejít.

Pokud bychom spekovali nad argumenty, proč je třeba k této činnosti přistupovat kriticky, tak zde se většinou sjednotí strany, nezřídka i politické, které jako hlavní důvod proti uvádějí nějaké morální, případně vyšší hledisko, které bývá spojeno s Bohem. Jedinec je boží existencí a v žádném případě nemá právo dobrovolně odejít z tohoto světa a ještě si u toho nechat pomáhat jinou osobou. Dalším argumentem proti je například vědecký pokrok v dané oblasti, to znamená, že pokud by jedinec ještě několik let vzdoroval nepřízni osudu, může se stát, že vědo přijde s převratným objevem, který jedinci vrátí některou z postižených funkcí.

Ovšem zde je třeba k takovým objevům přistupovat mnohdy skepticky a navíc jedinci nemusí zbývat dostatečná délka života k tomu, aby byl připraven takovou formu pomoci přijmout. Dále odpůrci eutanázie apelují na bojovnost ducha jedince a také na fakt, že odejitím ze života jako jediným východiskem z dané situace, může operovat pouze slabý jedinec, který již vzdal boj s nepřízní osudu. Za takový čin jej odsuzují a opět použijí to lakonicky „co kdyby?“.

Naproti tomu příznivci takového důstojného odchodu z tohoto světa upozorňují na skutečnost, že jedinec by měl mít nezadatelné a nikým neodejmutelné právo se rozhodnout dobrovolně odejít z tohoto světa. Neustále je lidem vštěpováno, že pouze oni sami se podílejí na příběhu jejich vlastního života, proto se domnívám, že i způsob odchodu z tohoto světa by si měli zvolit sami. Bez toho, aby je někdo za takový čin dosoudil a pak tímto soudem „očernil“ i pozůstalé, pro které není vzniklá situace vůbec jednoduchá. Setkávám se také s názorem, kdo by měl posoudit, zdali je jedinec přičetný a chápe důsledky svého vlastního rozhodnutí. Ví, že se jedná o terminální záležitost a naprosto nezvratný proces? Samozřejmě pouze a jen jedinec sám. Pakliže přijme jistotu, že se zdravotně, tento příklad bývá s asistovanou sebevraždou spojen nejčastěji, jeho stav podobá jízdou tunelem, jež ústí do hluboké propasti, pak se domnívám, že jde jen o věc takto uvažující osoby.

V současné době se v Evropě eutanázie praktikuje v Nizozemí (od roku 1976) a v Belgii (2001). Za mořem máte možnost na asistovanou sebevraždu pouze v USA ve státě Oregon (1997). (<http://www.pifik.com/>).

To, že je jedná skutečně o téma, které si zaslouhuje tu nejvyšší pozornost, o tom není třeba pochybovat. Avšak za každou takovou myšlenkou je třeba vidět člověka a snažit se pochopit jeho možné pohnutky k takovému činu, jakkoli neuvážené. Je poměrně zajímavé, že vždy, kdy od nás některý jiný člen naší společnosti potřebuje, případně tato potřeba směřuje ke státním orgánům, většinou ho odkážeme s tím, že si v té a v té věci musí, nebo má pomoci sám. Avšak v případě asistované sebevraždy mu to nedovolíme. Proč? Ptám se. I zde by se přeci mělo jednat o svobodnou volbu každého člověka. Mysleme na to, až zase příště budeme hodnotit život někoho jiného, až zase budeme spílat nad „nebojovností“ daného člověka a jeho snaze odejít z tohoto světa tam, kde již neexistují nemoci, ani bolest, zklamání apod.

1.7 Dílčí závěr

Moje diplomová práce je obsahově zaměřena na problematiku sebevražd u obviněných a odsouzených, tedy u osob, které se nacházejí ve výkonu vazby a následně na to ve výkonu

trestu odnětí svobody. Nicméně bylo třeba přiblížit sebevražedné tendence z teoretického hlediska a pohlédnout tak za oponu takového jednání a jeho možných druhů. První kapitola se zpočátku snažila pohlédnout na problematiku sebevražd z hlediska historického kontextu. Bylo třeba si přiblížit, že ne vždy byl pohled a vztah k tomuto jednání stejný a i když například ve starověku se na sebevraždu pohlíželo mnohdy z hrdinského úhlu, toto jednání pak ve středověku bylo církví velmi odsuzováno a perzekuován každý, kdo se takového jednání dopustil. I třeba tím, že nemohl být pohřben ve vysvěceném hrobě, na hřbitově apod. a tak nedošel klidu, který má být s oním světem spojen. Postupem času se vztah k sebevraždám začínal pozvolna měnit a to i co se týče pohledu samotné církve.

Další část této kapitoly je věnována formám a způsobům, se kterými se můžeme při páchaní sebevraždy setkat. Od prostých úvah na takové jednání až po dokonání čin. V souvislosti s dokonáním sebevraždy jsem také blíže pojednal o různých metodách, se kterými je tato činnost spjata. Ty jsou pak následně rozděleny na měkké a tvrdé a to většinou v souvislosti v provedení takového jednání.

Samozřejmě že i problematika prostředí v něm se jedinec pohybuje má značný vliv na sebevražedné jednání a chování. Tomuto problému bude dále věnován poměrně značný prostor, neboť se budeme věnovat obviněným a odsouzeným, tedy prostředí věznic a vazebních věznic, což je prostředí velmi specifické a pro zvládnutí různých stresorů také velmi náročné.

Velmi specifickým problémem a v podstatě velmi křehkou hranicí mezi dokonáním suicidia a pouhou snahou ublížit, je automutilační chování, tedy sebepoškození. Existuje celá řada možností této činnosti a v rámci této kapitoly jsem se snažil, byť pouze formálním výčtem, na některé z nich upozornit.

Závěrečnou část první kapitoly jsem pak věnoval problematice eutanázie, jako specifického druhu sebevražedného jednání. Jedná se o takovou činnost, při které je třeba pomoc druhé osoby, proto tedy asistovaná sebevražda. Osoba, která se většinou rozhodne odejít z tohoto světa nepotřebuje k takovému činu diváky, nicméně v tomto případě jde o naprostou výjimku, neboť zde nejde o diváka v pravém slova smyslu, jako spíše o osobu, která má napomoci s hladkým a hlavně důstojným odchodem z tohoto světa. Teorii suicidia tímto končím a nyní bych se již naplno věnoval problematice osob ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

2. Vězeňství a výkon vazby

Problematika vězněných osob je z hlediska jejich pobytu ve vězeňských zařízeních velice diskutované téma, zvláště, kdy si jedinec uvědomí, že jde o naprosto specifické prostředí, kterému nelze nic přirovnat. Stejně tak jako vězeňská subkultura, která vykazuje poměrně značné rozdíly oproti ostatním kulturním vzorcům chování a jednání. Pobyt v těchto zařízeních je navíc specifický tím, že v případě výkonu vazby se nachází jedinec na poměrně malém prostoru, kde kromě něj může být i více osob, dle kapacity ubytovacího zařízení, té které vazební věznice. Když se ještě k tomu člověk zamyslí nad délkou soudních kauz, je mu naprosto zřejmé, že pobyt ve vazbě může být někdy otázkou i několika měsíců, dokonce i let. Pak je velice problematické s těmito osobami pracovat, neboť se jedná o jedince, na které není možno pohlížet jako na osoby, které jsou bezesporu vinny svým jednáním. V poslední době je velice diskutovaným tématem skutečnost, jak by se dal čas trávený ve vazbě ze strany obviněných využít. Při představě, že jedinec v takovém zařízení má právo jedenkrát denně na vycházku a zbytek dne tráví v poměrně malém prostoru s úzkou skupinou osob, je tato otázka nasnadě. Nicméně na druhou stranu je třeba říci, že v těchto zařízeních, stejně jako je tomu ve výkonu trestu odnětí svobody, pracuje celá řada specialistů, kteří se snaží s obviněnými pracovat. Především v době, kdy jsou na obviněném patrné známky psychického rozrušení a dekompenzace. Ve výkonu vazby jedinec většinou čeká na připravované soudní jednání, které má určit, zdali je vinen ze skutku, který je mu kladen za vinu, či nikoliv. Aby z jeho strany nedošlo například k ovlivňování soudního jednání, svědků apod. je zřízen právě tento institut, tedy institut vazebního stíhání.

Věznice, jako instituce, není obvykle ve středu zájmu většiny veřejnosti. Politici, média a veřejnost začínají věnovat pozornost věznicím pouze v případě, že je něco špatně, že systém zřejmě nepracuje tak jak by správně měl. Kupříkladu dojde k hromadnému útěku vězněných osob, nebo dojde třeba ke vzpouře. Podobně se také diskutuje o vhodnosti používání trestu odnětí svobody obvykle objevuje v případě zvýšení míry vězňenosti, anebo když se zvažuje propuštění většího množství vězňů (amnestie). (COYLE, A., 2004, s.11-12).

Úvodem do problematiky vězeňství je třeba podotknout, že žádná tak velká organizace, jakou je i vězeňský systém, neexistuje ve vakuu. Daný systém nevznikl náhodně, ale postupně, jako výsledek prostředí, ve kterém existuje. Nese v sobě velkou část celé historie instituce a její zátěže z minulosti. Například v Anglii můžeme původ moderního vězeňského systému vystopovat v reformách 19. století, které kladly důraz na potřebu zabezpečit osobní

nápravu jednotlivých trestanců. Ve svých počátcích reformy vězeňství vděčily za mnohé angažovanosti křesťanských reformátorů. Ve století dvacátém tato idea osobní nápravy na sebe vzala mnohem civilnější tón, ačkoli nikdy zcela neztratila svůj náboženský podtón. Je důležité poukázat i na fakt, že pojem osobní nápravy nachází v současnosti svůj pseudovědecký výraz v nadměrných aspiracích využití psychologie při pokusech změnit chování vězňů prostřednictvím různých kurzů a programů, jimž jsou vězni povinni se podrobit. Tato skutečnost se odehrává v mnoha zemích světa. (COYLE, A., 2004, s.66-67).

2.1 Výkon vazby v ČR

Reforma výkonu vazby je v současné době jednou z hlavních priorit Vězeňské služby České republiky. Mnozí obvinění se totiž nacházejí ve zcela nevyhovujících podmínkách, které jsou mnohde drsnější než trest samotný. Obvinění jsou přitom lidé, na které je třeba pohlížet jako na nevinné, neboť soud o jejich vině a trestu dosud pravomocně nerozhodl. Tvrdé podmínky vazby by na některých obviněných mohly zanechat negativní společenské následky a způsobit jim psychické trauma. Jak naznačuji níže, podmínky v jednotlivých vazebních zařízeních se mění už jen v důsledku toho, pro kterou skupinu jsou tyto podmínky vytvářeny, zdali jde o obvinění mladistvé, ženy, apod. Pokud jde o nabídky programů, kterým se mohou obvinění ve výkonu vazby věnovat, tak zde se pružně reaguje na aktuální potřeby samotných obviněných. V této souvislosti je důležité upozornit i na značnou estetizaci prostředí. Jde hlavně o prostory, kde se obvinění nejvíce pohybují. V rámci preventivně výchovných programů pro obviněné mohou tito navštěvovat například relaxační cvičení, sociálně kognitivní výcvik, výcvik k sociálním dovednostem apod. V oblasti vzdělávacích programů jsou vazebními věznicemi zajišťovány taktéž znalosti práce na PC, případně na doučování znalostí spojených se základní školní docházkou. Ze zájmových aktivit se pak může v souvislosti s obviněnými hovořit například o zapojení těchto osob do výtvarných, keramických či jiných kroužků, případně do kroužků společenských her. (Časopis České Vězeňství č.4/2009, str. 15).

Výkon vazby je na našem území zajišťován Ministerstvem spravedlnosti, které pro tuto příležitost zřídilo systém věznic, které bývají označeny taktéž jako věznice vazební. Stejně tak jako je osobám již ve výkonu trestu odnětí svobody poskytována náležitá péče, platí to o situaci ve vazebních věznicích dvojnásob, neboť jak jsem již uvedl, jedinec, který se v tomto zařízení nachází není za trestný čin odsouzen, je tedy třeba na něj pohlížet jako na

osobu nevinnou. A to z toho důvodu, že v naší republice platí zásada presumpce nevinny. V současné době je z celkového počtu 36 věznic 10 věznic vazebních:

1. Vazební věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno (krajské město Brno, městská část Brno-Bohunice) - výkon vazby mužů, žen i mladistvých, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem a ostrahou, vyčleněna i kapacita pro dočasně umístěné odsouzené (nástup trestu, eskorty k soudům), v objektu je také vězeňská nemocnice,
2. Vazební věznice České Budějovice (krajské město České Budějovice) - výkon vazby v uzavřených celách i na oddělení se zmíněným režimem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem,
3. Vazební věznice Hradec Králové (krajské město Hradec Králové) - výkon vazby v uzavřených celách i na oddělení se zmíněným režimem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem je umístěno samostatně v průmyslové zóně (katastrální území Pouchov),
4. Vazební věznice Liberec (krajské město Liberec) - výkon vazby v uzavřených celách i na oddělení se zmíněným režimem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem a ostrahou,
5. Vazební věznice Litoměřice (okresní město Litoměřice) - výkon vazby mužů, žen i mladistvých, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem a přijímací oddělení pro nástup odsouzených,
6. Vazební věznice Olomouc (krajské město Olomouc) - výkon vazby mužů, žen i mladistvých, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem u mužů,
7. Vazební věznice Ostrava (krajské město Ostrava) - výkon vazby mužů a žen, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem u mužů i žen, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s ostrahou u mužů, kapacita pro zabezpečení ubytování při dálkových eskortách a dočasné umístění odsouzených s trestem odnětí svobody s dozorem, které nelze z kapacitních důvodů zařadit do příslušné věznice,
8. Vazební věznice Praha-Pankrác (Praha-Pankrác) - výkon vazby mužů, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, dozorem a ostrahou u mužů,
9. Vazební věznice Praha-Ruzyně (Praha-Ruzyně) - výkon vazby mužů a žen, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem u mužů, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem a dozorem u žen je umístěno samostatně v Domově sv. Karla Boromejského v Řepích,

10. Vazební věznice Teplice (okresní město Teplice) - výkon vazby mužů, žen i mladistvých v uzavřených celách i na oddělení se zmíněným režimem, oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dozorem.

Dle platných právních předpisů, které se problematikou umístění osoby do vazební věznice zabývají, se starají příslušné právní normy, v současné době jde o trestní zákoník. V souvislosti s touto kodifikací je nutno doplnit, že do konce loňského roku (2009) platila kodifikace, která byla přijata do našeho právního rádu v roce 1960, s platností od roku 1961. Nicméně přijetí nového trestního zákoníku znamenalo velkou změnu, jež bylo naše trestní zákonodárství postiženo. Avšak tato změna souvisí spíše s ustanovením některých paragrafových znění, případně kategorizace trestných činů do různých skupin, nicméně v oblasti umístění osob do výkonu vazby nedošlo k žádné změně.

Důvody vazby jsou v trestní kodifikaci taxativně vymezeny a v této souvislosti nelze uvádět žádné jiné. Obviněný smí být vzat do vazby jenom tehdy, jestliže z jeho jednání nebo z dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že:

- a) vazba útěková – jedinec uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest (slovo zejména uvozuje zejména demonstrativní, příkladný výčet, tj. zákonodárce vyjadřuje v zákoně některé typické situace soudní praxe, mohou však být i jiné).
- b) vazba koluzní – bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo bude jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (před novelou č.265/2001Sb. šlo o „soudem nevyslechnuté svědky“, to je problém, policie vyslechne svědka, když je obviněný ve vazbě, tím odpadne důvod vazby, obviněný si to pak může jít se svědkem vyřídit a my se díváme že pak u soudu vypovídá jinak, na druhou stranu se tak výslech policejním orgánem jako úkon trestního řízení procesně zrovnoprávní, nemusejí se některé věci opakovat),
- c) vazba předstižná – je zde možné podezření, že by jedinec mohl opakovat svoji trestnou činnost, dokonat trestný čin, o který se pokusil, nebo vykovat jiný trestný čin který připravoval nebo kterým hrozil (příprava zvlášť závažného trestného činu, pokus trestného činu nebo jiný trestný čin, který by svým jednáním dokonal. (<http://www.zvedavec.org/>)).

2.2 Osobnost jedince

Jak jsem již předznamenal výše, týká se problematika umíst'ování do vazby samozřejmě člověka a to bez výjimky. Nelze říci, že by byl někdo od této možnosti oprostěn a může se stát, že se jedinec dostane do takového prostředí ve velmi krátkém okamžiku. Zkoumáme-li osobnost jedince, který pobývá ve vazební věznici, je důležité v souvislosti s pojmem osobnost si tento pojem přiblížit. Dle Nakonečného M. „Úvod do psychologie“ je osobnost hypotetický konstrukt vyjadřující vnitřní podstatnou dynamickou organizaci lidské psychiky, která determinuje její vnější projevy. K definici pak lze dodat, že tato organizace se zakládá na obecně platných principech, ale vyznačuje se interindividuálně odlišnými rysy, které charakterizují fungování této vnitřní psychické organizace jako více či méně stabilního systému. Je to tedy jednota mnohosti systémových složek (emocionalita a inteligence) a jednota kvalitativní a kvantitativní různosti ve fungování tohoto systému (v emocionalitě, inteligenci, apod.). Za základní témata psychologie osobnosti lze pak považovat:

- téma geneze a utváření osobnosti – jak osobnost vzniká a jak se ve svém dalším vývoji utváří
- téma struktury osobnosti - vnitřní uspořádání z hlediska horizontálního, (ontogeneticky utvářené souřadné rysy) a z hlediska vertikálního (fylogenetické vrstvy, např. pudy, vůle),
- téma dynamiky osobnosti – motivy, či dále neanalyzované psychologické příčiny, respektive. principy chování. (NAKONEČNÝ, M., 2003, s. 245).

Jde-li o osobnost jako takovou, můžeme se v psychologii setkat i s určitým členěním tohoto pojmu, neboť ne vždy musí vyjadřovat nějaký systém vnějších, či vnitřních znaků, které jedince charakterizují a tím odlišují od ostatních členů společnosti.

Pojem osobnost v sobě může taktéž zahrnovat:

- 1) Hodnotící pojem - slovo osobnost nacházíme v běžné řeči především v hodnotícím významu. Osobností, resp. "skutečnou osobností", je jedinec nějak pozoruhodný, vynikající, především v pozitivním smyslu.
- 2) Psychická individualita jedince - osobností se rozumí osobitost, odlišnost jedince od jiných jedinců, zejména (i když nikoli výlučně) od jedinců téhož věku a kultury. V tomto smyslu je psychologie osobnosti vědou o individuálních rozdílech, které jednak popisuje, jednak vykládá. Můžeme hovořit i o diferenciální

psychologii, tento pojem však zahrnuje i zkoumání psychologických rozdílů mezi skupinami.

- 3) Osobnost jako architektura či struktura (uspořádání) celku psychiky - zkoumání osobnosti v tomto smyslu je analogické ke zkoumání anatomie a fyziologie lidského těla (či jiného organismu). Jde o rozčlenění psychiky na relativně samostatné složky, z nichž každá má určitou funkci či funkce, a zejména o integrovanou souhru těchto složek, zcela analogicky, jako je tomu při zkoumání lidského organismu. (ŘÍČAN, P., 2007, s. 11-13).

2.3 Příčiny sebevražedného jednání ve výkonu vazby

Existuje celá řada příčin suicidálního jednání a chování osob, které se nacházejí ve výkonu vazby ať už z jakýchkoliv důvodů. Většina těchto příčin může a mnohdy také souvisí s konkrétním pobytem jedince v malém prostoru, kde kromě něj se nachází ještě další osoby (obvinění), dále je zde malý stůl, čtyři lůžka a okno s hustým mřížovým. V takové cele se pak ještě dále nachází sociální zařízení, které je od ostatního prostoru odděleno závěsem a ještě v nedávné minulosti zde nebyl klasický porcelánový záchod, ale pouze tzv. šlapky. Pokud jde o to, kdy a jak se obviněný dostane mimo svoji celu, tak těchto případů není během dne mnoho a často se dostane obviněný mimo celu pouze jednou denně, a to na pravidelnou vycházku. Jinak se může mimo svoji celu dostat, když je předváděn před různé orgány (zdravotní, orgány činné v trestním řízení, advokát apod.) nebo v případě odjezdu na eskortu do zdravotnického zařízení, ale spíše k soudnímu jednání, kvůli kterému je vlastně ve výkonu vazby.

Velmi stresujícím faktorem, který se v této souvislosti může objevit je už samotný pobyt v uzavřeném prostoru s různými typy osob, kteří jsou rovněž od společnosti izolováni a to do vyřešení jejich vlastních soudních případů. Také se jako příčina suicidálního jednání může projevit určitý tlak ze strany spoluobviněných na jedince a to v souvislosti se změnou jeho vlastní výpovědi apod. takové jednání může být kvalifikováno jako vydírání a často tomu také tak je. Vždyť jde v různých kauzách o milionové škody a proto se některé osoby ve výkonu vazby nezděsí používat i takové metody. Nejen proti samotným obviněným, ale i proti jejich rodinným příslušníkům. Mnohdy pro tuto činnost zneužívají i své vlastní rodinné příslušníky, případně advokáty. byť se může zdát, že k takovému jednání nemůže v prostředí celového systému vazebních věznic docházet, opak je pravdou. Proč tomu tak je, je otázkou,

ale jak jsem se již zmínil, jde o některých trestních kauzách o takové sumy, že otevrou brány prakticky k čemukoliv a také kamkoliv.

Ve vztahu k suicidálnímu jednání a chování je taktéž velkým problémem hovořit o samotných příčinách tohoto činu, neboť mnohdy orgány, které tuto činnost ve vazební věznici vyšetřují nenaleznou dopis na rozloučenou, který by jim mohl poskytnout bližší informace o možných příčinách takového jednání. I v případě pokusu o suicidium, tedy nedokonaného sebevražedného jednání, necítí mnohdy obviněný potřebu o takovém jednání hovořit. Občas lze ale pozorovat v této činnosti určitou zkratkovitost, kdy jedinec předpokládá, že je všemi opuštěný, že okolo sebe nemá své známé, je v absolutně cizím prostředí, kde mnohdy nerozumí řeči ani jedincům stejné národnosti atd. Že se nachází v situaci, ze které nemá úniku, navíc se obává i určité sociální smrti ze strany svého okolí, neboť se může stát, že v případě, že by mu byla prokázána vina a on by šel do výkonu trestu odnětí svobody a po následném propuštění by přišel o veškeré vazby, které měl na region, ze kterého pochází a kde mohlo dojít i ke spáchání trestné činnosti jakéhokoliv charakteru. Svoji roli mohou hrát ve vztahu k příčinám suicidálního jednání i druh páchané trestné činnosti, poněvadž velmi často jsme svědky toho, že se suicidálních pokusů dopouštějí osoby, kterým hrozí reálný předpoklad na poměrně dlouhý trest, za závažný trestný čin. S možnými příčinami sebevražedného jednání obviněných osob může souviset i problematika nedovolených předmětů, které se do vazebních věznic dostávají. K těmto nedovoleným předmětům lze bezesporu přiřadit omamné a psychotropní látky a jejich vliv na organismus v případě možné aplikace. Takové látky se do vazebních věznic mohou dostávat několika způsoby a většina z nich souvisí s korespondencí obviněných, s zasíláním balíků těmto osobám, s návštěvami apod. Bohužel může se i stát, že v takové činnosti, tedy v donášení omamných a psychotropních látek může figurovat některý ze zaměstnanců vazební věznice, ať už civilní pracovník, nebo příslušník. Velkým problémem v této oblasti jsou i samotní advokáti obviněných, kteří nezřídka se na takovém jednání podílejí ve snaze pomoci ulehčit životní periodu trávenou ve vazbě svým klientům.

Všechny výše popsané způsoby pronikání nedovolených předmětů do vazebních věznic jsou zakázány. Vězeňská služba disponuje v těchto případech orgány, které se starají o to, aby se takové látky do těchto zařízení nedostávaly. V případě, že se jim podaří odhalit nějakou zakázanou látku např. v korespondenci, spolupracují pak dále s orgány Policie ČR apod. V případě, že je do takového jednání zapleten i některý ze zaměstnanců věznice, je propuštěn a to buď z pracovního nebo služebního poměru a věc dále zkoumají orgány činné v trestním řízení.

Další problematickou oblastí, která může mít podíl na vzniku sebevražedných tendencí jsou vztahy v rodině a může se stát, že i představa ztráty blízkého člověka a to v souvislosti s pobytem ve vazbě, může hrát určitou roli v možnosti provést nějaký suicidální pokus. Ve vztahu k suicidálnímu jednání a chování obviněných ve výkonu vazby je třeba také rozlišit pokus o suicidální čin a suicidální jednání, které nemá takové znaky a jedná se o sebepoškození a demonstraci s cílem vydobýt si lepší podmínky či jiné výhody v případech, že se obviněný domnívá, že na ně má právo, nebo že jsou mu nějakým způsobem vězeňskými orgány odpírány. Hranice mezi sebepoškozením a suicidálním jednáním je velice křehká, jak jsem již uvedl výše, a ni orgánům vězeňské služby ČR se mnohdy nedaří rozpoznat, zdali se jednalo o demonstrační ukázkou automutilace, či se jedinec opravdu nachází v psychické krizi, která mohla vyústit v provedení suicidia. Zde je důležité také uvést skutečnost, že v případě, že se prokáže, že jedinec se pouze demonstrativně domáhal nějakým svých subjektivních práv pomocí takového činu, hrozí mu za to, dle platných předpisů o výkonu vazby, kázeňský trest. Avšak znovu kuji, hranice je často velice křehká a tenká. Často ani odborný personál, který s takovými osobami pracuje, tuto skutečnost nerozpozná.

2.4 Odborný personál ve výkonu vazby

Každá organizační jednotka, která se stará o výkon vazby, disponuje dostatečným množstvím odborného personálu, který s těmito osobami pracuje a snaží se jim pomoci právě ve chvílích, kdy je jejich pomoci nejvíce třeba, tedy v době, kdy se jedinec cítí všemi opuštěný, zrazený, podvedený apod. a reálně uvažuje o ukončení svého vlastního života. Jde o různé sociální pracovníky, psychology, případně vychovatele-referenty, kteří se starají o plynulý chod vazby a o všechny další činnosti, jež s pobytem osob ve výkonu vazby souvisí. Jde především o styk s civilním prostředím a to v souvislosti s návštěvním stykem, korespondencí a případně výkonem dalších práv, kterými osoby ve výkonu vazby disponují. Na druhou stranu jsou však těmto osobám stanoveny povinnosti, které je třeba bezezbytku dodržovat a jejich nedodržování může vést k uložení kázeňskému přestupku. Tento odborný personál se snaží poskytnout obviněným péči ve všech směrech, především v oblasti aktivit, jak jsem se snažil popsat v úvodu této stati. Cílem je, aby pobyt těchto osob ve výkonu vazby nebyl pro ně stresujícím zážitkem, který by je mohl poznamenat na celý život.

V práci s takovými osobami se postupuje dle platných ustanovení, konkrétně se jedná například o zákon č. 293/1993 Sb. O výkonu vazby, kdy účelem tohoto zákona je v první řadě

upravit podmínky výkonu vazby v trestním řízení, zejména stanovit práva a povinnosti osob ve vazbě, postavení příslušníků a občanských zaměstnanců Vězeňské služby České republiky a dalších osob při zajišťování výkonu vazby a upravit dozor nad tímto výkonem. (ÚZ, č.697, str. 378).

2.5 Dílčí závěr

V souvislosti s tématem této práce bylo třeba i přiblížit problematiku osob, kteří se dostanou do výkonu vazby a jsou nuceny tam strávit nějaký čas. Právě přechod z civilního života, kdy jedinec mnohdy není podřízen žádné autoritě a nad jeho jednáním a chováním fyzicky nikdo nebdí, je život ve výkonu vazby zcela jiný. Jedinci se zpočátku může zdát, že vše se zde děje na nějaký povel, rozkaz apod. Osoby ve výkonu vazby se také mohou vůbec prvně v životě dostat do konfliktu s nějakým řádem, na který nebyly z civilního života zvyklý. To vše může hrát významnou roli v případě, že se jedinec nedokáže řádně sžít s tímto řádem, který se ve výkonu vazby uplatňuje. Dalším stresujícím faktorem, který lze u jedinců ve výkonu vazby zpočátku pozorovat je skutečnost, že se tyto osoby dostanou do diametrálně odlišného prostředí a jsou nuceni být uzavřeni na malém prostoru s dalšími jedinci, se kterými nemusí zrovna dobře vycházet. Vzhledem k tomu, že se jedná o zcela specifické prostředí, může mít toto na jedince mnohdy velmi nepříznivý vliv. Proto jsou ve vazebních věznicích odborní pracovníci, kteří se snaží o to, aby jedinec dokázal vydržet tlak, který je na něj kladem v souvislosti s pobytem ve vazbě. Dalším tlakem, vyvíjeným na jedince je mnohdy vidina uloženého trestu a jeho možná délka může jedince donutit k provedení suicidálního pokusu. Samostatnou část druhé kapitoly jsem věnoval problémům, které jsou spojeny právě s možností vzniku suicidálního jednání. Avšak v této souvislosti bych chtěl podotknout, že ne vždy se podaří u těchto pokusů nalézt nějaké vysvětlení, proč to dotyčný jedinec udělal, případně, proč se o takové jednání vůbec pokusil. Navíc je velmi tenká hranice mezi sebepoškozením a pokusem o sebevraždu a z toho následně plyne i hodnocení takového jednání. Neboť jak jsem již uvedl, že sebepoškození hrozí jedinci uložení kázeňského trestu, kdežto u pokusu o sebevraždu tomu tak není. Závěrečnou pasáží jsem se okrajově dotkl i odborného personálu, který ve vazebních věznicích působí. V žádném případě bych nechtěl znevažovat jejich práci, ale domnívám se, že vzhledem k tomu, že většina osob ve výkonu vazby se soustředí pouze na soudní jednání, nelze zde uplatňovat takovou šíři programů pro obviněné, jako je tomu například v případě osob ve výkonu trestu odnětí svobody. V takových

zařízeních je možno daleko lépe a efektivněji pracovat s odsouzenými a působit na ně v tom smyslu, aby se po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dokázali řádně začlenit do společnosti a fungovat v ní bez toho, aniž by se dopouštěli nějakého závadového jednání, na které je stanovena trestní sankce a následně se vraceli zpět do vězeňského prostředí.

3. Výkon trestu odnětí svobody

Jestliže dojde k odsouzení osoby za spáchaný trestný čin, nastupuje tento jedinec do výkonu trestu odnětí svobody. Stejně jako v případě prostředí vazby, i výkon trestu, tedy věznice, jsou pro jedince velmi stresujícím prostředím. A to především v tom smyslu, že i zde se musí odsouzení řídit rozličnými předpisy, které upravují výkon trestu odnětí svobody. Navíc se v těchto zařízeních setkávají jedinci z různých sociokulturních podmínek a prostředí a vytváří se zde specifická vězeňská komunita. Zpravidla zde neplatí taková pravidla, jako je tomu v civilním životě, ale taková, která si dělají samotní odsouzení a mnohdy je v těchto zařízeních jednáno z pozice síly. Proto věznice disponují různými orgány, které se snaží těmito tendencím ze strany odsouzených předcházet a v případě zjištění jakýchkoliv pochybení, proti těmto odsouzeným vystoupit. I ve věznicích je pak celá řada odborných zaměstnanců, kteří se starají o hladký průběh výkonu trestu a to jak po stránce represivní, tak po stránce nápravné, či psychologické. Velkým problémem, který může hrát určitou roli v možných sebevražedných tendencích a jejich vzniku, je problematika přeplněnosti věznic, které bych se chtěl v rámci kapitoly o výkonu trestu rovněž dotknout. Stejně tak jako problémům, které jsou spojeny s přísunem nedovolených předmětů, nebo omamných a psychotropních látek do vězeňských zařízení. Jde-li o nedovolené předměty, mám na mysli v první řadě mobilní telefony, které jsou z hlediska bezpečnosti těchto zařízení velkým problémem, zvláště když si vzpomeneme na několik příkladů z nedávné doby, kdy se podařilo vězni utéct z výkonu trestu a to proto, že v rozporu se všemi příslušnými normami, si tento útek domluvil prostřednictvím mobilního telefonu. Je důležité taktéž rozlišovat věznice mezi sebou a diferencovat je dle kritérií, podle kterých jsou do těchto zařízení osoby k výkonu trestu umísťovány. To vše bude součástí následující kapitoly, jež je obsahově věnována veškeré problematice spojené s chodem věznic.

3.1 Diferenciace věznic

Většina z nás si ještě vzpomíná na dobu, kdy byli věznice diferencovány do tří nápravně výchovných skupin a umístění do toho či onoho stupně záviselo na skutku, který byl pachatelem spáchan. Podle toho pak byly upravovány i programy zacházení, o kterých bude řeč níž. Do roce 1989 došlo v oblasti umísťování odsouzených k novelizaci a to tak, že již zmíněné tři stupně nápravné výchovy byly nahrazeny čtyřstupňovou diferenciací. I zde však

hraje velkou roli fakt, že umístění odsouzeného je závislé na spáchaném trestném činu a trestní sazbě, která za tento čin hrozí. Proto byly věznice rozděleny do následujících skupin:

- a) věznice s dohledem
- b) věznice s dozorem
- c) věznice s ostrahou
- d) věznice se zvýšenou ostrahou.

Nyní k jednotlivým typům věznic podrobněji:

Věznice s dohledem

Je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Jde o věznici s minimálním střežením. Nejsou uplatněny řádné stavebně technické prostředky střežení, kontrolu a dohled nad činností odsouzených provádí vychovatelé Vězeňské služby. Odsouzení se pohybují v prostorách věznice neomezeně. Ložnice ani ubytovny se nezamykají. Odsouzení jsou zařazováni na pracoviště i mimo věznici, kam samostatně docházejí a pracují na pracovištích zpravidla bez dozoru. V mimopracovní době mohou nosit vlastní oděv, zabývat se zájmovými aktivitami a je jim udělován volný pohyb mimo věznici za účelem účasti na sportovních a kulturních aktivitách v rámci programu zacházení. V souvislosti s návštěvou lze odsouzenému na dobu nejdéle 48 hodin udělit volný pohyb mimo věznici.

Věznice s dozorem

Je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Jde o věznici s minimální střežením. Kontrolou nad činností odsouzených provádí vedle vychovatelů také dozorcí. Odsouzení se mohou v prostorách věznice pohybovat volně, ubytovně zamykají pouze v době určené ke spánku. Odsouzení zpravidla pracují na pracovištích pod nepřímým odhledem pracovníka Vězeňské služby. U odsouzeného, u kterého jsou předpoklady, že toho nezneužije, lze udělit volný pohyb mimo věznici za účelem plnění pracovních povinností. V mimopracovní době se mohou odsouzení zabývat zájmovými aktivitami, které mohou být i mimo věznici, ale za účasti pracovníka

Vězeňské služby. Vlastní oděv mohou nosit v době přijímání blízkých osob, tj. v době konání návštěv, návštěvy se konají ve vymezeném prostoru, zpravidla bez přímého dohledu vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou lze odsouzenému po uplynutí alespoň jedné třetiny trestu povolit volný pohyb mimo věznici na dobu 24 hodin

Věznice s ostrahou

Je určená pro pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu dohledem nebo dozorem. Jedná se o věznici se středním střežením. Jsou zde uplatněny stavebně technické prostředky střežení. Odsouzení se po věznici pohybují zásadně pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Zpravidla jsou uzamykáni na ubytovnách. Pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo střežených pracovištích mimo věznici, zcela výjimečně lze udělit volný pohyb uvnitř věznice při plnění pracovních povinností. Návštěvy se konají pod dohledem Vězeňské služby a odsouzení jsou ve vězeňském oděvu.

Věznice se zvýšenou ostrahou

Je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi, kterému byl za zvláště závažný trestný čin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu. Jde o věznici s maximálním střežením. Odsouzení se pohybují pod přímým dozorem vězeňského pracovníka a na celách jsou uzamykáni. Práci odsouzení vykonávají na pracovištích uvnitř věznice nebo případně na celách. Odsouzeným není povolen pohyb uvnitř věznice ani za účelem pracovní činnosti. Odsouzený může navštěvovat kulturní a společenské místnosti (na základě povolení) s ostatními odsouzenými, kteří jsou zařazení v stejné skupině v nitřní diferenciaci.

V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých základních typů, pokud tím není ohrožen účel výkonu trestu odnětí svobody. Dále se zřizují zvláštní typy nebo zvláštní oddělení věznice pro mladistvé, do kterých se umísťují odsouzení, kteří nedovršili 18. rok svého věku. Do zvláštních věznic či oddělení, kde jsou zohledněna specifika zdravotní,

psychická, pracovní a věková se umísťují odsouzení se změněnou pracovní schopností a odsouzení v důchodovém věku.

3.2 Problematika drog ve věznicích

Tento jev je ve vězeňském prostředí upraven zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, kdy v § 28 odst.3 písm. b),c) je uvedeno následující:

Odsouzený je zakázáno:

b) vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví,

c) přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití návykových látek, jedů, výbušnin, zbraní a střeliva.

Problematika osob, které jsou závislé na omamných a psychotropních látkách není jen problémem českého vězeňství, ale i společnosti obecně. Ale právě ve věznicích se omamné a psychotropní látky dostávají do zcela jiného rámce než na svobodě. Zatímco za 1g psychotropní látky na svobodě by osoba zaplatila sumu v řádu deseti korun až stokorun, za tu samou látku zaplatí ve vězeňském prostředí částku nesrovnatelně vyšší. Je to samozřejmě způsobeno tím, že ve věznicích je poptávka daleko větší a tím také dochází ke zvyšování ceny. Zcela jistě největším problémem, se kterým se v současné době Vězeňská služba ČR potýká je zjištění a odhalení cest, jak se omamné a psychotropní látky do věznic vlastně dostávají. Jednou z možných cest, jak se tyto látky do věznic dostávají je přes návštěvy odsouzených. Problémem zamezení pronikání drog do věznic je totiž fakt, že při vstupu osob do objektů vězeňské služby, myslím tím věznice, tak samy věznice nedisponují takovým zařízením, které by bylo schopno zakázané látky odhalit. Například v řadách příslušníků je pouze malé procento žen, které jsou oprávněny provést důkladnou osobní prohlídku u žen, které chodí do věznice na návštěvy. Právě ty pak často nosí ve svém spodním prádle zakázané látky, které u návštěvy předají odsouzenému, který si je buď zavede do konečníku, či je polkne. Po návratu zpět na oddělení je pak ze sebe musí vydávit. To je pouze jedna z cest.

Další cestou můžou být různí dodavatelé zboží, se kterými věznice spolupracují. V mnoha případech si odsouzení domlouvají tuto "dovážku" prostřednictvím mobilních telefonů, o kterých ještě v této kapitole bude řeč.

Taktéž není v současné době vyloučeno, že se drogy dostávají do českých věznic prostřednictvím korespondence a balíčku, které odsouzení mohou během výkonu trestu odnětí svobody dostat. Dříve byla v zákoně ustanovena povinnost, že odsouzený musel znát odesílatele a ten musel být v nějakém bližším příbuzenském vztahu s ním. Dnešní praxe je taková, že odsouzený již nemusí uvádět od koho čeká nebo dostal balíček a pro orgány, které se zabývají problematikou dostávání psychotropních látek, je velice těžké zjistit, o kterou osobu jde. Navíc jsou balíčky často posílány z fiktivních adres a od fiktivních odesílatelů. V příloze své práce bych chtěl ukázat pár možností, jak se mohou nějaké zakázané látky do věznic dostat. Pro pracovníky vězeňské služby je často v nadlidských silách odhalit nějaké nepovolené látky, které se do věznic dostávají, ale je třeba zdůraznit, že tito zaměstnanci nesmí polevit ve své ostražitosti, jinak by se jistě do věznic dostalo daleko více nedovolených látek. I proto je důležité říci, že tato práce je velmi náročná a vyžaduje mnohdy maximální soustředění na předvedený výkon.

Bohužel není vyloučeno, že se do této činnosti mohou zapojit i osoby z řad příslušníků, či občanských zaměstnanců věznic. Sami si však ale neuvědomují riziko, kterému vystavují nejen sebe, ale i své kolegy, kteří jsou s odsouzenými v přímém, každodenním kontaktu. I o této problematice bych rád pohovořil v další části mé práce.

Faktem ale dle VS ČR zůstává skutečnost, že drogy do vězení nepatří. Je třeba si uvědomit, jak se může chovat vězeň, který je pod vlivem návykové látky. Jak se může stupňovat jeho agresivita, jak moc může jeho chování vybočovat a ohrožovat tak bezpečnost personálu. Druhým názorem je názor některých pracovníků neziskových organizací, které se drogami a závislostí zabývají. Někteří z nich tvrdí, že kontrolovaný přísun drog drogově závislým může být ku prospěchu věci. Těžko soudit.

Cílem vězeňské služby je absolutně zamezit užívání, popř. obchodu s drogami ve věznicích a tím se vyvarovat problémů. Ovšem způsobů, jak dostat drogu do věznic je nepřehledné množství, jak jsem se již zmínil. Za pozornost stojí i poslední kuriózní způsob, kdy se žena ukrytá za obvodovou zdí plzeňské věznice snažila střílet kuší dovnitř šípy nadité pervitinem. Podle článku na její aktivity po vzoru Viléma Tella přišli policisté náhodou, dozorcí o tom neměli ani ponětí. (*Žena střílela do věznice drogy kuší (citováno dne 27.7.2006) Dostupné z www.novinky.cz*).

Co se týká statistických údajů, které se zabývají zneužíváním omamných a psychotropních látek odsouzenými, či obviněnými, je možno k této problematice sdělit následující: v současné době se ve věznicích provádějí dva druhy monitoringu na zjištění, zda jsou či nejsou osoby ve výkonu trestu odnětí svobody pod vlivem omamných a psychotropních látek. Jeden monitoring je plošný a zúčastňují se jej odsouzení, kteří se k tomuto dobrovolně zavázali a tento závazek je brát jako kladný postoj k samotnému uvěznění a možnosti další resocializace.

Druhým monitoringem je tzv. mimořádný monitoring, který se provádí většinou na základě operativních poznatků různých pracovníků věznice. O tomto mimořádném monitoringu se již nevedou podrobné zprávy a statistiky, neboť se většinou jedná o nějakou neplánovanou akci a odsouzení, kteří jsou k tomuto monitoringu operativně vybráni, se jej nezúčastňují vždy dobrovolně.

Je třeba se při práci s problémem zneužívání omamných a psychotropních látek ve věznicích pracovat také s osobami, které tyto látky v rozporu se zákonem o výkonu trestu odnětí svobody užívají. Nemusí se vždy jednat o osoby, které byly i v civilním životě závislé na psychotropních látkách, ale mnohdy se jedná o osoby, které si tímto způsobem chtějí zkrátit a příjemnit pobyt ve vězeňských zařízeních. Také je důležité upozornit na fakt, že tato skupina osob je většinou silně ovlivnitelná ze strany ostatních odsouzených, kteří látky do věznic nějakým způsobem dodávají a tam distribuují. I ze strany vězeňského personálu je ale důležité, aby si právě zaměstnanci všímali, co se mezi odsouzenými děje a snažili se pomoci dalším orgánům, které chtějí distribuci drog ve věznicích předejít.

Obrovskou Achillovou patou celého monitoringu na zjišťování omamných a psychotropních látek je ta skutečnost, že tyto odběry musí být prověřeny specializovanými pracovišti a s tím samozřejmě souvisí i finanční stránka celé věci. Myslím si, že by nebylo od věci, kdyby sama Vězeňská služba zřídila pracoviště, kde by docházelo k rozboru těchto vzorků a k jejich monitorování. Bohužel jako vše v tomto státě je i tato problematika především záležitostí finančních prostředků.

3.2.1 Metadonový program – alternativa pro drogově závislé

Od 1.4.2006 došlo k významnému pokroku v řešení drogové problematiky. Ve věznici v Příbrami a ve Vazební věznici Praha Pankrác začal projekt substituční léčby drogových závislostí. Substituce znamená nahrazení nebezpečné, nelegálně užívané drogy jinou látkou

s podobným účinkem, připravenou pro medicínské účely, jejíž užívání nevede k nežádoucím projevům uživatele drogy a k rizikovému chování. Jako substituční látka je podáván Metadon. Ten se podává v tekuté formě, což znesnadňuje, ne-li znemožňuje, jeho užití jako obchodního artiklu mezi vězňenými osobami. Tento projekt je pilotní, na zkušební dobu 1 roku, bude pečlivě sledován a po uplynutí zkušební doby bude rozhodnuto, zda budeš rozšířen i na další věznice. (Lukosz, M., 2006, s. 1).

3.2.2 Spolupráce s neziskovými organizacemi

Téměř ve všech věznicích fungují poradny drogové prevence a bezdrogové zóny. Drogově závislým vězňům se věnují i některá občanská sdružení, jde například o Sdružení Podané ruce, Jamtana, Terapeutická komunita Pocestný mlýn, Denní stacionář Elysium. U neziskových organizací pomáhajících drogově závislým vězňům je důležitý i ten aspekt, že vězni s neziskovou organizací mohou spolupracovat i po propuštění. (Drogy a my. Informační brožura Ministerstva vnitra. Vydáno 2006).

Vězněné osoby, které se přihlásí do programu spolupráce pro drogově závislé získávají šanci vyřešit své drogové problémy. Pracovníci neziskových organizací poskytují vězňům potřebnou psychickou pomoc, hovoří s nimi o jejich závislosti. Pro vězně tyto aktivity znamenají podanou pomocnou ruku, kontakt s vnějším prostředím, možnost ventilovat své nejen drogové problémy. Tato zajímavá kapitola by si jistě zasloužila podrobnější zpracování, to by ale přesahovalo zamýšlený rozsah této práce.

3.3 Mobilní telefony ve věznicích

Ve velké míře souvisí se vším, co v této kapitole bylo napsáno, s faktem, že do českých věznic pronikají z civilního sektoru mobilní telefony, jejichž používání je ve vězeňském prostředí zakázané. Právě prostřednictvím mobilních telefonů si pak odsouzení mohou domlouvat takové věci, jako je donáška nedovolených látek na návštěvu, či posílání těchto látek v balíčcích pro odsouzené.

Ve věznicích jsou sice nainstalovány veřejné telefonní automaty, ze kterých si mohou odsouzení několikrát měsíčně zavolat svým rodinným příslušníkům, ale pokud by se chtěli domlouvat na nějaké donášce věci do věznice, tak by tento hovor byl zcela nepochybně zaznamenán a pracovníci vězeňské služby by se pak na případnou donášku, či balík mohli

připravit. Proto odsouzení mnohdy používají mobilní telefony, protože je nikdo nezaznamenává a navíc odhalení takového mobilního telefonu mezi odsouzenými je poměrně hodně náročné. Dalo by se říci, že nález mobilního telefonu mezi odsouzenými je velmi těžký. Taktéž se potřeba říci, že pokud již dojde k nálezmu mobilního telefonu mezi odsouzenými, jde většinou jen o přístroj, kde chybí SIM karta, či nějaký další komponent. Nepřítomnost toho či onoho komponentu pak dělá z nalezeného mobilu pouze nepotřebnou věc.

Jestliže přece jen dojde k nálezmu mobilního telefonu se všemi komponenty, je v 99 % případů přístup do telefonu zapínován, a pokud se nenajde majitel telefonu, který by tento kód sdělil, je v podstatě nemožné se do telefonu dostat a získat z něj nějaké informace, které by vedly k zjištění nějakých údajů.

Problémy, které jsou spojeny s vlastnictvím a užíváním mobilních telefonů ve věznicích, jsou stále aktuální, i když se daří odhalit různé ukryty na mobilní telefony a jejich provoz ve věznicích je čím dál tím složitější. Sami odsouzení přiznávají, že dostat se k mobilnímu telefonu je poměrně složité a stojí to nemalou částku finančních prostředků. Ty samozřejmě odsouzení nesmí u sebe mít, neboť ve věznicích je zaveden bezhotovostní styk a držení bankovek různé nominální hodnoty je kázeňským přestupkem, podle vnitřního řádu věznice.

Stejně jako je tomu u distribuci drog ve vězeňských zařízeních i fakt, jak se dostávají do věznic mobilní telefony je předmětem šetření různých orgánů. Nechtěl bych z této pozice nikoho obvinít, ale domnívám se, že mnohdy v této činnosti mohou být zainteresováni i zaměstnanci věznice, či pracovišť, na nichž odsouzení pracují a to bez dohledu příslušníků vězeňské stráže. odsouzení na těchto pracovištích si většinou získávají důvěru temnějšího personálu a jelikož se mnohdy jedná o zkušené podvodníky a obratné řečníky, není problém pro tyto osoby opatřit si prostřednictvím civilních osob mobilní telefon, či jiné výhody. Od různých buchet, přes korespondenci až k samotnému mobilnímu telefonu. Uznávám, že je velmi těžké s někým pracovat a nenavázat s ním nějaký vztah, ale civilní osoby by si měly vždy uvědomit, že pokud již dojde k takovému jednání, může to být osudné nejen pro ně samotné, ale i pro jejich blízké. jelikož odsouzený se nikdy nespokojí pouze s jednou věcí a postupně jeho nároky vzrůstají a stále více ovlivňují i život civilního pracovníka. taktéž se jedná o osoby, které mají napojení na různé skupiny z podsvětí, které mohou, je-li to nutné, civilnímu zaměstnanci pohrozit, že v případě, když neudělá ještě tu a tu službu, může on nebo jeho rodina přijít lehce k nějakému úrazu. Dostat se potom z takového kolotoče bývá velmi obtížné a je třeba spolupráce více složek, aby e dalšímu jednání ze strany odsouzeného

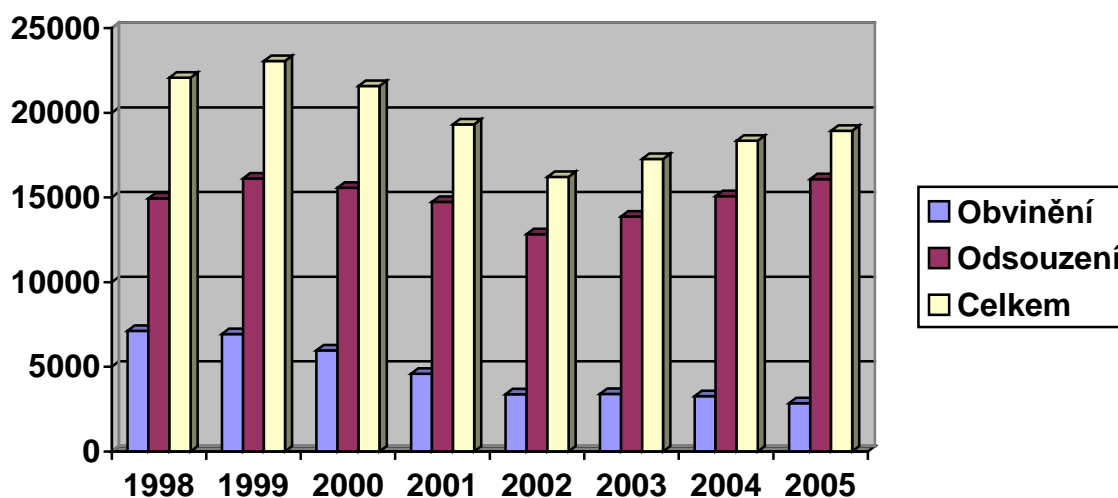
zabránilo. Může to však zanechat na zaměstnanci poměrně vážné zdravotní problémy, většinou psychického rázu.

Samozřejmě, že tento způsob, jak si opatřit mobilní telefon je možno použít i v prostorách věznic a takto může být zkorumpován jak příslušník Vězeňské služby ČR tak i občanský zaměstnanec.

3.4 Přeplněnost věznic

Nedostatečné ubytovací kapacity spolu s jejich vysokou naplněností (přeplněností) je problém, se kterým se VS ČR dlouhodobě potýká. Ze statistik VS ČR vyplývá, že počty odsouzených jsou v současné době vyšší než na přelomu let 1999/2000, tedy v době, kdy vypukly hromadné nepokoje odsouzených. V té době však převyšovaly počty obviněných vazebně stíhaných současný stav o cca 4 tisíce obviněných.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Obvinění	7125	6934	5967	4583	3384	3409	3269	2860
Odsouzení	14942	16126	15571	14737	12829	13868	15074	16077
Celkem	22067	23060	21583	19320	16213	17277	18343	18937

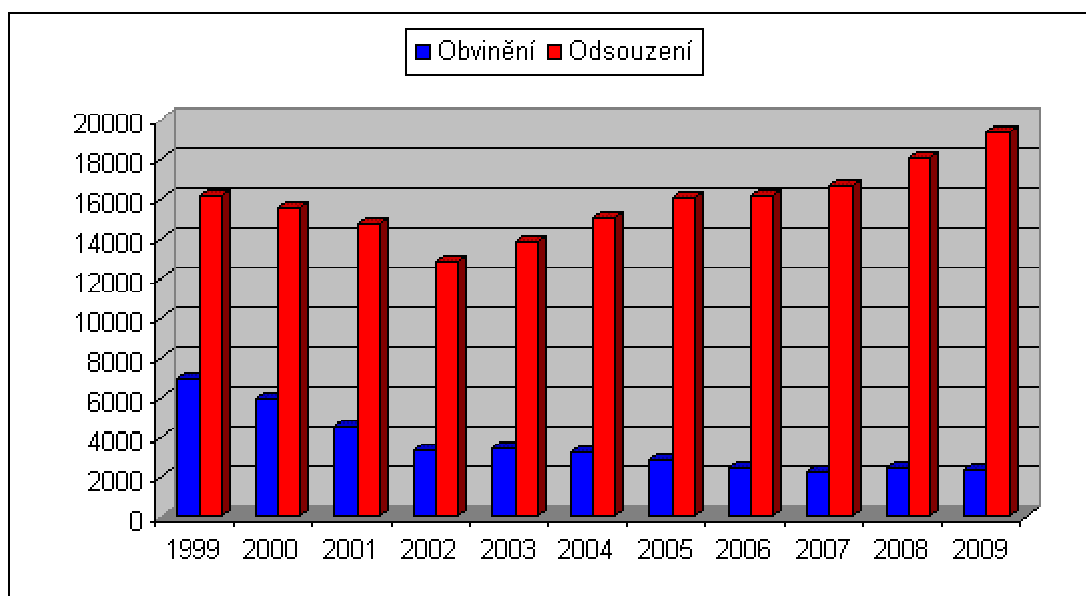

Tabulka č.1 – počty obviněných a odsouzených během let 1998 – 2005

Na výše uvedený graf pak obsahově navazuje další grafické vyjádření počtu osob ve výkonu trestu odnětí svobody a taktéž porovnání s počtem osob, jež byly umístěny do vazby. Jde o novější vyjádření stavu, jež byl graficky doplněn do této podkapitoly.

Vývoj stavu obviněných a odsouzených v letech 1999 - 2009

	Stav k 31.12.										
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Obvinění	6934	5967	4583	3384	3409	3269	2860	2399	2254	2402	2360
Odsouzení	16126	15571	14737	12829	13868	15074	16077	16179	16647	18100	19374
Celkem	23060	21538	19320	16213	17277	18343	18937	18578	18901	20502	21734

Tabulka č. 2 – vývoj stavu obviněných a odsouzených v letech 1999 – 2009

Zdroj: Vězeňská služba ČR

Ačkoli v současné době, tedy koncem roku 2005, VS ČR statisticky vykazuje pouze cca 2% přeplněnost, je nutné si uvedené statistické informace přeložit do reality. Dvouprocentní přeplněnost vzniká zprůměrováním naplněnosti vazebních věznic obviněnými, jež je cca 80%, a naplněnosti věznic určených k výkonu trestu, které jsou naplněny přibližně okolo 120%. Stejně tak deklarovaná 120% naplněnost věznic pro výkon trestu odnětí svobody, která nepůsobí zcela katastrofálně, je, resp. může být ne zcela vypovídající, jelikož z ní není patrná partikulární přeplněnost některých oddělení věznic.

Stav přeplněnosti věznic má vliv i na zákonnost průběhu výkonu trestu odnětí svobody, zejména dodržování podmínek VS ČR na oddělené umístění odsouzených (§ 7 ZVTOS)

a na uplatňování vyhláškou MS předvídaných pravidel vnitřní diference (§ 39 ŘVTOS) V současných podmínkách VS ČR dodržuje dvě zákonná pravidla umístování odsouzených. Odděleně se umísťují muži od žen a mladiství od dospělých. Pro tyto skupiny osob jsou vybudovány samostatné věznice. Další doporučená oddělená umístování např. odsouzených trvale pracovně nezařaditelných, odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování, odsouzených s uloženým ochranným léčením (viz § 7 písm. d), e), f) ZVTOS) se realizují prostřednictvím vytváření specializovaných oddělení pro tyto osoby. Oddělování prvovězňených od recidivistů (§ 7 písm. b) ZVTOS) a odsouzených za úmyslnou trestnou činnost od odsouzených, jež spáchali pouze nedbalostní trestné činy (§ 7 písm. c) ZVTOS), však většinou nelze díky počtu odsouzených přijatých do VTOS v poměru k ubytovacím kapacitám dodržovat.

Dle oficiálních zdrojů Vězeňské služby ČR je možno uvést že ve věznicích a vazebních věznicích České republiky bylo ke dni 30.6.2006 19 135 vězňených osob. Za uplynulých šest měsíců se tak jejich celkový počet zvýšil o 198 osob. Z tohoto počtu bylo ve výkonu trestu odnětí svobody 16 675 odsouzených, tj. o 598 více než na počátku tohoto roku. Ve výkonu vazby čekalo na rozsudek 2460 obviněných, tj. o 400 méně, než tomu bylo 1.1.2006. Průměrná délka vazby činila v červnu 2006 celkem 144 dnů.

Ubytovací kapacity vězeňských zařízení byly ke konci prvního pololetí naplněny na 101,4 %, z toho ve výkonu vazby na 81,7 % a ve výkonu trestu odnětí svobody na 106,2 %. Vězněno bylo celkem 18 228 mužů a 907 žen, přičemž mladistvých bylo 177 mužů a 5 žen. Ve věznicích typu s dohledem bylo 480, v typu s dozorem 6277, v typu s ostrahou 8611 a v typu se zvýšenou ostrahou 1180 odsouzených osob. Ke dni 30.6.2006 bylo v ČR vězněno celkem 1471 cizinců, z toho 1431 mužů a 40 žen. Pravomocně odsouzeno k doživotnímu trestu odnětí svobody bylo na konci 1. pololetí celkem 31 mužů a 3 ženy. (www.vscr.cz).

3.5 Proces humanizace vězeňství

„Humanizace vězeňství, to je v první řadě dodržování Listiny základních práv a svobod což je zákon č. 2/1993 Sb. Kulturně a sociálně vyzrálá společnost dnes neklade rozhodující důraz na odplatnou funkci trestu (Jako tomu byla například u Chammurabiho zákoníku⁴ 1800 př.n.l. "oko za oko, zub za zub"), ale na jeho regulativní význam. Ten spočívá nejen v eliminování odsouzené osoby a tím i ochraně společnosti před kriminalitou, ale

⁴ Chammurabi – král Starobabylonské říše, vládl v letech 1792 – 1750 př.n.l., šestý panovník Sumuabumovy dynastie v Babylonu. <http://cs.wikipedia.org/>

zároveň ve snaze dosáhnout změny v chování a jednání provinilce v prosociálním smyslu. V praxi to znamená mimo jiné uplatňování diferenciovaného zacházení s přesně vymezenými skupinami odsouzených, využívání prostředků speciální pedagogiky, psychologie, sociální práce apod.“ (Meclová, Kamila. Časopis České vězeňství 1/2004 str. 8)

V souvislosti s úvahami o humanizaci trestu je třeba se zmínit o problematice odstrašení. Humanizace i dnes naráží na odpor určitých vrstev společnosti. Nejen u laické veřejnosti, ale i mezi odborníky je rozšířen názor o obecné účinnosti odstrašení. Generálně preventivní účinek trestu, může být spjatý s představou všemocnosti trestního postihu, je stále považován za významnou součást působení zvláště na tu část populace, z níž se rekrutuje tzv. tvrdé jádro kriminality. Předpokládá se, že dlouhodobé tresty mají vyšší generálně preventivní účinek než krátkodobé. Pro naši současnou společnost je v této oblasti charakteristická rozpolcenost postojů. Vlivem rostoucí kriminality se volá po zpřísnění sankcí (dokonce sílí hlasy pro absolutní trest a tímto trestem je pochopitelně trest smrti, který byl zrušen zákonem č. 175/1990 Sb. a nahrazen trestem doživotním). Trestní zákon definuje meze, v nichž se může penologie pohybovat a z tohoto hlediska nadměrně dlouhý trest nevyhovuje, protože nerespektuje požadavek přiměřenosti.

Bohužel, samotná hrozba trestní sankcí je neúčinná přesně u té skupiny, na kterou má nejvíce působit, tedy u osob s antisociálním chováním – kriminálních recidivistů. Je zcela zřejmé, že právě problematika recidivy je velkým problémem naší trestní politiky. Velkou měrou se na změně postoje k problematice recidivy podílela novela trestního zákona z roku 1990, která přinesla změnu ve vymezení pojmu "*zvlášť nebezpečný recidivista*" a změnu posuzování právních následků zvlášť nebezpečné recidivy. Dosavadní právní úprava zvlášť nebezpečné recidivy vedla k přepínání trestní represe u pachatelů, kteří se opakovaně dopouštěli trestných činů menší společenské závažnosti. Neurčité vymezení "*soustavného páchání trestných činů těžé povahy*" [což bylo vymezení zvlášť nebezpečné recidivy ve znění § 41 odst. 1 písm. b) tr. zákona před novelou trestního zákona] vedlo v praxi často k dlouhodobé detenci sociálně nepřizpůsobivých pachatelů, kteří se dopustili nezřídka méně závažného trestného činu. Zpřesnění pojmu "*zvlášť nebezpečný recidivista*" sleduje postih zejména pachatelů hluboce narušených, u nichž zpřísnění trestu vyžaduje jak ochrana společnosti, tak i nutnost dlouhodobějšího výchovného působení (JELÍNEK J., SOVÁK Z., 2000, s. 57-59). Za hlavní účinný faktor lze v této souvislosti považovat neodvratnost sankce, nikoli její tvrdost.

Postupně se reaguje také na doporučení Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení CAT (Commitee against torture), zejména v oblasti

zdravotní péče, hygienických a ubytovacích podmínek odsouzených či obviněných osob, což je oproti minulosti značný a závažný posun ke správné nápravě odsouzeného a jeho opětovnému začlenění do společnosti.

Moderní vězeňský systém je charakterizován dvojí rolí. Tato dvojrole je i kritériem pro měření efektivity vězeňství a jeho úspěšnosti ve společnosti. Na jedné straně vězeňství jako poslední článek orgánů trestního řízení chránících společnost před kriminalitou je represivní institucí – na straně druhé je nedílnou součástí systému sociální péče usilující o společenskou rehabilitaci sociálně selhavších jedinců a právě proto je proces humanizace vězeňství a nahrazení represivnosti této instituce tak důležitý, především pro další možné ovlivnění osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich návrat do společnosti.

3.6 Programy zacházení s odsouzenými

S procesem humanizace vězeňství souvisí poměrně úzce problematika zacházení s odsouzenými v rámci plnění resocializačních snah, které jsou nejen věcí vězeňského personálu, ale i celé společnosti.

Vězeňská populace je z kriminologického, penologického⁵ a psychologického hlediska velmi různorodá. Pokusy najít všelék, tedy jedinou metodou účinného zacházení s odsouzenými, se musí nutně minout účinkem.

Jedině princip individualizace musí být považován za základní všeobecný princip zacházení s odsouzenými. Odsouzení ve věznicích představují široký soubor individualit. Jejich věk, intelekt, úroveň vzdělání, sociální zázemí, osobnost, charakteristický způsob myšlení a chování, to vše se značně liší. Významnou různorodost zakládá povaha trestného činu. Jehož důsledkem je trest, okolnosti, za nichž byl tento trestný čin spáchán a kriminální kariéra odsouzených. Individuální program zacházení vždy vychází z hodnocení rizik a potřeb odsouzeného. Nabídka aktivit programu zacházení je vždy tvořena širokou paletou možností, aby se ve všech případech umožnila odsouzenému možnost volby, která u něj zvyšuje míru pocitu odpovědnosti, poskytuje dostatečnou míru kontroly nad prostředím a působí proti pocitu bezmocnosti. Všichni víme že bez naučení se odpovědnosti nemůže dojít ke změně postojů a chování, které vedou k životu bez kriminality. Vytvořit situaci umožňující používání

⁵ penologie – nauka o výkonu trestu a jeho účincích, zejména trestu odnětí svobody a zařízeních k jeho výkonu, tedy o vězeňství. Na rozdíl od právních disciplín se penologie zabývá trestem především z hlediska sociologického a psychologického, tedy pracovním zařazením vězňů, psychoterapií, nápravně výchovnou činností, architekturou vězeňských zařízení apod.

osobní odpovědnosti je nezbytnou podmínkou proto, aby trest odnětí svobody mohl plnit svůj účel.

Členění programu zacházení na:

- A) **Pracovními aktivitami**, kterými se rozumí zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, práce potřebná k zajištění provozu věznice a pracovní terapie. Tyto pracovní aktivity přináší odsouzenému: osvojení si specifických dovedností, podvědomá schéma, že práce přináší uspokojení a užitek a nakonec finanční přínos. S touto aktivitou má Vězeňská služba ten největší úspěch, který je ale ovlivněn především mírou nezaměstnanosti odsouzených.
- B) **Vzdělávací aktivity** – Pod tyto aktivity je zahrnuto vzdělávání realizované středním odborným učilištěm (pro úspěšné absolventy základních škol), učilištěm (pro žáky, kteří ukončili základní školu v nižším než 9. ročníku) a odborným učilištěm (pro žáky ze zvláštních škol. K vzdělávacím aktivitám patří rovněž vzdělávání vedené nebo kontrolované zaměstnanci Vězeňské služby (výuka jazyků, svářečské kurzy, práce na počítačích).
- C) **Speciální výchovné aktivity** - Psychoterapeutické programy - vycházejí z obvyklé praxe v psychiatrických zařízeních aplikované na programy ve věznicích. Jde o dlouhodobý program, kdy zkušený terapeut, většinou psycholog nebo psychiatr v plánovaných sezeních psychologickými metodami dlouhodobě působí na jedince. Tyto metody jsou bezesporu účinné, ale problém je v tom, že obsáhnou velmi malý počet vězňů a zavážou značnou část pracovní doby terapeuta. Proto se více zavádějí metody skupinového ovlivňování vězňů - skupinová psychoterapie. Součástí je také tzv. komunitní systém, kdy personál věznice a odsouzení tvoří vzájemnou komunitu, vzájemné vztahy jsou formovány pouze terapeutickými a nápravnými cíly. Cílem sociálně psychologického výcviku ve skupině vězňů je zvýšit jejich sociální kompenzaci, formou sociálního učení je naučit adekvátně řešit běžné sociální situace, např. jednání na úřadě, s nadřízenými v zaměstnání, konfliktní situace neagresivně apod., sociálně žádoucím způsobem.
- D) **Náboženské programy** - náboženská výchova je tradiční součástí metod zacházení s vězni. Poskytuje náboženskou službu těm odsouzeným, kteří byli věřící již před odsouzením podle jejich potřeb a zvyklostí. Nabízí rovněž nevěřícím odsouzeným kontakt, možnost jiné životní cesty, naděje ve víře, pokoru a vyrovnanost se s trestným činem, získat vyšší hodnoty, životní smyslu. V ČR po letech ateistické výchovy a mnohdy brutálního primitivního ateizmu jsou programy náboženské výchovy

hodnoceny rozporuplně. Není k dispozici kvalifikovaný a zkušený stav duchovních pro práci ve vězení, není ani adekvátní legislativa, vězni také nejsou připraveni přijímat duchovní náboženskou péči. Nutno konstatovat, že náboženské programy teprve hledají svou formu a obsah i metody.

- E) **Zájmové aktivity.** Odsouzení se mohou svým zájmům věnovat jak individuálně, tak v rámci kroužků. Častým zájmem odsouzených je výtvarná činnost (ve Věznici Valdice z nich mají vlastní galerii), mnoho věznic vyrábí v rámci modelářských kroužků hračky pro děti (Věznice Vinařice, Věznice Příbram, Věznice Kuřim atd.), v Heřmanicích mají pěvecký sbor, v mnoha věznicích mají hudební skupiny, které pořádají svá vystoupení i mimo objekt věznic. Nejrozšířenější a nejpopulárnější zájmovou aktivitou je ale přes všechno stále sport (zejména kondiční cvičení, fotbal a stolní tenis).
- F) **Extramurální programy** – oblast utváření vnějších vztahů - jedná se o programy orientované „na zeď vězňů„. Jsou zaměřeny na vytvoření a udržení či posílení vazeb odsouzených mimo vězení. Jsou posilovány vztahy odsouzeného k rodině, přátelům, ale nikoliv k známým z kriminální subkultury. Paří sem návštěvy odsouzených, styky odsouzeného s rodinou, který může být omezený časově i komunikačními prostředky, např. komunikace vedená telefonem, bez možnosti fyzického kontaktu až po možnost několikahodinové návštěvy manželky či družky bez jakéhokoliv dozoru v jistém soukromí, či přerušování trestu za účelem návštěvy rodiny.

3.7 Dílčí závěr

Cílem této kapitoly bylo přiblížit základní problémy, se kterými se v současné době Vězeňská služba České republiky musí potýkat. V úvodu jsem neznal, jak jsou věznice pro výkon trestu diferenciovány a v této souvislosti je možno ještě uvést, že o tom, do kterého typu vězeňského zařízení bude jedinec umístěn, rozhoduje sám soud. V typech věznic se pak může odsouzený zapojovat do různých programů, které jsou odsouzeným v rámci výkonu trestu nabízeny a které postihují celou škálu aktivit, od těch volnočasových, přes vzdělávací až k aktivitám extramurálním. Tato problematika se stále rozvíjí, zvláště ve spolupráci mezi vězeňskými službami různých států, kdy vznikají různé koncepce zacházení s vězni a to na základě zkušeností, které načerpali zaměstnanci Vězeňské služby ČR při stážích v zahraničí. Pokud bychom věnovali pozornost problémům, jež s sebou výkon trestu přináší a jež mohou

mít vliv na psychické rozpoložení odsouzeného, lze konstatovat, že velkým problémem v současné době je přeplněnost věznic a následná absence dalších vězeňských zařízení. Ta by mohla pojmout další odsouzené a tak by došlo alespoň částečně k rozmělnění odsouzených do většího počtu věznic. Bohužel i ve věznicích se můžeme a často i setkáváme s určitou diferenciací vězněných osob samotných a to především díky finančním prostředkům, kterými tyto osoby mohou disponovat v civilním životě. Jedná se o odsouzený zpravidla za hospodářskou trestnou činnost. S tím souvisí i jejich postavení ve věznicích a taktéž problematika pronikání nedovolených věcí do vězeňských zařízení. V případě omamných a psychotropních látek je tento stav umocněn tím, že tyto látky působí na psychiku jedince, dokáží měnit jeho stav vědomí a on se pak díky této změně může pokusit o suicidální jednání. Orgánům Vězeňské služby ČR, které jsou určeny k potlačování tohoto průniku věcí do věznic se daří, někdy více, někdy méně, tyto snahy eliminovat. Zatím se však ale nenašel způsob, jak se tohoto problému zcela zbavit. Zvláště, když jsou někdy do těchto činností zapleteni i samotní zaměstnanci jednotlivých věznic. Pak jde o opravdu složitý problém. V posledních několika letech prochází naše vězeňství určitými změnami, které souvisí s humanizačními tendencemi a se snahou výkon trestu odnětí svobody alespoň částečně polidštit. Zda-li přestanou být věznice pouze místem represe, ale dokáží jedince zdárně zařadit do společnosti, závisí na všech zaměstnancích vězeňských zařízení. V souvislosti s jejich prací mi nezbyvá než jim držet pěsti v jejich nelehkém úkolu.

4. Empirický výzkum

Součástí diplomové práce je i empirický výzkum, kdy jsem se snažil na základě shromážděných materiálů přiblížit problematiku sebevražděného jednání u osob ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Již v úvodu své práce jsem naznačil, že prostředí vazebních věznic a věznic je velmi specifickým prostředím, které se značně podepisuje na psychickém stavu jedince a zvláště u osob, které jsou ve výkonu trestu poprvé je tento vliv velmi markantní. Jedinec je totiž vytržen ze svého přirozeného prostředí a jeho jednání a chování ovlivňuje celá řada norem, které tuto oblast upravují.

Výzkumnou část bych chtěl proto rozdělit dle kritérií na dvě základní skupiny a to na výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Součástí výzkumné činnosti jsou i určité kasuistiky suicidálního jednání tak, jak se mi je podařilo shromáždit. V souvislosti se sebevraždou, ať už ve stádiu pokusu nebo v případě dokonání činu jsou pro Vězeňskou službu České republiky mimořádnou událostí, na kterou jsou vězeňské orgány nuceny reagovat. Při zjišťování okolností, které vedly k takovému činu se vždy musí zjistit, zdali ta tomto jednání nenese vinu některý ze zaměstnanců věznice, případně se zjišťují okolnosti, které k tomuto činu vedly. Důvodů, proč se jedinec rozhodne k této destruktivní činnosti je celá řada a dalo by se říci, že mezi nejčastější patří vztahové problémy, kdy jeden z partnerské dvojice se nedovede smířit s odloučením partnera a nadále shledá jejich vzájemný vztah jako nefunkční. To, jak pak následně je tato skutečnost sdělena osobě, která se nachází ve vězeňském prostředí pak může hrát velmi významnou roli při pokusu o tento akt.

Při sestavování přehledů, které vedou k vytvoření náhledu na danou problematiku jsem osoby rozdělil podle toho, zdali se nacházejí ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody a dále bude věnována pozornost skutečnostem samotného suicidálního jednání, tedy například tomu, jakou metodu k suicidiu použili. Taktéž nás bude zajímat skutečnost, jaký trest dotyčným osobám měl být, případně byl uložen a pokud to bude možné, pozornost by byla věnována i důvodům, proč k pokusu nebo dokonání suicidiu došlo. Tyto důvody bývají někdy pro pracovníky věznic skryty a ti se mohou pouze domnívat, co jedince ke spáchání suicidia vedlo. Většinou se tak předpokládá na základě osobní korespondence, která se nalezne na místě tohoto činu a jež bilancuje dosavadní život obviněného a odsouzeného a právě v této korespondenci jsou předmětné důvody někdy obsaženy. V jiných případech musí příslušné orgány, které jsou pověřeny prvotním šetřením tohoto činu spoléhat na výslechy dalších osob, se kterými byl případně jedinec na cele, ložnici apod. Ty pak mohou

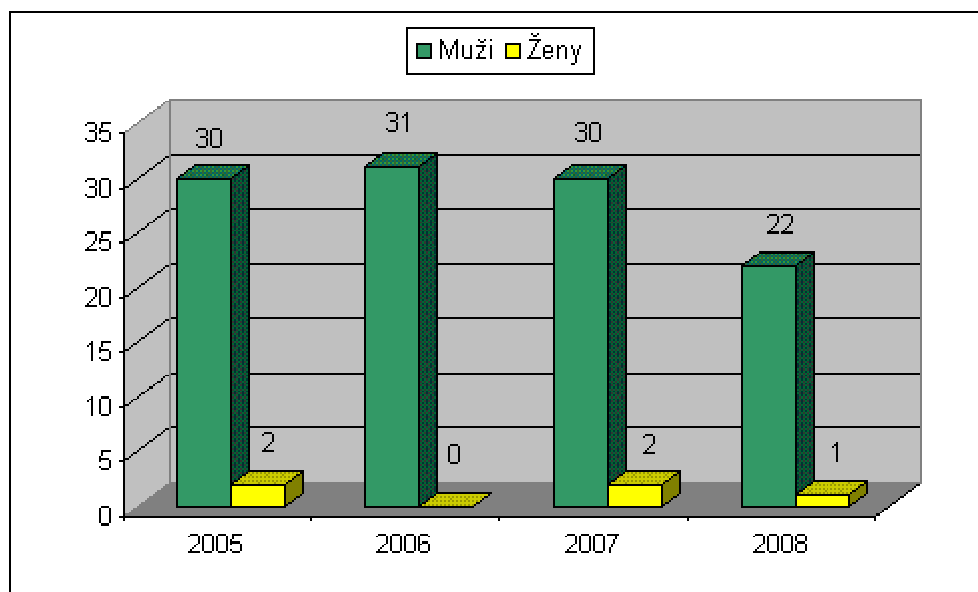
blíže osvětlit důvod, proč k takovému jednání došlo, neboť byly v daleko větším kontaktu s předmětnou osobou. K následnému dokreslení celé situace pak přispívá i pohled odborného personálu, jemuž byl obviněný či odsouzený svěřen do péče a kteří se snažili s tímto jedincem pracovat, aby mu pomohli překlenout tuto, mnohdy traumatizující skutečnost spojenou s pobytem za mřížemi. V případě suicidálního jednání je vždy příslušnými zaměstnanci věznice celá situace zmapována a následně na to je připravena informační zpráva, která se o celém případě zpracovává a jejímž cílem je zjistit nejen to, jak k takovému jednání došlo, ale zdali nebyly zanedbány některé z postupů, kterým je třeba věnovat pozornost při jednání s těmito osobami. Některé z uvedených zpráv jsem se rozhodl přiblížit i na stránkách své diplomové práce.

4.1 Statistický přehled pokusů o suicidium a dokonaných suicidií (2005 – 2008)

Na tomto místě jsem se rozhodl, že provedu statistický přehled pokusů o sebevraždu a dokonaných sebevražd v letech 2005 – 2008. Dalšími podkapitolami pak budou jednotlivé případy suicidálního jednání v roce 2009, které budou doplněny tabulkovým přehledem těchto aktů.

Pokusy o sebevraždy obviněných v letech 2005 - 2008

Obvinění	2005	2006	2007	2008
Muži	30	31	30	22
Ženy	2	0	2	1
Celkem	32	31	32	23

Tabulka č. 1 – pokusy o suicidium v uvedených letech u osob ve výkonu vazby

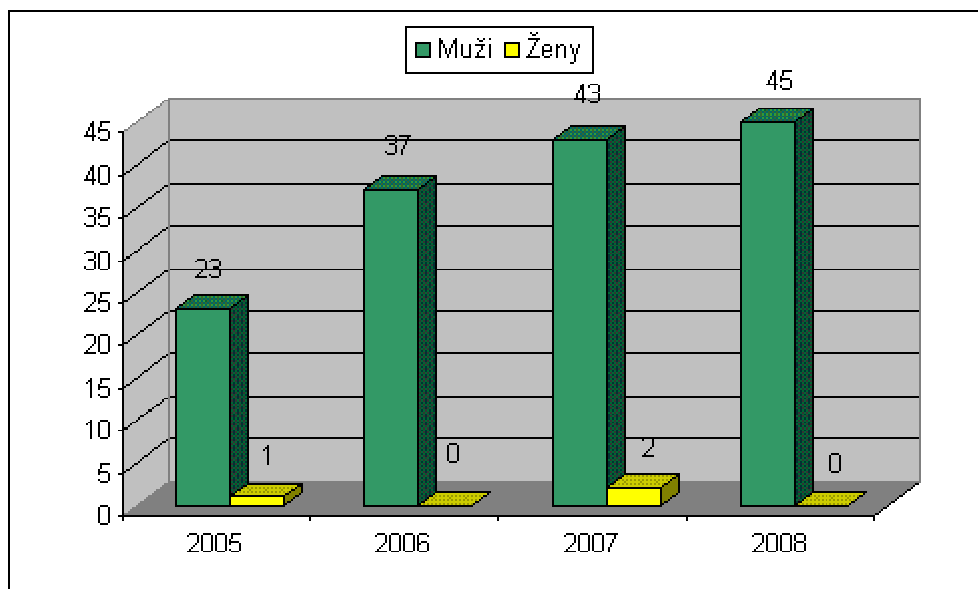
Zdroj: Vězeňská služba ČR

Z grafického znázornění je patrné, že v uvedeném časovém období došlo v roce 2005 celkově k 32 pokusům o suicidium a to u mužů můžeme hovořit o 30 případech a v případě obviněných žen došlo ke dvěma pokusům o sebevraždu. V roce 2006 došlo k mírnému vzrůstu počtu suicidálního jednání u mužů na 31 případů, avšak u žen je zaznamenán pokles

sebevražedného jednání, neboť v uvedeném roce nedošlo k žádnému pokusu o sebevraždu u obviněných žen. V dalším roce, konkrétně v roce 2007, registrujeme 30 pokusů o suicidium u obviněných mužů a 2 případy u obviněných žen. Závěrečným rokem tohoto statistického přehledu je pak rok 2008, kdy došlo k výraznému poklesu pokusů o sebevraždu u obviněných mužů a to na 22 případů a taktéž došlo i k poklesu u obviněných žen a zde registrujeme pouze 1 případ. Lze tedy konstatovat, že pokud jde o pokusy suicidálního jednání, tak v případě mužské vězeňské populace obviněných, se průměrně vyskytlo 28 případů jednání, které nesou znaky suicidálního pokusu a u žen jde průměrně o cca 1 případ ročně. Tato situace je především způsobena větším počtem mužů ve výkonu vazby, kdy jejich počet mnohonásobně převyšuje počet obviněných žen.

Pokusy o sebevraždy odsouzených v letech 2005 - 2008

Odsouzení	2005	2006	2007	2008
Muži	23	37	43	45
Ženy	1	0	2	0
Celkem	24	37	45	45

Tabulka č.2 – pokusy o sebevraždu u odsouzených osob v letech 2005 – 2008

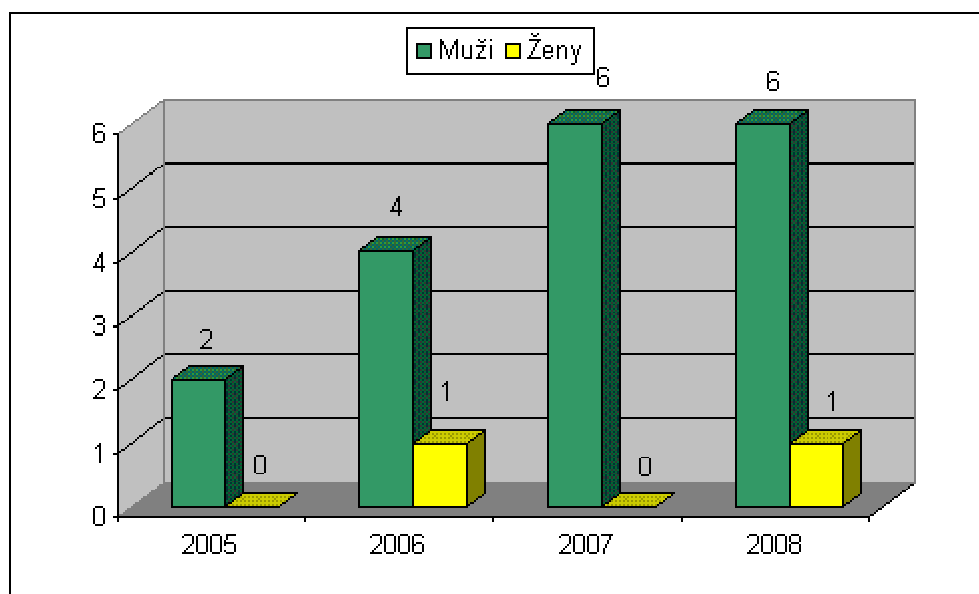
Zdroj: Vězeňská služba ČR

Již na první pohled je z tohoto grafu patrné, že v případě pokusů o suicidium u odsouzených, jsou na tom odsouzené ženy v podstatě obdobně, jako v případě obviněných. Nicméně můžeme konstatovat, že v roce 2005 došlo k jednomu pokusu o sebevraždu u odsouzené ženy, rok 2006 byl bez mimořádné události související s tímto aktem, v roce 2007 můžeme registrovat 2 případy a rok 2008 byl opět bez zjištění pokusu o sebevraždu u odsouzených žen.

V případě odsouzených mužů je tato statistika zcela odlišná, kdy v roce 2005 došlo ke 23 případům pokusu o sebevraždu ve mužských věznicích, a tento trend od této doby do konce roku 2008 vzrůstá. Rok 2006 znamenal 37 případů pokusů o suicidium, rok 2007 43 případů a v závěrečném sledovacím období, tedy roku 2008, bylo zaznamenáno 45 pokusů o sebevraždu u odsouzených mužů.

Sebevraždy obviněných v letech 2005 - 2008

Obvinění	2005	2006	2007	2008
Muži	2	4	6	6
Ženy	0	1	0	1
Celkem	2	5	6	7

Tabulka č.3 – dokonané suicidium u osob ve výkonu vazby 2005 – 2008

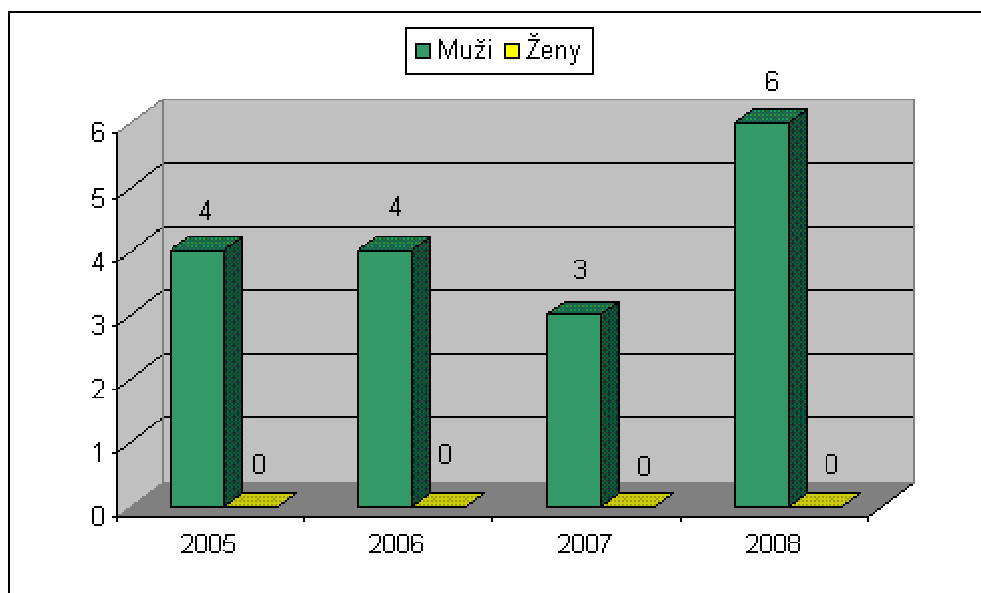
Zdroj: vězeňská služba ČR

Hovoříme-li o dokonaných suicidiích ve sledovaném období u obviněných, tak v roce 2005 byly zaznamenány dvě dokonané sebevraždy u mužů ve výkonu vazby a i zde je patrný jistý nárůst těchto aktů, neboť již v roce 2006 došlo ke 4 dokonaných suicidiím a v roce 2007 tento počet ještě vzrostl na 6 dokonaných suicidálních činů. Stejně tak tomu bylo i v posledním sledovaném období, tedy v roce 2008.

U žen je tendence tohoto jednání poměrně stabilní, přičemž v roce 2005 nedošlo k žádné mimořádné události, která by souvisela s dokonáním suicidiem, v roce 2006 byl zaznamenán jeden případ dokonané sebevraždy u obviněné ženy, rok 2007 byl bez záznamu a rok 2008 byl opět registrován jeden případ dokonané sebevraždy u obviněné ženy.

Sebevraždy odsouzených v letech 2005 - 2008

Odsouzení	2005	2006	2007	2008
Muži	4	4	3	6
Ženy	0	0	0	0
Celkem	4	4	3	6

Tabulka č.4 – dokonané suicidium u osob ve výkonu trestu odnětí svobody 2005 – 2008

Zdroj: Vězeňská služba ČR

Z grafu nad textem je patrné, že ve sledovaném období nedošlo k žádnému dokonanému sebevražednému jednání u odsouzených žen. V případě mužů lze hovořit o poměrně

vyrovnané bilanci, neboť je možno konstatovat, že v roce 2005 a 2006 můžeme hovořit o stejném počtu dokonaných suicidií a to 4 případy. V roce 2007 je zaznamenán mírný pokles tohoto jednání na 3 případy, avšak v roce 2008 tento počet opět výrazně stoupl a to na 6 dokonaných sebevražedných činů.

4.2 Výkon vazby – případy suicidálního jednání (2009)

Případ č.1 – dokonané suicidium – žena – bez nalezeného dopisu na rozloučenou

Dne 18.3.2009 v 5.49 hod. byla nalezena na okenní mříži v cele krizového oddělení, oběšena na prostěradle obv. X.Y., která se nacházela ve vazbě pro podezření ze spáchání trestného činu loupeže dle ustanovení § 234/1 trestního zákona. Obviněná byla do výkonu trestu dodána policií ČR dne 6.3.2009. Obviněná od počátku výkonu vazby vykazovala nepřizpůsobivost daným podmínkám výkonu vazby, úmyslně poškozovala zařízení cely a pokusila se o sebepoškození (požár na cele, pořezání předloktí, pokus o suicidium oběšením). Obviněná byla lékařem při přijetí do výkonu vazby indikována jako silně závislá na omamných a psychotropních látkách – heroin. Opakovaně byla ošetřena v ústavní nemocnici, kde mimo jiné znečistila pokoj svými výkaly. Po konzultaci s psychiatrem byla navržena hospitalizace obviněné v PL Brno. Na základě výše uvedeného a doporučení psychologů oddělení výkonu vazby byla obviněná dne 17.3.2009 umístěna na krizové oddělení. Obviněná byla na cele umístěna sama, jako jediná žena na oddělení. Při kontrole cel dne 18.3.2009 v 5.30 hod. pak zjistil dozorce, že obviněná visí na prostěradle, které bylo zavěšeno na bezpečnostní mříži celového okna. Dozorce pak radiostanicí přivolal další příslušníky a poté byla cela otevřena a obviněná byla odříznuta., položena na postel a okamžitě příslušníci zahájili srdeční masáž. Na základě informace inspektora strážní služby se na místo dostavila z ústavní nemocnice lékařka, která v 5.55 hod. konstatovala smrt obviněné. Zdroj: Vězeňská služba ČR

V souvislosti s tímto případem je třeba taktéž přiblížit činnost, která vede odborný personál například k umístění takové osoby na krizové oddělení vazební věznice nebo věznice. Každé takové zařízení disponuje určitým zařízením, která slouží pro zklidnění příslušného jedince a která se nazývá krizový oddělení. Zde jsou umísťovány osoby v případech, že odborný personál (většinou psycholog) nazná, že je třeba, aby tato osoba byla po nějaký čas umístěna odděleně od ostatních osob. V těchto prostorech pak může psycholog

lépe pracovat s uvedenou osobou a zabránit třeba i suicidálnímu jednání. Tato činnost se však v tomto případě nepodařila naplnit, neboť, jak bylo uvedeno výše, jednalo se v tomto případě o osobu silně závislou na omamných a psychotropních látkách, konkrétně na heroinu. To mohlo být důvodem spáchání takového činu. Problematiku omamných a psychotropních látek jsem se snažil přiblížit v teoretické části své práce, kdy jsem konstatoval, že se jedná o látky, které způsobují změny v lidské psychice a tyto změny mohou vést i k takovému to jednání. Zvláště pak v případech, kdy se jedná o silnou závislost na tomto druhu látek. V souvislosti s tímto případem je třeba ještě konstatovat, že tato osoba nezanechala žádný dopis na rozloučenou, případně jinak neosvětlila důvody svého činu. Nicméně práce s osobami závislými na drogách je vždy velmi složitá a to nejen v podmínkách věznic, ale i v různých typech léčeben, které jsou na tuto problematiku specializovány.

Případ č.2 – dokonané suicidium - muž – bez nalezeného dopisu na rozloučenou

Dne 24.2.2009 v 14.57 hod. bylo zjištěno, že na cele na oddělení spáchal sebevraždu oběšením obviněný A.B., který byl dodán do vazby Policií ČR pro podezření ze spáchání trestných činů poškozování cizí věci dle ustanovení § 257/1 trestního zákona, trestného činu neoprávněného držení platební karty dle ustanovení § 249b a pro podezření ze spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle ustanovení § 171/1a trestního zákona. K uvedené události bylo dále zjištěno, že dne 24.2.2009 se na oddělení obviněných uskutečnila v poledních hodinách vycházka obviněných. Po návratu z vycházky nahlásil obv. R.Ř, který byl společně na cele s obv. A.B., že tento visí na okenní mříži. Po otevření cely zjistil dozorce, že na cele na okenní mříži, na stočeném prostěradle, visí obv.A.B. Po tomto zjištění dozorce ihned jmenovaného sundal, položil jej na zem a snažil se uvolnit škrtidlo, které měl obviněný kolem krku. Vzhledem k tomu, že se nepodařilo důkladně utažené škrtidlo z krku obviněného uvolnit, byl na místo přivolán další dozorce, který jej přeřízl nožem a dále bylo zahájeno poskytování první pomoci. Po příchodu lékařky z ústavní nemocnice bylo následně konstatováno úmrtí obviněného. Obv. A.B. byl v době vycházek na cele sám, vycházku odmítl. Obv. R.Ř poté do protokolu uvedl, že ji odmítl z důvodu, že „venku je moc zima“, o sebevraždě obviněný nikdy nehovořil. Dopis na rozloučenou taktéž nebyl v této souvislosti nalezen. Zdroj: Vězeňská služba ČR

Jak je zřejmé i z tohoto případu, nepodařilo se dostatečně objasnit důvody, které vedly dotyčného obviněného ke spáchání suicidia. Je proto pro orgány, které se danou věcí zabývají

vždy velmi složité objasnit, co mohlo být důvodem ke spáchání uvedeného činu. I v tomto případě se jednalo o použití uměle udělaného provazu (většinou z natrhaného prostěradla), které sloužilo k oběšení osoby obviněného. Dá se konstatovat, že většina případů dokonáního suicidia je provedena pomocí provazu, tedy dojde k oběšení jedince. Pro přivázání provazu na nějakou oporu pak ve většině případů slouží zařízení samotné cely, jako jsou například bezpečnostní mříže na oknech, dveřích apod.

Případ č. 3 – pokus o suicidium – muž – nelezen dopis na rozloučenou

Dne 12.7.2009 se v VVaÚpVZD Brno pokusil o sebevraždu obv. C.D., který byl dodán do vazby do Vazební věznice České Budějovice, kde se pokusil taktéž o sebevraždu a proto byl přemístěn na psychiatrické oddělení vazební věznice v Brně – Bohunicích. Obv. C.D. byl do vazby dodán Policií ČR pro podezření ze spáchání trestného činu krádeže dle ustanovení § 247/1,2c trestního zákona a pro poškozování cizí věci dle ustanovení § 257/1,2c trestního zákona. K samotnému pokusu o sebevraždu lze uvést, že tuto skutečnost zjistil ve 22.00 hod. dozorce oddělení výkonu vazby a trestu a to při provádění pravidelné kontroly na psychiatrickém oddělení nemocnice ve VVaÚpVZD Brno – Bohunice. Obviněný visel na prostěradle, které bylo zavěšeno na kování ventilačního okna cely. Dozorce ihned otevřel výdejní okénko a nařídil obv. P.D., aby obviněného přidržel. Následně nato okamžitě informoval zdravotní sestru a operační středisko nemocnice. Ve 22.02 hod. byla cela na psychiatrickém oddělení otevřena a obviněného společně se zdravotní sestrou odřízli od škrtidla a začali poskytovat první pomoc. Následně se na celu dostavil službu konající lékař, který pokračoval v poskytování první pomoci do příjezdu rychlé záchranné služby. Na místo se následně po oznámení dostavila výjezdová skupina Policie ČR, Městské ředitelství Brno, která na místě zajistila deník obviněného, ve kterém byl dopis na rozloučenou.

Z předběžného šetření vyplynulo, že obviněnému byl uvedený den ve 21.00 hod. aplikován zdravotní sestrou předepsaný lék. Při kontrole cel ve 22.00 hod. byl již nalezen příslušníkem oddělení výkonu vazby a trestu ve výše popsaném stavu. Obv. P.D., se kterým byl na jedné cele uvedl, že v době sebevražedného jednání obviněného spal. Následně se sám obviněný vyjádřil se svému jednání s tím, že tak činil vědomě s úmyslem zemřít, protože si je vědom toho, že zranil přítelkyni, její rodinu i rodiče tím, že páchal krádeže a odmítal psychiatrické vyšetření. Z nalezeného dopisu na rozloučenou obviněného vyplynulo, že se na sebevraždu připravoval, zmiňuje se i o předchozím nepovedeném pokusu a uvádí, že tentokrát nic

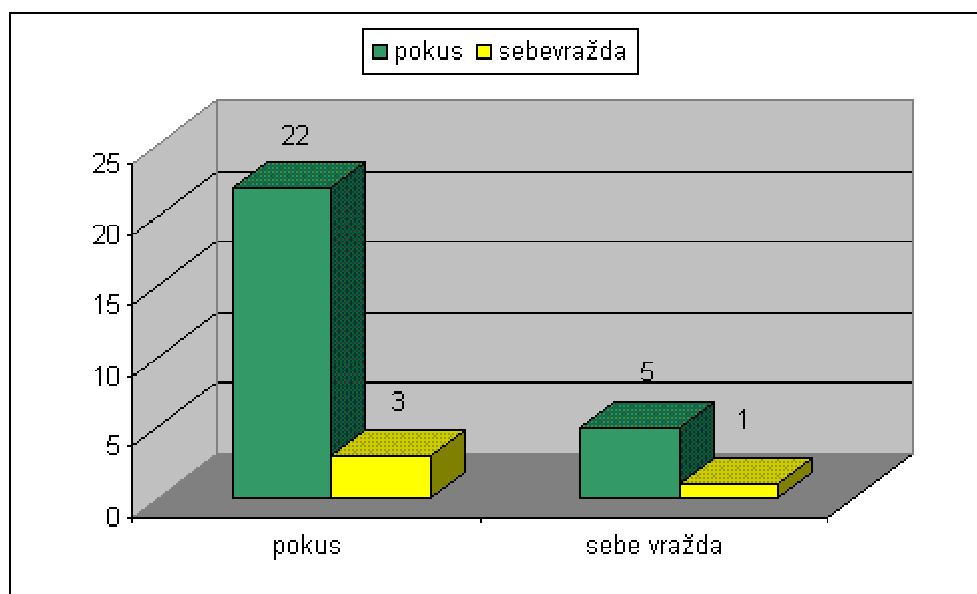
neponechá náhodě. Z tohoto důvodu si zřejmě také omotal ruce prostěradlem, aby si znemožnil případný pohyb. Zdroj: Vězeňská služba ČR

Jak vyplývá z výše uvedeného popisu události, je zcela zřejmé, že v tomto případě se jedná o tzv. bilanční pokus o sebevraždu, neboť obviněný se v dopise na rozloučenou vyjadřuje k okolnostem, které ho vedou ke spáchání tohoto činu. Zamýšlí se nad tím, komu svým jednáním ublížil a cítí se natolik sám, že je smířen s faktem odejít z tohoto světa. Pro odborný personál, který s obviněnými a odsouzenými pracuje jsou tyto informace velmi důležité a pro stanovení dalšího postupu vůči těmto osobám poskytují neocenitelnou pomoc. Psychologové pak mohou s takovým člověkem, v případě nedokonání suicidia, lépe pracovat a snažit se jej odvrátit od myšlenek na možné opakování takového jednání. I v tomto případě se jednalo o pokus o suicidium pomocí strangulace. Lze tedy konstatovat, že strangulace jako taková je nejběžnějším způsobem, jak se pokusit o suicidium. Obviněným a odsouzených v těchto případech slouží jako strangulační nástroj většinou povlečení a prostěradla, která si jsou schopni tyto osoby upravit tak, aby se dala k takovému jednání použít.

Je důležité i zjištění, že ne vždy se jedinec odhodlá k takovému činu pouze v případě, je-li ubytován na cele samostatně a z uvedených případů vyplývá, že ani přítomnost jiné osoby na cele nemá vliv na rozhodnutí jedince odejít z tohoto světa. Je také důležité, že o těchto skutečnostech postižený jedinec mnohdy s nikým nekomunikuje a o svém záměru nesdělí bližší podrobnosti osobám, které jsou s ním na cele umístěny. Ty jsou pak mnohdy velmi překvapeni tím, že se dotyčný o něco takového pokusil, zvláště v případě, kdy jsou s touto osobou na cele 24 hodina 7 dní v týdnu. Mezi jedinci dochází ke vzájemné sociální interakci, avšak suicidální myšlenky zjevně nepatří do náplně hovorů, které mezi sebou obvinění vedou. Ty se týkají většinou, dle vyjádření odborných zaměstnanců, trestné činnosti, případně motivů, které k ní vedly. Taktéž ani hodina není pro suicidální pokud důležitá, i když by se dalo připustit, že pro tento druh činu si osoby ve výkonu vazby většinou vybíraly noční hodiny, neboť v této době je pohyb osob na odděleních minimální a mají tak daleko větší šanci na to, aby se jim jejich pokus zdařil. Pokus si navíc dokáže obviněný dostatečně kvalitně zmapovat systém provádění kontrol na celách, může být jeho jednání velmi úspěšné.

Pokusy o sebevraždu a sebevraždy obviněných v roce 2009

obvinění	pokus	sebe vražda
Muži	22	5
Ženy	3	1
Celkem	25	6

Tabulka č.5 – pokusy o sebevraždu a sebevraždy u obviněných – 2009

Zdroj: Vězeňská služba ČR

Z grafického znázornění vyplývá, že u obviněných osob ve výkonu vazby můžeme u mužů zaznamenat celkem 22 pokusů o sebevraždu a 3 dokonanych sebevražd. Tento počet zřejmě souvisí nejenom s jejich trestnou činností, případně s očekáváním výše trestu, ale i s pobytem ve vazbě vůbec. Již jsem naznačil, že toto prostředí může vyvolávat silnou psychickou tenzi u obviněných, neboť ti se nacházejí na malém prostoru, většinou umístěni s další osobou či osobami. Jejich možnosti pohybu jsou omezeny pouze na nutné úkony, spojené například s výslechy, návštěvou advokátů, rodinných příslušníků, koupáním, vycházkami apod. U obviněných žen je počet pokusů a dokonanych suicidií menší než v případě mužů a to 5 pokusů a jedna dokonaná sebevražda. Tento počet je ovlivněn i skutečností, že osob ženského pohlaví je ve vazbě nepoměrně méně, než mužů. I v jejich případě hrají velmi významnou roli faktory, které se týkají závažnosti trestného činu a s tím

spojeného očekávání nad výší uloženého trestu. V souvislosti s tímto jednáním nelze rovněž opomenout možnost závislosti na omamných a psychotropních látkách, která může velmi silně ovlivnit psychickou integritu jedince. Navíc v případě, že se jedná o silnou závislost, může tento stav vyvolat silnou abstinenci reakci, která v důsledku může vést až k pokusu, případně k dokonání suicidia.

4.3 Výkon trestu odnětí svobody – případy suicidálního jednání (2009)

Případ č. 1 – dokonané suicidium – muž – bez nalezeného dopisu na rozloučenou

Dne 30.5.2009 byla nahlášena mimořádná událost z Věznice Znojmo – sebevražda ods. E.F. Tuto skutečnost zjistil dozorce, který uvedeného dne ve 14.42 hod. prováděl kontrolu odsouzených. Ods. E.F. použil jako škrtilo opasek z vězeňských kalhot, který přivázal ke konzole zástěny toalety. Dozorci prováděli oživovací pokusy odsouzeného až do příjezdu rychlé záchranné služby. V 15.00 hod. konstatoval lékař RZS smrt odsouzeného. Dopis na rozloučenou nebyl nalezen. Odsouzený byl do výkonu trestu odnětí svobody dodán pro spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle ustanovení § 171/1c, padělání a pozměňování veřejné listiny dle ustanovení § 176/1 trestního zákona, nedovoleného ozbrojování dle ustanovení §§ 185/1, 185/2b trestního zákona a ohrožování mravnosti dle ustanovení § 205/1a,b,c,3b trestního zákona. Celková délka trestu byla 3 roky 7 měsíců a byl pro výkon tohoto trestu umístěn do věznice s dozorem.

Odsouzený byl zařazen do seznamu objektů možného násilí, a to na základě návrhu psychologa, neboť bylo zjištěno vůči odsouzenému fyzické násilí ze strany blíže nezjištěných odsouzených. Odsouzený byl v uvedené věznici umístěn na oddělení pro odsouzené, kteří nejsou pracovní zařazení. Dne 12.3.2009 provedl vychovatel s odsouzeným pohovor z důvodu stížností ze strany ostatních odsouzených, že ods. E.F. neudrží základní pravidla osobní hygieny a nemění si ústavní oděv, neužívá řádně léky, které jsou mu medikovány lékařem. Ze zprávy vychovatele vyplynulo, že přístup odsouzeného byl shledán jako problematický. Své pracovní povinnosti si plnil nevyrovnaně. Po dobu pobytu ve Věznici Znojmo docházelo ze strany uvedeného odsouzeného k manifestaci domnělých psychických problémů, měl občasné nedostatky s dodržováním osobní hygieny, pořádku na pokoji a ve svých osobních věcech. V době události byl odsouzený umístěn na ložnici s dalšími odsouzenými. Ložnice na tomto

oddělení jsou přes den otevřené, uzavírají se po vyhlášení večerky. Zdroj: Vězeňská služba ČR

Ke skutečnosti, že ložnice na oddělení jsou přes den otevřené a zavírají se až po vyhlášení večerky lze říci, že tato skutečnost souvisí s typem věznice, do které je jedinec pro výkon trestu odnětí svobody zařazen. Jedním z ukazatelů je právě fakt, zdali je ložnice otevřená, či jsou-li odsouzení na ložnici uzavřeni po celou dobu jejich výkonu trestu. V tomto případě bylo možné také ukázat, že v rámci vězeňské subkultury může docházet mezi odsouzenými k fyzickému napadání, šikaně apod. Z tohoto důvodu zřizuje vězeňská služba ČR systém opatření, která mají takovému jednání odsouzených zabránit. Pokud je ve stati výše uvedeno, že odsouzený byl zařazen do seznamu MON (možný objekt napadení), znamená to, že tito odsouzení jsou podrobováni v daleko větší míře kontrolám těla, nejeví-li známky nějakého fyzického napadení. Tato činnost je upraveno interními předpisy Vězeňské služby České republiky a na její realizaci se kromě odborného personálu podílí i další složky v rámci organizační struktury každého vězeňského zařízení. Dalším takovým označením může být například MPN (možný pachatel násilí), TOXI (osoba drogově závislá) apod. I z tohoto případu je zřejmé, že odsouzený využil jako metodu dokonání suicidia strangulace, kdy použil opasek z ústavních kalhot. Taktéž i zde je evidentní, že jako opora pro uvázání závěsu může posloužit odsouzenému cokoliv, co má pevný základ a je součástí cely, případně ložnice. Pokud se již jedinec rozhodne k takovému činu, vždy si najde nějakou možnost, jak svůj čin provést. Zvláště, když se na tento akt připravuje i poměrně dlouhou dobu. Případ také poukazuje na skutečnost, že ani v tomto případě nehrála hodina nějakou zásadní roli a odsouzený spáchal sebevraždu v odpoledních hodinách, kdy je pohyb na oddělení poměrně vysoký a hrozí tak, že jeho jednání nebude dokonáno a suicidium bude zmařeno, ať už ze strany samotných spoluodsouzených, případně personálu věznice, který zde provádí činnosti spojené s plněním programů zacházení u odsouzených.

Případ č.2 – dokonané suicidium – muž – bez nalezeného dopisu na rozloučenou

Dne 17.6.2009 bylo operační středisko VV Praha – Pankrác informováno o sebevraždě ods. G.H. Tento odsouzený byl ve výkonu trestu odnětí svobody pro spáchání trestného činu podvodu dle ustanovení § 250/4 trestního zákona, délka jeho trestu byla 5 let, nařízený typ věznice – ostraha. Z písemných materiálů bylo zjištěno, že jmenovaný odsouzený se pokusil o sebevraždu oběšením dne 1.5.2009 ve Věznici Jiřice. Věc byla prošetřena příslušnými

orgány s cílem zjistit či vyloučit případné zavinění příslušníků Vězeňské služby České republiky. Šetřením v této souvislosti nebylo shledáno žádné pochybení ze strany některého ze zaměstnanců uvedené věznice. Dne 14.5.2009 byl odsouzený na vlastní žádost přemístěn z Věznice Jiřice do Vazební věznice Praha – Pankrác, kde mu byla z důvodu předchozího pokusu o sebevraždu stanovena zvýšená pozornost a tento odsouzený byl zařazen do seznamu NP (nebezpečí sebepoškození). Odsouzený při prováděném pohovoru dne 15.5.2009 s psychologem negoval psychické problémy a při dalších pohovorech zmiňoval silnou vazbu na rodinu a naději na zlepšení jeho situace po zařazení do zaměstnání. Při prováděných pohovorech odbornými zaměstnanci výslovně odmítal další pokus sebevraždy, aktivně se zajímal o dění kolem sebe. Dne 5.6.2009 byla odsouzenému vzhledem k jeho stavu ukončena zvýšená pozornost a byl následně nato vyřazen ze seznamu NP. Odsouzený pravidelně přijímal návštěvy a udržoval telefonní kontakt s blízkými osobami. Dne 15.6.2009 byl odsouzený na základě informace ze zdravotního oddělení (karanténa žloutenky) ubytován samostatně. Dne 17.6.2009 v 5.00 hod. spáchal pak následně sebevraždu oběšením.

Za pravděpodobný spouštěcí mechanismus sebevražedného jednání v tomto případě je možné považovat samostatné umístění odsouzeného. Odsouzený tak zřejmě jednal v důsledku momentálního nezvládnutí silné psychické tenze. Odborná, zejména psychologická péče o odsouzeného byla vyhodnocena v této souvislosti jako málo intenzivní.

V souvislosti se sebevražednými pokusy a dokonanými sebevraždami vězňených osob vydal ředitel odboru pro penologii pokyn, který upřesňuje postupy ke snižování rizik sebevražedného chování u vězňených osob. Tento pokyn upravuje postup při kontaktu odborného zaměstnance s vězňenou osobou při umístění do výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, evidenci osob s rizikem sebevražedného chování, indikování rizik a následné vyhodnocení a vyřazení z evidence. Zdroj: Vězeňská služba ČR

Jak je možno vidět na tomto případě, bohužel se někdy může stát, že ze strany odborného personálu vězeňských zařízení není odsouzenému věnována dostatečná pozornost při řešení jeho vesměs psychických problémů. Tento fakt většinou souvisí se stavem dnešních vězeňských zařízení, která se potýkají s přeplněním ubytovací kapacity a mnohde je tato kapacita velmi výrazně překročena. I zde se odsouzený poté, co se pokusil o sebevraždu zařadil do určitého seznamu, který má monitorovat chování odsouzených a ti jsou pak označeni iniciálami NP (nebezpečí sebepoškození). Již v teoretické části diplomové práce bylo pojednáno o skutečnosti, že na tomto druhu jednání se velkou měrou podílí psychické rozpoložení jedince v dané chvíli. Zde, jak již bylo uvedeno, mohl být tímto spouštěcím

mechanismem psychický stav, který souvisel se zjištěním, že odsouzený musí být ubytován samostatně a to z důvodu karantény. Dokonané suicidium pomocí strangulace pak mohlo být vyústěním problémů, které toto zjištění mohlo odsouzenému přinést. Tento případ pak vedl ředitele příslušného odboru k vydání závazného pokynu, který by měl napříště v daleko větší míře eliminovat možnost sebevražedného jednání u osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody.

Případ č.3 – nedokonané suicidium ve věznici – muž – nalezen dopis na rozloučenou

Dne 7.12.2009 ve Věznici Rýnovice se ve sprchovém koutě lůžkové části ošetřovny pokusil o sebevraždu oběšením ods CH.I., kterému byl uložen trest odnětí svobody ze trestné činy poškozování cizí věci dle ustanovení § 257/1 trestního zákona, výtržnictví dle ustanovení § 202/1 trestního zákona a ublížení na zdraví dle ustanovení § 222/1 trestního zákona. Trest mu byl uložen v délce 3 roky 6 měsíců a pro jeho výkon byl odsouzený zařazen do věznice s ostrahou. Tuto skutečnost zjistili dozorcí při provádění noční kontroly dne 7.12.2009 ve 2.44 hod. Odsouzený byl v polosedě s utaženou smyčkou z provázku z bílé nitě svázaného do svazku kolem krku. Provázek byl upevněn k vodovodní baterii. Dozorci odstříhl provázek od vodovodní baterie, inspektor dozorcí služby rozstříhl smyčku, kterou měl odsouzený ovázanou kolem krku a do příjezdu RZS ve 3.00 hod. zahájili dozorcí pokusy o oživení odsouzeného. Odsouzený byl po příjezdu RZS převezen na jednotku ARO do Nemocnice v Jablonci nad Nisou. Místo činu bylo přítomnými dozorcí zajištěno. Na místo činu se dostavila také výjezdová skupina Policie ČR Jablonec nad Nisou, která zajistila dopis odsouzeného na rozloučenou. Na lůžkové části ošetřovny bylo dne 7.12.2009 ubytováno 13 odsouzených. Ze zajištěného dopisu vyplynulo, že odsouzený pociťoval zklamání nad tím, jak se choval ke své rodině a především litoval ztráty manželky, která jej z důvodu uložení trestu odnětí svobody opustila.

Dne 2.12.2009 odsouzený vyhledal psychologa Věznice Rýnovice a sdělil mu, že se pokoušel o sebevraždu ve Vazební věznici Liberec a udával při pohovoru s psychologem depresivní a sebevražedné myšlenky, na pokyn vedoucího oddělení výkonu trestu byl jmenovaný dne 2.12.2009 zařazen do evidence osob s rizikem sebevražedného chování. Téhož dne byl proveden pohovor speciálním pedagogem Věznice Rýnovice s odsouzeným, který mimo jiné uvedl, že před dvěma až třemi dny se pokusil o sebevraždu, na těle měl patrné strangulační rýhy na krku a pořezané zápěstí a předloktí levé paže a při pohovoru nejevil motivaci své rozhodnutí změnit. Odsouzený byl předveden k lékaři, který jmenovanému ošetřil

rány na ruce, aplikoval injekci na zklidnění, rozhodl o jeho umístění na lůžkové části ošetřovny s doporučením po péče psychiatra. S jmenovaným byl proveden pohovor dne 3.12.2009 speciálním pedagogem, dne 4.12.2009 s psychologem. Dne 5.12.2009 a dne 6.12.2009 při pohovoru se speciální pedagožkou odsouzený uváděl, že má úmysl ukončit svůj život.

Po převezení odsouzeného na ARO v Jablonci nad Nisou dne 7.12.2009 pak dne 9.12.2009 informoval Věznici Rýnovice lékař o úmrtí odsouzeného uvedeného dne v 11.40 hod. Jako příčinu smrti lékař stanovil zánět plic a z toho vyplývající selhání dýchacího a oběhového systému. Zdroj: Vězeňská služba ČR

Stejně jako již v jednom z předchozích případů, zanechal tento odsouzený dopis na rozloučenou, kde jako jeden z důvodů svého jednání uvádí, že jej opustila manželka. Právě interpersonální vztahy mezi odsouzeným a jeho nejbližšími jsou velmi významným faktorem, který pomáhá odsouzeným překonat problémy, které souvisí s jeho umístěním do výkonu trestu odnětí svobody. Věznice pro odsouzené připravuje různé extramurální aktivity, které slouží k posílení vazeb mezi odsouzeným a jeho rodinou, nicméně ne vždy se daří tyto vazby dostatečně posílit. Jako je koneckonců vidět na tomto případě. Mezi takové aktivity patří například užívání telefonu, možnost nestandardních návštěv, přerušování trestu apod. Některé z těchto aktivit jsou brány jako jedny z nejvyšších odměn, které lze odsouzenému během jeho pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody uložit. O jejich uložení pak rozhoduje specializovaná komise, která je složena z odborných pracovníků věznice a ti mají možnost se vyjádřit k tomu, zdali bude taková forma odměny odsouzenému udělena či nikoliv. V tomto případě lze tedy přijmout fakt, že v jednání odsouzeného lze spatřovat znaky bilančního jednání, které následně vyústilo v pokus o sebevraždu. I když tento pokus nebyl úspěšně proveden přímo ve věznici, zranění, která při něm odsouzený utrpěl byla shledána natolik závažná, že jim uvedeného dne podlehl. Přesto že se s tím snažilo hovořit množství odborných pracovníků věznice, nepodařilo se jej od jeho záměru odradit. Lze tedy konstatovat, že v případě, pokud je jedinec pevně rozhodnut takový čin spáchat, mnohdy jej od jeho provedení neodradí ani nadstandardní péče osob, které s ním přicházejí do styku. Taktéž v tomto případě se jednalo o strangulaci odsouzené osoby.

Případ č.4 – nedokonané suicidium – muž – nalezen dopis na rozloučenou

Dne 14.7.2009 byla z VV Praha – Ruzyně hlášena mimořádná událost – pokus o sebevraždu ods. J.K. Jednalo se o odsouzeného, kterému byl uložen trest odnětí svobody v délce trvání 8 měsíců a pro jeho výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. Jednalo se o trest odnětí svobody pro spáchání trestného činu krádeže dle ustanovení § 247/1a,b,c trestního zákona. Odsouzeného našli dozorcí oddělení výkonu trestu při kontrole cel. Když dozorcí vstoupili na celu, zjistili, že odsouzený si způsobil řeznou ránu na vnitřní straně levého předloktí. Odsouzenému bylo zajištěno prvotní ošetření příslušníky VS ČR. Příslušníci zjistili, že odsouzený si způsobil poranění břitem z holícího strojku, jenž ležel na zemi v kaluži krve. Další nepoužitý břit byl později nalezen pod stolkem. V cele na stolku byl nalezen dopis na rozloučenou, ve kterém odsouzený uvádí údajnou zkorumpovanost vězeňského personálu v jiné věznici. Poranění odsouzeného na levém předloktí bylo dle vyjádření lékaře povrchové, postihující pouze kůži a podkoží. Odsouzený se následně nato vyjádřil kompetentním pracovníkům v tom smyslu, že se chtěl pouze sebepoškodit a vzhledem k tomu, že upozorňoval na údajnou korupci vězeňského personálu v jiné věznici nevěděl, jak by na sebe mohl více upozornit. Dopis, který zanechal na stolku, považoval za pouhé vysvětlení svého jednání, nikoliv za dopis na rozloučenou.

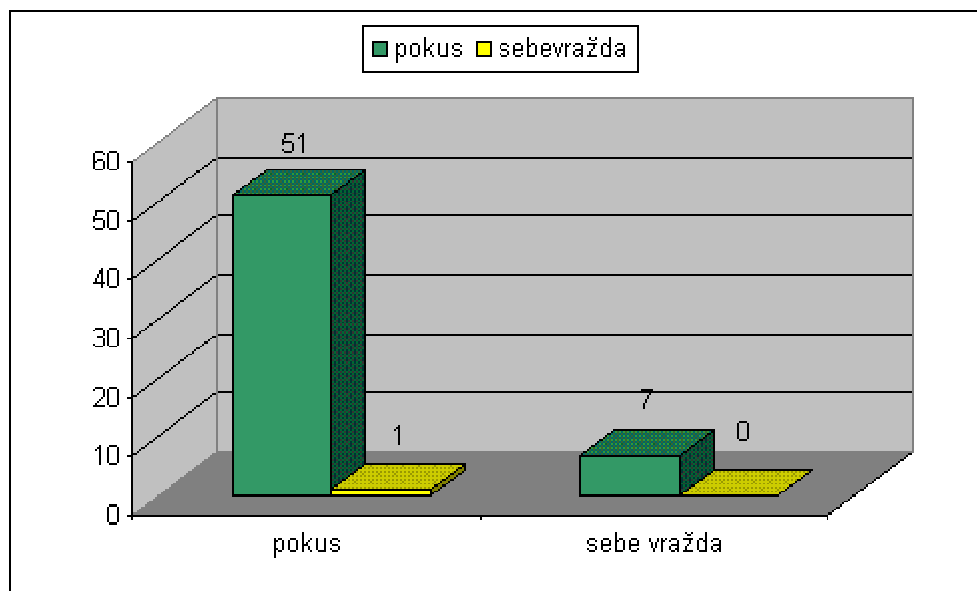
Ze záznamů odborných zaměstnanců oddělení výkonu trestu vyplynulo, že na celu byl odsouzený umístěn sám na základě vlastní ústní žádosti, kterou sdělil vychovateli. Jako důvod uvedl, že je na to zvyklý a že má rád klid na malování. Ještě den před samotným sebepoškozením byl vychovatelkou oddělení výkonu trestu opakovaně dotazován, zda nechce být umístěn společně s jinými odsouzenými, což odmítl. Zdroj: Vězeňská služba ČR

Ne vždy je v jednání osob ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody spatřována snaha o ukončení jejich života a vyřešení tak jejich vlastních problémů. Velmi často se setkávají pracovníci vězeňských zařízení i s určitou formou sebepoškození, jejímž účelem je upozornit na osobu, která takový čin provede. Stejně tak jako ve výše uvedeném případě, může a velmi často tomu tak i skutečně je, že cílem jednání není samotné provedení suicidia, ale může se jednat i o určitou formu nátlakového jednání ze strany osob ve výkonu vazby nebo výkonu trestu. Cílem je pak zajištění nějakých nadstandardních služeb, či ulehčení situace, ke kterým může mezi vězněnými osobami dojít. Ve své praxi jsem se například setkal s tím, že osoba ve výkonu trestu odnětí svobody dlužila jinému odsouzenému například tabákové výrobky, či kávu, kterou příkladně prohrála v hazardních hrách. Odsouzený pak ve

svém jednání spatřuje určitou únikovou cestu, díky níž se může zbavit závazků, které mu na půdě věznice vznikly. Vzhledem k tomu, že vězněná osoba nedisponuje finančními prostředky k tomu, aby dokázala své pohledávky uhradit, uchýlí se k tomuto typu jednání a spoléhá na to, že za něj tento problém vyřeší věznice samotná. Například tím, že jej nechá eskortovat do zdravotnického zařízení, kde pak tato osoba stráví zbytek svého trestu. Toto řešení však bývá velmi krátkozraké, navíc mnoho postižených osob si neuvědomuje, že jde pouze o povrchová zranění, jejichž léčba si nevyžádá dlouhodobé umístění ve vězeňských nemocnicích.

Pokusy o sebevraždy a sebevraždy odsouzených v roce 2009

odsouzení	pokus	sebe vražda
Muži	51	7
Ženy	1	0
Celkem	52	7

Tabulka č.6 – pokusy o sebevraždu a sebevraždy u odsouzených – 2009

Zdroj: Vězeňská služba ČR

Jestliže již došlo o odsouzení jedince a tento byl přemístěn k výkonu trestu odnětí svobody do některé z věznic na území ČR, může i tento přechod, stejně tak jako výše trestu,

mít vliv na jeho následné jednání. To je patrné i z výše uvedeného grafu, kdy v případě mužů je možno zaznamenat zvýšený počet pokusů o suicidium a to v 51 případech. K dokonání sebevraždy došlo u odsouzených mužů v sedmi registrovaných případech, které, stejně jako všechny ostatní případy, jsou zaznamenávány jako mimořádné události, kterým je ze strany vězeňských orgánů věnována zvýšená pozornost. V případě odsouzených žen ze shromážděných materiálů vyplynulo, že v roce 2009 došlo k 7 pokusům o sebevraždu, nicméně ani v jednom případě nedošlo k dokonání suicidia. Avšak v této souvislosti je třeba konstatovat, že v jednom případě, který byl registrován jako pokus u odsouzených žen, došlo následně k úmrtí této osoby, nicméně tato umřela v civilním zdravotnickém zařízení a orgány Vězeňské služby České republiky toto jednání zaznamenaly jako pokus, poněvadž před převozem odsouzené ženy do civilní nemocnice, tato byla ještě udržena při životě.

I v zde je možno hovořit o velmi silném vlivu prostředí na jedince. Je důležité si uvědomit, že v případě, že osoba je ve výkonu vazby umístěna na malém prostoru s omezeným počtem osob, v případě odsouzení a následného umístění do výkonu trestu odnětí svobody tento počet mnohonásobně vzrůstá. To sebou přináší i možnost různých konfliktních situací, které mohou být pro odsouzeného či odsouzenou psychicky značně stresující. Navíc je důležitá i skutečnost, že ve věznici se setkávají osoby, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody opakovaně s těmi, pro které jde o první uložený trest. I tento faktor pak může vyvolávat určité rozpory, které mohou zapříčinit suicidální pokus, případně vedou k dokonání suicidia.

5. Zpracování údajů o pokusech o sebevraždu a dokonaného suicidia osob ve VV a VTOS za roky 2007 – 2008

Pokud budeme hovořit o suicidálních pokusech a dokonaných sebevraždách ve sledovaném období, je důležité na úvod uvést, že v roce 2007 bylo ve vězeňských zařízeních určených pro výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody celkem 18 901 osob, z toho 2 254 osob ve výkonu vazby a 16 647 osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Jde-li o pokus o sebevraždu, tak v uvedeném období se pokusilo o tento akt celkem 30 obviněných mužů a 2 obviněné ženy, 43 odsouzených mužů a 2 odsouzené ženy. U dokonaných sebevražd lze konstatovat, že u obviněných mužů došlo k 6 dokonaným suicidiím, 0 případů u obviněných žen a 3 případy odsouzených mužů, 0 odsouzených žen.

Vybrané pokusy a dokonané činy (10) o provedení tohoto činu od 1.1.2007 – 31.12.2007 ve vazebních věznicích a věznicích:

5.1 Vybrané sebevražedné jednání osob ve výkonu vazby (2007)

1.
 - Datum mimořádné události: 28.1.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 17.30 hod.
 - Věznice: VV Teplice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 27
 - Aktuální důvod vazby: § 247/1b,2 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem rodinné a vztahové problémy

2.
 - Datum mimořádné události: 2.2.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 20.05 hod
 - Věznice: VV Praha - Pankrác
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 27
 - Aktuální důvod vazby: § 241/1 TZ
 - Způsob provedení: léky
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

3.
 - Datum mimořádné události: 12.3.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 13.25 hod.
 - Věznice: VV Litoměřice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 20
 - Aktuální důvod vazby: § 219/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem byly vztahové problémy a obava z délky možného trestu

4.
 - Datum mimořádné události: 19.3.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 21.50 hod.
 - Věznice: VV Litoměřice
 - Pohlaví: žena
 - Věk: 18
 - Aktuální důvod vazby: § 219/1,2h TZ
 - Způsob provedení: pořezání na zápěstí
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

5.
 - Datum mimořádné události: 8.5.2007 – dokonáný čin
 - Čas spáchání: 8.57 hod.
 - Věznice: VV Teplice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 34
 - Aktuální důvod vazby: §§ 234/1 221/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

6.
 - Datum mimořádné události: 26.5.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 21.20 hod.
 - Věznice: V Ostrov nad Ohří
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 20
 - Aktuální důvod vazby: §§ 247/1a,2 234/1 TZ

- Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem byly vztahové problémy
- 7.
- Datum mimořádné události: 4.6.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 8.50 hod
 - Věznice: VV Praha - Ruzyně
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 19
 - Aktuální důvod vazby: § 234/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem bylo, že odviněný špatně snáší odloučení od své přítelkyně
- 8.
- Datum mimořádné události: 9.8.2007 – dokonání činu
 - Čas spáchání: 6.02 hod.
 - Věznice: VV Ostrava
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 26
 - Aktuální důvod vazby: § 219/1,2b TZ
 - Způsob provedení: podřezání zápěstí
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 9.
- Datum mimořádné události: 20.8.2007 – dokonání činu
 - Čas spáchání: 5.35 hod.
 - Věznice: VV Brno
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 31
 - Aktuální důvod vazby: § 221/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 10.
- Datum mimořádné události: 10.11.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 17.40 hod.

- Věznice: VV Praha - Pankrác
- Pohlaví: muž
- Věk: 31
- Aktuální důvod vazby: § 171/1 TZ
- Způsob provedení: strangulace
- Dopis na rozloučenou: nenalezen

5.2 Vybrané sebevražedné jednání osob ve výkonu trestu odnětí svobody (2007)

1.
 - Datum mimořádné události: 19.1.2007 - pokus
 - Čas spáchání: přesně neurčená doba
 - Věznice: VV Praha - Ruzyně
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 31
 - Aktuální trest: §§ 234/1,2a 235/1,2b,c 238/1,3 TZ
 - Způsob provedení: pořezání v oblasti krku
 - Dopis na rozloučenou: ano – psychický nátlak ze strany spoluodsouzených

2.
 - Datum mimořádné události: 29.3.2007 – dokonany čin
 - Čas spáchání: 15.50 hod
 - Věznice: V Ostrov nad Ohří
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 49
 - Aktuální trest: §§ 234/1 247/1e 257/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

3.
 - Datum mimořádné události: 20.5.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 7.10 hod.
 - Věznice: V Karviná
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 35

- Aktuální trest: §§ 155/1a,2a 235/1,2e 2x 197a 156/1 TZ
 - Způsob provedení: pořezení břitem
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 4.
- Datum mimořádné události: 29.6.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 5.35 hod.
 - Věznice: VV Litoměřice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 25
 - Aktuální trest: §§ 247/1,2 257/1 2x 238/1,2 TZ
 - Způsob provedení: pořezení předloktí
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem byly rodinné problémy
- 5.
- Datum mimořádné události: 25.7.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 22.20 hod.
 - Věznice: V Plzeň Bory
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 44
 - Aktuální trest: §§ 247/1e 221/1 257/1 TZ
 - Způsob provedení: pořezení předloktí
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem bylo opuštění odsouzeného družkou
- 6.
- Datum mimořádné události: 5.10.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 15.35 hod.
 - Věznice: V Rýnovice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 47
 - Aktuální trest: § 250/1,4 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 7.
- Datum mimořádné události: 16.11.2007 – dokonáný čin
 - Čas spáchání: 4.30 hod.
 - Věznice: V Valdice

- Pohlaví: muž
 - Věk: 46
 - Aktuální trest: § 219/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem byly obavy z dlouhého trestu
- 8.
- Datum mimořádné události: 19.11.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 1.42 hod.
 - Věznice: V Heřmanice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 29
 - Aktuální trest: §§ 241/1,3b 171/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 9.
- Datum mimořádné události: 3.12.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 21.35 hod.
 - Věznice: VV Hradec Králové
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 28
 - Aktuální trest: § 250/1,3 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 10.
- Datum mimořádné události: 4.12.2007 - pokus
 - Čas spáchání: 22.45 hod.
 - Věznice: V Příbram
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 37
 - Aktuální trest: §§ 247/1b,e,2 257/1 248/1 TZ
 - Způsob provedení: léky
 - Dopis na rozloučenou: ano – nechce dál žít, stala se křivda apod.

5.3 Vybrané sebevražedné jednání osob ve výkonu vazby (2008)

Vybrané pokusy a dokonané činy (10) o provedení tohoto činu od 1.1.2008 – 31.12.2008 ve vazebních věznicích a věznicích:

1.
 - Datum mimořádné události: 7.1.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 00.45 hod.
 - Věznice: VV Litoměřice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 52
 - Aktuální důvod vazby: § 242/1,2 TZ
 - Způsob provedení: léky
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

2.
 - Datum mimořádné události: 9.2.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 7.34 hod
 - Věznice: VV Teplice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 23
 - Aktuální důvod vazby: § 247/1d,e,2 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

3.
 - Datum mimořádné události: 3.4.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 22.45 hod.
 - Věznice: VV Litoměřice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 25
 - Aktuální důvod vazby: §§ 234/1 238/1 155/1a TZ
 - Způsob provedení: pořezání na zápěstí
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

4.
 - Datum mimořádné události: 8.5.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 16.45 hod.
 - Věznice: VV Praha - Pankrác
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 33
 - Aktuální důvod vazby: §§ 247/1a,b 238/1,2 187/1 TZ
 - Způsob provedení: pořezání na zápěstí
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem byl rozpad manželství

5.
 - Datum mimořádné události: 25.6.2008 – pokus
 - Čas spáchání: 1.42 hod.
 - Věznice: VV Brno
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 29
 - Aktuální důvod vazby: §§ 247/1,2 249b 247/1e,2 TZ
 - Způsob provedení: pořezání na zápěstí
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

6.
 - Datum mimořádné události: 4.7.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 6.15 hod.
 - Věznice: VV Brno
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 47
 - Aktuální důvod vazby: §§ 247/1a,2 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem byly vztahové problémy

7.
 - Datum mimořádné události: 2.8.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 14.35 hod.
 - Věznice: V Ostrov nad Ohří
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 21
 - Aktuální důvod vazby: § 234/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace

- Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 8.
- Datum mimořádné události: 6.10.2008 – pokus
 - Čas spáchání: 6.05 hod.
 - Věznice: VV Praha - Pankrác
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 32
 - Aktuální důvod vazby: § 247/1d,3a TZ
 - Způsob provedení: podřezání na krku
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 9.
- Datum mimořádné události: 1.11.2008 – dokonání činu
 - Čas spáchání: 15.00 hod.
 - Věznice: VV Praha - Pankrác
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 41
 - Aktuální důvod vazby: § 234/1,2a,b TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen
- 10.
- Datum mimořádné události: 18.12.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 16.53 hod.
 - Věznice: VV Praha - Ruzyně
 - Pohlaví: žena
 - Věk: 43
 - Aktuální důvod vazby: § 202/1 257/1 TZ
 - Způsob provedení: léky
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

5.3 Vybrané sebevražedné jednání osob ve výkonu trestu odnětí svobody (2008)

1.
 - Datum mimořádné události: 4.1.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 1.35 hod.
 - Věznice: V Jiřice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 51
 - Aktuální trest: § 247/1a TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – psychický problémy – depresivní stavy

2.
 - Datum mimořádné události: 9.2.2008 – pokus
 - Čas spáchání: 12.45 hod.
 - Věznice: V Nové Sedlo
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 56
 - Aktuální trest: §§ 234/1 222/1 156/1a,2 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

3.
 - Datum mimořádné události: 24.3.2008 – dokonání čin
 - Čas spáchání: 9.36 hod.
 - Věznice: V Valdice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 42
 - Aktuální trest: § 219/1,2b TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

4.
 - Datum mimořádné události: 17.5.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 1.50 hod.
 - Věznice: V Horní Slavkov

- Pohlaví: muž
 - Věk: 28
 - Aktuální trest: §§ 250/1,2 2x 250b/1 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem byl rozpad rodiny
- 5.
- Datum mimořádné události: 14.6.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 9.50 hod.
 - Věznice: V Všehrady
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 19
 - Aktuální trest: § 247/1e TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – motivem byla obava, že nebude určitého dne propuštěn na svobodu
- 6.
- Datum mimořádné události: 28.8.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 14.15 hod.
 - Věznice: V Drahonice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 29
 - Aktuální trest: §§ 213/1 247/1e TZ
 - Způsob provedení: pořezání obou předloktí
 - Dopis na rozloučenou: ano – důvodem byl a ztráta přítelkyně
- 7.
- Datum mimořádné události: 20.9.2008 – dokonany čin
 - Čas spáchání: 6.35 hod.
 - Věznice: V Valdice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 49
 - Aktuální trest: §§ 140/2 247/1a,d 249b TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

8.
 - Datum mimořádné události: 14.10.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 17.11 hod.
 - Věznice: V Bělušice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 26
 - Aktuální trest: §§ 156/1a 247/1c,d 197a/1 TZ
 - Způsob provedení: pořezání obou zápěstí
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

9.
 - Datum mimořádné události: 1.11.2008 – dokonany čin
 - Čas spáchání: 21.30 hod.
 - Věznice: V Valdice
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 33
 - Aktuální trest: §§ 2x 247/1a,b 238/1,2 TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: nenalezen

10.
 - Datum mimořádné události: 29.12.2008 - pokus
 - Čas spáchání: 6.25 hod.
 - Věznice: V Ostrov nad Ohří
 - Pohlaví: muž
 - Věk: 46
 - Aktuální trest: §§ 247/1d 249b TZ
 - Způsob provedení: strangulace
 - Dopis na rozloučenou: ano – dopis otci, vedl špatný život, bilancování

5.5 Dílčí závěr

Jak ze shromážděných materiálů vyplynulo, nejčastěji užívanou metodou sebevražedného jednání u osob ve výkonu vazby, ale i ve výkonu trestu odnětí svobody, je jednoznačně strangulace. Většinou za použití různých materiálů, které si obvinění a odsouzení k této činnosti, povětšinou velmi důmyslně, upravují. Taktéž hledání opory není pro tyto osoby žádným problémem, neboť na cele se vždy najde dostatečné množství pevných bodů, za které lze přichytit, připojit provaz, který slouží pro spáchání sebevraždy. Pokud bychom hovořili o hodině spáchání sebevraždy, a to i ve stádiu pokusu, nelze jednoznačně říci, případně určit, o kterou hodinu nebo ve kterou denní dobu k takovému sebevražednému jednání nejčastěji dochází. Nicméně dalo by se v této souvislosti přijmout názor, že se jedná o velmi osobní projev a proto si osoby obviněných a odsouzených vybírají ke spáchání suicidia mnohdy hodiny, kdy pohyb zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby ČR není po chodbách oddělení tak frekventovaný a i pohyb vězňů je omezen například večerkou, sledováním zpravodajství v televizi apod. Ze shromážděných podkladů rovněž vyplývá, že nelze jednoznačně určit, že existují nějaká vězeňská zařízení, která jsou z hlediska páchaní sebevražedné činnosti více frekventovaná, či nikoliv. Ze shromážděných podkladů a také v citovaných případech, kde byl nalezen dopis na rozloučenou lze spatřovat důvody chování, které tyto osoby vedly ke spáchání suicidia nebo alespoň pokusu o něj. Z nalezených dopisů, které se na místě spáchání tohoto činu našly, plyne, že v převážné většině případů byl důvod suicidia ve vztahových problémech, které vedly obviněného nebo odsouzeného k takovému činu. Tyto vztahové problémy se mohou týkat nejen rodiny, ale i mnohdy se týkají především partnerů, kteří velmi těžce nesou dlouhodobé odloučení od svého partnera, který je nucen výkon trest za spáchaný trestný čin. Proto v několika případech byl důvod jednoznačně určen, jako ten, kdy dotyčného opustil partner, případně si našel jiného partnera. Ve shromážděných materiálech ohledně nalezených dopisů, šlo také vypořádat určitý trend chování obviněných a odsouzených a to v případě, že jsou tyto osoby podrobeny nějakému fyzickému nátlaku ze strany spoluodsouzených a nevědí jak dostatečně dobře reagovat na situaci, která se týká jejich vlastní osoby. Častým důvodem, který rovněž vede k suicidálnímu jednání je závislost na omamných a psychotropních látkách a právě absence těchto látek může u vězňů vyvolat stav, který sami osobě nedokážou zvládnout a řeší nastalou situaci sebevražedným jednáním. Z materiálů dále vyplývá, že většinou se suicidální jednání týká osob, u nichž je předpoklad uložení vysokého trestu, případně již tento trest vykonávají.

Pokud bychom hovořili o druhu páchané trestné činnosti u registrované skupiny vězňených osob, tak ve více jak polovině případů se jedná o násilnou trestnou činnost, například loupežná přepadení dle ustanovení § 234 TZ, vraždy dle ustanovení § 219 TZ apod. Jsou to právě ty tresty, u nichž lze předpokládat dlouhý výkon trestu odnětí svobody. Nejde však o nějaké pravidlo, protože v materiálech se vyskytly také obvinění, případně odsouzení, jejichž trest byl uložen v naprosto minimální výši a to především vzhledem k § 171 TZ – maření výkonu úředního rozhodnutí. Právě u těchto osob lze spatřovat hlavní důvod suicidálního jednání ve vztahových problémech a problémy, které vznikly v souvislosti s umístěním osoby do výkonu trestu odnětí svobody.

Závěrem lze tedy konstatovat, že existuje celá řada příčin, které mohou vést u jednotlivce ke spáchání suicidálního pokusu nebo dokonáního suicidia, nelze však jednoznačně tyto příčiny vymezit. Každý jedinec je jako osobnost souborem individuálních znaků a zvláštností a právě toto jsou všechno skutečnosti, které mohou mít vliv na chování a jednání osob, a to nejenom těch zbavených svobody, ale i těch ostatních. Je tedy evidentní, že vězeňské prostředí působí na jedince poměrně velmi intenzivně a může dojít k zvýšení psychické tenze u těchto osob a ta následně v konečném důsledku může znamenat suicidální pokus, případně dokonání tohoto jednání.

6. Kasuistika

Přehled základních údajů o osobě odsouzeného:

- pohlaví: muž
- věk: 54
- vzdělání: základní
- rodinný stav: ženatý – v rozvodovém řízení
- Úzus drog: alkohol
- počet VTOS: 2x
- aktuální trest: §§ 217/1 217a – ohrožování výchovy mládeže a svádění k pohlavnímu styku

Po příjezdu odsouzeného do kteréhokoliv zařízení, kde se vykonává trest odnětí svobody se s tímto odsouzeným zpracovává tzv. komplexní zpráva, která má zaznamenat nejen diagnostické rysy a zvláštnosti, týkající se osobní anamnézy, rodinné anamnézy, kriminálního života apod., ale má upozornit i na případné psychické problémy, které by odsouzený při pohovorech s odbornými zaměstnanci uváděl. V případě tohoto odsouzeného se jednalo o jedince, který byl přemístěn do příslušné věznice z vazby a to k výkonu trestu odnětí svobody. Ve vězeňských zařízeních je opakovaně (2x), na podmínky výkonu trestu se adaptuje postupně, bez zjištěných obtíží. Během pobytu v nástupním oddělení plnil tento odsouzený všechny pokyny a povinnosti, v oblasti pořádku a kázně nebyly zjištěny žádné nedostatky. Řád dodržuje, v kontaktu s personálem je zdvořilý, spolupracuje. Jedná se o bezproblémovou osobu, která na sebe příliš neupozorňuje, se spoluodsouzenými problémy žádné neuvádí. Konflikty nevyvolává ani nevyhledává, je podřídivý. V nástupním oddělení mu nebyly přiděleny žádné úklidové práce. V oblasti sociálních vztahů udržuje písemný kontakt s manželkou a dětmi.

Rodinná a osobní anamnéza

V případě odsouzeného pochází tento z prostředí, kdy rodiče se rozvedly v jeho 6-ti letech, s otcem se vídával jen zřídka, zemřel v roce 1968 ve věku 43 let. Odsouzený uvádí, že jej přejel vlak. Matka zemřela v 2008, ve věku 81 let. Vztahy s matkou byly dobré, odsouzený

o ni pečoval. Starší sestra, 56 let, mladší bratr 53 let. Vztahy se sourozenci dobré, vztahy udržovaly, nyní si však nepíší.

Odsouzený dále v rámci osobní anamnézy uvádí, že byl rozvedený, první manželství trvalo v letech 1978 – 1985 a pochází z něj dva synové, kdy jeden zemřel ve 25 – ti letech poté, co jej srazilo auto. Mladší syn, nyní 31 let, má dobré vztahy se svým otcem, kontakt udržují. Druhé manželství od roku 1991 je s partnerkou o 13 let mladší, nyní však jsou v rozvodovém řízení a to kvůli alkoholismu odsouzeného, který se výrazně zhoršil po smrti syna v roce 2001 a po následné umístění do výkonu trestu odnětí svobody. Mimo manželku uvádí ještě krátkodobé vztahy za účelem sexu. V rámci vzdělání odsouzeného tak tento má ukončené základní vzdělání a 1 rok učení oboru horník, nicméně tento učební obor nedokončil a šel pracovat, aby finančně pomohl matce. Pracoval v různých dělnických profesích, v hutích, na šachtě apod. Nyní má odsouzený přiznán ČID a je evidován na ÚP jako osoba, která před nástupem výkonu trestu byla žadatelem o zaměstnání.

Crimina

V této souvislosti je možno uvést, že jde o osobu, která je podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody a to pro ustanovení § 217/1 a 217a TZ, kdy kupoval od 12-ti a 13-ti letých děvčat spodní prádlo a navrhoval jim sexuální kontakt. Tuto trestnou činnost páchal pod vlivem alkoholu, prý si toho moc nepamatuje. Předchozí výkon trestu byl za totožnou trestnou činnost. Předchozí podmíněný trest si proměnil mařením výkonu úředního rozhodnutí (ambulantního sexuologického léčení) dle ustanovení § 171/1 TZ. Nyní byla tato léčba přeměněna na formu ústavní. S nařízenou léčbou souhlasí, chce léčbu zahájit již ve výkonu trestu odnětí svobody. Pokud je dotazován na problémy, které by souvisely s užíváním omamných a psychotropních látek, tak u tabakismu se vyjadřoval pouze jako o výjimečné činnosti, alkohol uváděl cca 10 piv v kombinaci s destilátem, drogy jednoznačně negoval.

Psychologická charakteristika

Celková intelektová úroveň odsouzeného orientačně v pásmu průměru při jeho spodní hranici. Vědomí lucidní, myšlení konkrétní, bez zjevných odlišností. Psychomotorické tempo přiměřené. Orientován osobou, místem i časem. Osobnost spíše extrovertně zaměřená, emočně nestálá, s nižší odolností vůči zátěži. Patrná submisivita, vyhýbání se konfliktům, diplomatičnost, rezervovanost, nejistota, sklon k pocitům viny, obavám, tendence

k depresivnímu ladění. Rovněž hypochondrické a paranoidní rysy, pocity nereálnosti, vlastní bezvýznamnosti, pocity, že ostatní ho k něčemu stále nutí. Nutkavost s nízkou schopností sebekontroly. Aktuálně dle testových výsledků depresivní ladění, tendence k agresivnímu typu chování nezjištěny. Z projektivních testů patrná iritabilita, úzkostnost, nejistota, silné sexuální tendence a sexuální potlačování, uvolnění sociálních vztahů, nebezpečí snížení kontroly sexuálních postojů a pudovosti, nutkavé tendence, suspektně narcistická orientace ega. Náhled své deviantní problematiky nemá, je však motivován pro spolupráci. S nařízenou OLÚ sexuologickou souhlasí, chce ji zahájit již v průběhu výkonu trestu.

Motivy a okolnosti sebevražedného pokusu

Odsouzený se v měsíci dubnu 2009 pokusil opakovaně o sebevraždu podřezáním na zápěstí obou předloktí. Z pohovoru s psychologem vyplynulo, že impulsem k tomuto jednání byl dopis, který tento odsouzený dostal od své současné manželky a ve kterém mu tato vyčítá jeho nezřízený život, pití, různé sexuální úlety a taktéž i samotnou trestnou činnost, za níž je jedinec ve výkonu trestu odnětí svobody. Závěrem dopisu uvádí, že již nehodlá sestávat ve společném manželství s touto osobou a podává žádost o rozvod, aby jí osoba odsouzeného po jeho propuštění z věznice nedělal v místě bydliště ostudu. Odsouzený do Protokolu o podání vysvětlení, který s ním byl sepsán uvedl, že na jeho jednání nenese absolutně žádnou vinu žádný ze zaměstnanců či příslušníků Vězeňské služby ČR a jako důvod pracovníkům samostatného referátu prevence a stížností, kteří se celou věcí intenzivně zabývali uvedl, že se jednalo o vztahové problémy a zpráva, že se s ním hodná jeho současná manželka nechat rozvést. Na místě činu byl nalezen taktéž dopis na rozloučenou, ve kterém odsouzený bilancuje svůj dosavadní život, uvádí, že není spokojen se svým životem, bilancuje na tím, co se mu v životě nepovedlo, že přišel o své nejbližší a díky tomu musel začít pít. Po skončení šetření s výsledkem, že na jednání odsouzeného nenese vinu žádný ze zaměstnanců věznice byl tento předán do péče psychologa, který v zápise s tímto odsouzeným uvádí, že provedl s touto osobou pohovor po neúspěšném pokusu o bilanční sebevraždu, tento odsouzený uváděl, že doma ho už nikdo nečeká, že se tam nemá proč vrátit, že všem udělal ostudu, má zdravotní problémy, aktuálně jeví známky hluboké deprese, byl málomluvný, smutná nálada, zjevná emoční skleslost a tremor končetin. Na základě tohoto pohovoru bylo doporučeno, aby byl odsouzený přemístěn psychiatrické oddělení vězeňské nemocnice ve VV Brno – Bohunice ke zklidnění a ke zmedikování současného stavu.

Tato kasuistika potvrzuje, že je za většinou těchto suicidálních pokusů, případně i dokonaných suicidií stojí právě již několikrát zmiňované vztahové problémy a situace, kdy odsouzený se ji neupíná k tomu, co bude po skončení výkonu trestu odnětí svobody, vidí pouze skutečnost, že na něj po skončení trestu nikdo nečeká, nemá se kam vrátit, že nebude mít zastání v místě trvalého bydliště a že se na jedince dívají špatně i samotní rodinní příslušníci. S tím také souvisí možná pomoc po výkonu trestu – hledání zaměstnání, zajištění bydlení apod. Proto mnohdy dochází k těmto událostem několik měsíců, případně týdnů před koncem trestu, a to z důvodů výše uvedených.

Závěr

Moje diplomová práce je obsahově zaměřena na problematiku suicidia u obviněných a odsouzených ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Cílem práce bylo poukázat, že na sebevražedném jednání a chování uvedených osob má velký vliv právě prostředí vazebních věznic a věznic, které je velmi specifické a které může způsobovat u zmiňovaných osob velkou psychickou tenzi. Ta pak může být v konečném důsledku důvodem pro odchod ze života. Prostředí věznic je velmi specifické a to nejenom díky určitým řádům, kterými se musí osoby v těchto zařízeních řídit, ale i samotnou subkulturou vězněných osob, kdy ne každý z těchto jedinců je schopen se dostatečně etablovat na podmínky v těchto vězeňských zařízeních.

První kapitola práce je věnována teorii suicidia a historii tohoto jevu, tak jak je možno se s touto problematikou setkat v historických souvislostech. Ne vždy bylo na toto jednání nahlíženo jako na nějakou činnost, která je určitým slaboštvím daného jedince umně reagovat na vzniklou situaci. Jako příklad můžeme uvést určitý druh sebeobětování bojovníků ve starověkých bitvách apod. další částí této kapitoly byl pohled na určité formy suicidálního jednání, které můžeme rozdělit od sebevražedných myšlenek, přes suicidální pokus až k dokonání samotného suicidia. Sebevraždy jako takové můžeme dále rozdělit na bilanční, impulzivní, či pouze předstírané. Jestliže bychom dále hovořili o způsobech suicidálního jednání, tak těch existuje celá řada a v rámci první kapitoly jsem se o některých z těchto způsobů zmínil, kdy tyto způsoby jsou rozděleny především na měkké a tvrdé, podle toho, jaký důsledek mají pro samotnou osobnost postiženého jedince, který se již rozhodl pro spáchání tohoto činu. Součástí kapitoly byl také vliv vnějších podmínek, které mohou mít na jedince značný vliv a které také přispívají k suicidálnímu jednání. Zde můžeme zmínit také například určité depresivní stavy, či zátěžové situace, ke kterým může dojít v různých prostředích, jež vstupují do vzájemné interakce s jedincem. Zde je možno hovořit o rodinném prostředí, pracovním prostředí atd. Součástí kapitoly je i ukázka možných zátěžových situací, které například v rodinném prostředí mohou hrát důležitou roli při přijetí rozhodnutí provést suicidium, ať už se jedná o domácí násilí, rozvodové situace, vztahové problémy aj. S osobami, které se pro tento čin rozhodly, případně již mají za sebou takovou zkušenost, je třeba pracovat a to například formou debriefingu, či defusingu, což jsou specifické metody krizové intervence, které napomáhají k odbourání stavů, jež by mohly přispět k suicidálnímu jednání. Zajímavou problematikou v prostředí vězeňských zařízení je problém

sebepoškozování, kdy osoby ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody prvosledově nechtějí spáchat sebevraždu. Nicméně pomocí sebepoškození se snaží dopomoci si například nějakých výhod, jež by jim mohly ulehčit pobyt v těchto zařízeních. I toto nátlakové jednání však může skončit smrtí daného jedince a proto i zde je potřeba věnovat velkou pozornost právě této činnosti uvedených osob. Pokud byla součástí první kapitoly tato problematika, tak v ní jsou uvedeny též různé formy této činnosti, například automutilace, syndrom záměrného sebepoškozování, syndrom pořezávaného zápěstí apod. Se suicidiem souvisí také pojem euthanasie, neboli asistovaná sebevražda. Jedinec již, většinou ze zdravotních důvodů, není schopen kvalitně žít a proto se rozhodne k tomuto kroku za pomoci jiné osoby. Toto téma je v současné době velmi diskutovaným a rozděluje společnost na dvě velké skupiny a to na zastánce euthanasie a na její odpůrce.

Druhá kapitola je obsahově zaměřena na problematiku výkonu vězeňství obecně, tedy jako na specifické prostředí, kde může docházet ve větší míře k projevům suicidálního jednání. Okolnosti týkající se výkonu vězeňství můžeme rozdělit na výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a v souvislosti s výše uvedených je třeba hledat příčiny, které mohou vést v těchto zařízeních k páchání suicidia. Obsah uvedené kapitoly je rovněž zaměřen na osobnost jedince, kdy je třeba uvést, že každý jedinec je jakýmsi souborem individuálních vlastností a zvláštností a právě tyto individuální vlastnosti pak působí jako jakýsi filtr, přes který jdou všechny události, jež se jedince dotýkají. V rámci druhé kapitoly jsem se pokusil i o jakýsi rozbor příčin sebevražedného jednání u osob ve výkonu vazby, které většinou mohou souviset s obavou spojenou s uložením dlouhého trestu odnětí svobody, především za velice závažnou trestnou činnost (vražda, znásilnění, loupežné přepadení). V této spojitosti lze uvést, že i problematika některých násilných trestných činů – znásilnění – kdy jedinci ve výkonu vazby mohou pociťovat určitou obavu s přechodu do výkonu trestu odnětí svobody a to právě díky jejich spáchané trestné činnosti, se znásilněním související. Ve výkonu vazby a následně ve výkonu trestu odnětí svobody pracuje s vězněnými osobami odborný personál, který se snaží předcházet vzniku suicidálních tendencí v jednání inkriminované osoby. Cílem je vytvořit dostatečný náhled na trestnou činnost, uvědomění si negativní stránky trestné činnosti, ale také posílení určitých extramurálních aktivit, které mají vést k tomu, aby se jedinec dokázal řádně začlenit zpět do společnosti. Dokázal se vrátit ke své rodině, do prostředí, ze kterého pochází. To, jak se tato činnost odbornému personálu ve vězeňských zařízeních daří naplňovat je velmi významným faktorem, který ovlivňuje tyto osoby a to nejen během výkonu vazby, ale následně i během výkonu trestu odnětí svobody.

Další část mé diplomové práce je věnována oblasti výkonu trestu odnětí svobody, kdy v uvedené kapitole je popsána diferenciací vězeňských zařízení, jak je dle typů můžeme rozdělit, jaký druh odsouzených se do těchto zařízení umísťuje a jakým činnostem se mohou odsouzení věnovat. V této kapitole jsem se také zabýval různými problémy, které s výkonem trestu odnětí svobody souvisí a to je především problematika zneužívání omamných a psychotropních látek ve věznicích a také užívání dalších nepovolených věcí, mezi něž patří například mobilní telekomunikační zařízení. Pokud bylo hovořeno o drogách ve věznicích, je důležité přijmout fakt, že mnoho osob, které se do výkonu trestu odnětí svobody dostanou, páchalo trestnou činnost právě pod vlivem těchto látek a věznice se snaží je od užívání drog nejenom odradit, ale napomoci jim zbavit se případné závislosti na nich. Již jsem hovořil o tom, že na jedince ve výkonu trestu velmi intenzivně a silně působí prostředí věznice a s touto problematikou souvisí v dnešní době problém přeplněnosti vězeňských zařízení. Kapacitně tato zařízení jednoznačně nedostačují a většina věznic překračuje určitou ubytovací kapacitu, která je pro vězněné osoby stanovena. Tato skutečnost se může projevit i na poli suicidálního jednání, neboť ve věznicích, na jednotlivých odděleních, se nachází větší množství osob a snáze mezi těmito jedinci může dojít k určitému střetu. Tento střet pak může být impulsem pro sebevražedné jednání odsouzených. Ve třetí kapitole byla taktéž zmiňována činnost, které se odsouzení během pobytu ve věznici věnují a které je provozována v rámci plnění programu zacházení. Tyto programy jsou rozděleny na několik základních kategorií, vždy podle určitých kritérií a týkají se jak volnočasových aktivit ve výkonu trestu, tak aktivit pracovních, případně extramurálních. Právě extramurální programy a jejich plnění úzce souvisí s možností spáchání suicidia, protože jedinec většinou předpokládá, že se má kam vrátit, že dojde k udržení rodinných vazeb apod. Tyto programy jsou velmi důležité a to pro zabránění devastace vztahů mezi osobou odsouzeného a osobami mimo vězeňská zařízení.

Součástí diplomové práce byl i určitý výzkum, kde jsem se snažil přiblížit problematiku suicidálního jednání a to v uvedených obdobích, jak jsou v této části rozděleny. Zde jsem vložil i několik konkrétních případů suicidálního jednání ve výkonu vazby a výkonu trestu a taktéž jsem se zabýval skutečností, zdali byl, případně nebyl, nalezen dopis na rozloučenou, jež by mohl objasnit důvody spáchání suicidia.

Další kapitolou jsem se pak snažil o zpracování údajů o sebevražedných pokusech, či dokonaných suicidiích v letech 2007 a 2008 a snažil jsem se najít nějaké znaky, které by byly pro toto jednání typické, případně které se objevují nejčastěji. Z těchto shromážděných materiálů následně vyplynulo, že ve většině případů, pokud byl nalezen dopis na rozloučenou, se sebevražedný pokus, případně dokonané suicidium, týkalo vztahových problémů, kdy

postižená osoba vyjádřila v nalezeném dopise obavu, spojenou s návratem do prostředí, ze kterého byla osoba do věznice dodána. Nebo se mohlo jednat o korespondenci od partnera, že jej tento partner opouští a důvodem opuštění byla jednak obava z ukládané délky trestu, nebo z uloženého trestu samotného a taktéž i obava, jak bude prostředí reagovat na návrat jedince po propuštění z výkonu trestu, zvláště v případech, kdy se jednalo o nějaký závažný trestný čin. Celá práce je pak doplněna o kasuistické zpracování jednoho z případů, kdy se odborný personál při přijetí osoby do výkonu trestu zabýval jak rodinou anamnézou, osobní anamnézou, ale i kriminální činností odsouzeného. Součástí je i psychologická charakteristika odsouzeného a motivy, které vedly k suicidálnímu pokusu za zdi věznice.

Závěrem lze tedy konstatovat, že existuje celá řada příčin sebevražedného jednání u obviněných a odsouzených a nelze zcela jednoznačně specifikovat, o jaké příčiny se jedná. Již jsem několikrát zmínil, že každý jedinec je individuální osobností a na každého jedince působí jinak nejenom prostředí, ale i problematika rozpadu partnerství atd. Taktéž hodina spáchání suicidia nehraje žádnou markantní roli v této činnosti, neboť jak vyplynulo ze shromážděných materiálů, ne vždy se musí jednat pouze o noční hodiny. Avšak ve více jak polovině případů tomu tak bylo a to proto, že jde o činnost značně individuálně specifickou činnost, při níž jedinec nestojí o účast nějaké další osoby. Někomu se může zdát, že sebevražedné jednání je slabostí postiženého, avšak nikdy by nemělo dojít k odsouzení této osoby jenom proto, že tento jedinec již nevěděl, jak své problémy nadále řešit, jak se s nastalými problémy vyrovnat. Vždy je třeba zkoumat celou řadu faktorů, které mohly k této činnosti vést a snažil se je začlenit do celého spektra okolností, které s problémem suicidia souvisí. Nelze říci, že k těmto aktům dochází pouze v prostředí věznic, ale toto prostředí je psychicky velmi náročným, avšak doufám, že díky přítomnosti a působení vězeňského odborného personálu se počty těchto případů budou ve věznicích snižovat a i jedinci sami budou dostatečně motivováni k tomu, aby se po vykonání trestu dokázali vrátit zpět do svého individuálního prostředí, ke svým blízkým, ke svým rodinám, ke svým známým.

Resumé

Moje diplomová práce se týkala problematiky sebevražděného jednání u obviněných a odsouzených osob. Pokud jde o činnost vězeňského personálu, který s těmito osobami pracuje, je třeba říci, že jde o velice náročnou práci, protože faktorů, které mohou toto jednání ovlivnit existuje celá řada a nejde je nějakým zásadním způsobem paušalizovat. V úvodní části je práce věnována historickému exkursu v souvislosti se sebevražděných jednáním, kdy existovala období, která považovala sebeobětování za určitý druh cti. Především v dějinách válek se s tímto jevem můžeme poměrně často setkat. Následující části se pak věnují problematice výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody s tím, že jde o specifické prostředí, do kterého jsou umísťovány osoby za spáchaný trestný čin, na nějž společnost pamatuje určitou zákonnou úpravou. Pobyt ve vězeňských zařízeních může vyvolávat v jedinci výrazný psychický tlak, který se ne vždy daří postiženému jedinci zvládnout. Taktéž umístění do výkonu trestu odnětí svobody sebou nese specifické rysy a to především v dnešní době, kdy jsou stále diskutovanější témata přeplněnosti věznic a s tím spojené další problémy. V rámci diplomové práce jsem se pokusil nastínit v základních rysech práci vězeňského odborného personálu s vězněnými osobami, stejně tak jako aktivity, kterým se mohou odsouzení během pobytu ve věznicích věnovat. Činnost odborného personálu spočívá nejen v přípravě odsouzeného pro opětovné začlenění zpět do společnosti, ale i předcházení možných sebevražděných pokusů, jež se v tomto prostředí mohou objevit. V rámci programů pro odsouzené existuje i celá řada extramurálních aktivit, které si kladou za cíl posílit vztah odsouzeného s civilním sektorem a snažit se o to, aby nebyly devastovány interpersonální vztahy, které s jedincem souvisí. Především v oblasti zachování rodinných vazeb a kontaktu s prostředím mimo vězeňská zařízení. K této činnosti slouží celá řada možností, jež odsouzeným mají napomoci zdárně projít výkon trestu bez toho, aby na nich tento trest zanechal nějakou psychickou újmu.

Následně jsou pak v diplomové práci podrobně zpracovány statistiky, které se týkají sebevražděného jednání u obviněných a odsouzených a to v letech 2005 – 2008. Samostatně se práce věnuje poslednímu roku (2009) a v rámci tohoto období jsou do práce doplněny i konkrétní případy, se kterými se mohly zaměstnanci v loňském roce setkat a které se týkaly problematiky suicidálního jednání. Dále je součástí práce i rozbor těchto mimořádných událostí s tím, že je věnována pozornost i způsobu spáchání suicidia, stejně tak jako hodině, kdy k takovému jednání došlo. Celá práce je pak uzavřena konkrétní kasuistikou

odsouzeného, jež se během výkonu trestu odnětí svobody pokusil o sebevraždu a to opakovaně. Kromě základních charakteristik této osoby jsou v uvedeném materiálu objasněny i důvody, jež tuto osobu vedly k suicidálnímu jednání.

Zdali bude mít tento druh jednání ve vazebních věznicích a věznicích sestupnou tendenci bude dále záviset na práci odborného personálu, mezi jehož hlavní úkoly patří i předcházení suicidii. Doufám, že se jim tato práce bude dařit a pokusů, stejně tak jako dokonaných suicidií bude ubývat.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku příčin sebevražd u obviněných a odsouzených. Zaměřuje se nejen na teoretické znalosti o výše uvedených problémech, ale snaží se i blíže přiblížit prostředí, ve kterém k tomuto jednání dochází. Jde o velmi specifické prostředí, které může v jedinci vyvolat silnou psychickou reakci. Těmto osobám je třeba věnovat stále větší pozornost, aby podobných případů nepřibývalo. Velký vliv na tomto jednání mají především vztahy k prostředí mimo věznice, které se týkají udržení osobních vazeb s rodinou, příbuznými apod. Pro osoby ve vězeňských zařízeních jsou proto zřízeny zvláštní programy, které jsou na tuto činnost zaměřeny. I o těchto programech bylo v diplomové práci pojednáno. Hlavní část práce je věnována shromážděným údajům, které se týkají suicidia a snaží se zjistit, jaké byly příčiny tohoto skutku. Závěr je doplněn kasuistikou konkrétního případu, jež s sebevražednými tendencemi úzce souvisí.

Klíčová slova

Sebevražda, sebevražedné tendence, pokus, prostředí, věznice, vazba, krizová intervence, odborný personál, programy zacházení, obviněný, odsouzený, osobnost, suicidální metody

Keywords

Suicide, suicidal tendencies, attempt, environment, prison, custody, crisis intervention, special employees, treatment plans, defendant, prisoner, personality, suicidal methods.

Anotation

The diploma's work is focused to problems of casual suicide of defendants and prisoners. This diploma is focused to teoretici knowledge about problems with suicidal tendencies, but tries to show closely environment, where these acts are. I tis very specific environment, which can evokes very hard psychic reaction. It is nessecary to apply to

attention for these people, with a view to similar causes doesn't increase. The big influence on these acts have relationship in environment besides prisons, which concern personal relationship with family, relatives ect. For people in prisons are constituted very specific programs which are directed for these work. And about these programs are talked in my diploma's work. The main part of my work is addicted to collected specifications which are focused to suicide and try to find the main causals these acts. The end of diploma's work is coupled with casuistry in one special case which is very closely concern with suicidal tendencies.

Použité prameny a literatura:

1. ESQUIROL, 1838 in Durkheim E., Suicide, a study in sociology, 1951.
2. MONESTIER, M., Dějiny sebevražd., Praha: Dybbuk, 2003, ISBN 80-903001-8-9.
3. ŠULC, J., DVOŘÁK, J., MORÁVEK, M., Člověk na pokraji svých sil, Praha: Avicenum, 1984.
4. ŠVINGALOVÁ, D., Kapitoly z psychologie osobnosti. Liberec: PEDAGOGICKÁ FAKULTA V LIBERCI, 2001.
5. KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J., Sebevražedné chování. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-349-9.
6. MARASYK, T.G. Sebevražda, Praha: Čin, 1926.
7. DVOŘÁK, J., Člověk mezi životem a smrtí. Ostrava: Tandem, 1990. ISBN 80-7107-010-6.
8. KRAUS, B., Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2.
9. SEKOT, A, Sociologie v kostce. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-021-2.
10. KRAUS, B., Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
11. PRAŠKO, J., PRAŠKOVÁ, H., Deprese a jak ji zvládnout. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-809-0.
12. BAŠTECKÁ, B. a kolektiv. Terénní krizová práce. Praha: GRADA, 2005.
13. KRIEGELOVÁ, M., Záměrné sebeпоškozování. Havlíčkův Brod: Psyché, 2008. ISBN 978-80-247-2333-4.
14. NAKONEČNÝ, M., Úvod do psychologie Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.
15. ŘÍČAN, P., Psychologie osobnosti. Praha: GRADA, 2007. ISBN 978-80-247-1174-4.
16. JELÍNEK J., SOVÁK Z., Trestní zákon a trestní řád Praha: LINDE, 2000, ISBN 80-7201-211-8.
17. COYLE, A., Řízení věznic v čase změn. Praha: VS ČR, Praha, 2004. ISSN 1213-9297.

Časopisy:

1. Meclová, Kamila. Časopis České vězeňství 1/2004
2. Lukosz, M., Úvodník, České vězeňství, 2006,č.3
3. Drogy a my. Informační brožura Ministerstva vnitra. Vydáno 2006
4. Časopis České Vězeňství č.4/2009

Internetové odkazy:

1. http://www.amazon.com/exec/obidos/ASIN/0684836327/aguidetokipaw#reader_0684836327
2. <http://www.psychomost.cz/view.php?navezclanku=sebevrazda-suicidium&cisloclanku=2008030014>
3. <http://www.trivis.info/view.php?cisloclanku=2008082201>
4. <http://www.spondea.cz/index.php?pg=statistika>
5. http://www.prevenceurazu.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=2
6. <http://www.lapiduch.cz/klub.php?klub=sebeposkozovani>
7. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Eutanazie>
8. <http://www.pifik.com/skladiste/246/Eutanazie--ano-ci-ne?/>
9. <http://www.zvedavec.org/prispevky/2004/12/1045-zadrzeni-zatceni-duvody-vazby-zahajeni-trestniho-stihani-v-cr.htm>
10. www.novinky.cz/krimi/zena-strilela-do-plzenske-veznice-drogy-kusi-k5ocu.html 91424
11. www.vscr.cz/clanky/?cl_id=699
12. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Chammurabi>
13. http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/annual_report_2009.pdf

Zákonné úpravy:

1. zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby
2. zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody